

7. 86. 215.

EMLÉKLAPOK

A HŐSI HALÁLT HALT SÁROSPATAKI DIÁKOK
EMLÉKTÁBLÁJÁNAK S A PERÉNYI- ÉS
RÁKÓCZY—LORÁNTFY-ÉRCDOMBORMŰ-
VEKNEK LELEPLEZÉSI ÜNNEPÉLYÉRŐL

— SÁROSPATAK, 1923 MÁJUS 31. —

SZERKESZTETTÉK

HARSÁNYI ISTVÁN

sárospataki theol. tanár,
főkönyvtárnok

Dr. PANKA KÁROLY

a Sárospataki Diákok Szövetségének
igazgatója

Kiadja a Sárospataki Diákok Szövetsége.

SÁROSPATAK.
NYOMATOTT A REF. FŐISKOLA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
1923.

a 86, 215.

EMLÉKLAPOK

A HŐSI HALÁLT HALT SÁROSPATAKI DIÁKOK
EMLÉKTÁBLÁJÁNAK S A PERÉNYI- ÉS
RÁKÓCZY—LORÁNTFY-ÉRCDOMBORMŰ-
VEKNEK LELEPLEZÉSI ÜNNEPÉLYÉRŐL

— SÁROSPATAK, 1923 MÁJUS 31. —

SZERKESZTETTÉK

HARSÁNYI ISTVÁN

sárospataki theol. tanár,
főkönyvtárnok

Dr. PANKA KÁROLY

a Sárospataki Diákok Szövetségének
igazgatója

Ez az emlékkötet a Sárospataki Diákok Szövetsége május 31-iki sárospataki nagygyűlésének határozatából jelent meg. Ára — 800 K — Harsányi István theol. tanár címére küldendő Sárospatakra.

SÁROSPATAK.

NYOMATOTT A REF. FŐISKOLA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1923.

EMLEKJELZÉSEK

54/2021

I. Bevezetés.

A sárospataki ref. főiskola történetében aranybetűkkel lesz följegyezve 1923 május 31-ike, mert e napon történt, országos jellegű ünnepség keretében, a négy évig tartott világháborúban hősi halált halt sárospataki diákok márvány-empléktáblájának, továbbá Perényi Péter, a főiskola nagynevű alapítója s I. Rákóczy György, Erdély kiváló fejedelme és felesége, Lorántfy Zsuzsánna, mint a főiskola fejedelmi pártfogói ércdomborműveinek leleplezése.

Országos jellegű ünnepség volt ez nemcsak azért, mert az ország minden részéből — az igazságtalanul megszállott területekről is — egybesereglett e napon Sárospatakra a főiskola volt diákjainak a társadalom különböző osztályaiból való, lelkes sokasága (a volt diákok száma 400-ra, családtagjaikkal 500-ra tehető) hanem magas színvonalánál és jelentőségénél fogva is.

Fényes tanúbizonyosság volt ez az ünnepség a magyar nemzeti művelődés fejlesztése, ápolása és nagyra nevelése érdekében immár csaknem négyszázévesztendő szolgálatra visszatekintő ősi főiskola s annak amaz állandó nemes hatása mellett, amelyet diákjaira magyar nemzeti, hazafias és vallásos szellemben gyakorol. De másfelől hangos, komoly tiltakozás is volt május 31-ike a főiskola megcsonkítása ellen.

Sárospatakon, annak ősi főiskolájában határozottan van valami sajátos, jellegzetes nagy erő; van valami hatalmas hatású nemzeti energia-forrás. Igazán találóan írja Petőfi utileveleiben Sárospatakról, hogy „Szent város, a magyar forradalmak oroszlán-barlangja! Itt tanyáztak a szabadság oroszlánjai!” Sárospatakon, a Rákóczy-főiskolában van valami nagy erkölcsi érték-tőke; van valami történeti jellegű hagyományos szellem, amelyek az ott tanuló, fogékony lelkű ifjakat a szabadságnak, az igaz hazaszeretetnek, az őszinte vallásosságnak, a tudománynak, az egymáshoz való hűség és ragaszkodásnak, a nemes baráti szeretetnek s a tiszta erköl-

csiségnek fenkölt bajnokaivá avatják. Óh mert a Perényiek, a Dobók, a Lorántfyak, a Rákóczyak emez ősi fészke, amelynek története szorosán össze van forrva hazánk történetével s ahol minden kődarab, minden virág, minden fűszál a dicső ősöknek magasztos példáit s szellemét állítják az ifju elé: itt a hegyek tövében, mint vidéki iskolaváros, az isteni gondviselés által különösen kijelölt hely a múzsasereg cél-tudatos, egészségesen hazafias és vallásos szellemű nevelésére. A sárospataki főiskola élő, ható, hagyományos jó szelleme mellett előkelő tanúbizonyság maga a *Sárospataki Diákok Szövetsége*, melynek lelkes tagjai, ez a hatalmas tábor, mint vasoszlopok, mint ércbástyák, kezet kézbe fogva tömörülnek az ősi Alma Mater körül, hogy védjék, oltalmazzák, mint féltett kincset, mint messzevilágító őrtornyot, mint a magyar nemzeti kultúra végvárát, hogy csonkítatlan állapotában, jogakadémiájával együtt való fenntartását a jövőre nézve a legnagyobb áldozatok árán is biztosítva lássák. A Sárospataki Diákok Szövetsége azt óhajtja, hogy a csonkítatlan sárospataki főiskola az erőszakosan elszakított területekre nagy vonzóerőt s eleven hatást gyakoroljon s áttörhetetlen, hatalmas védőbástya legyen a szláv tenger ellen minden időben!

A május 31-iki sárospataki, magas színvonalú ünnepség kiváló alkalom volt a régi diákoknak egy feledhetetlen találkozásra, az Alma Mater iránt érzett és ápolts hűségüknek, tiszteletüknek, hálájuknak, ragaszkodásuknak kifejezésére, a régi kedves emlékek s az egymás iránti régi barátság felújítására és megerősítésére. E nap édes emléke sokáig élni fog mindazok lelkében, akik a meghatóan szép ünnepségen részt vehettek.

II. A május 31-iki ünnepségek.

Előkészületek.

A Sárospataki Diákok Szövetsége 1922-ben egyik összejövetelén elhatározta, hogy a világháborúban a magyar nemzet védelmében hősi halált halt sárospataki diákok neveit, kegyelete jeléül, márványemléktáblába véseti és azt a főiskola előcsarnokában ünnepélyesen leplezi le. A Szövetség 1923 febr. 13-iki összejövetelén Dr. Rác Lajos spataki főiskolai rektor lelkes beszédet mondott, melyben örömmel üdvözölte a Szövetséget ama nemes és kegyeletes elhatározásáért, hogy emléktáblába vésetik hősi halált halt diáktársaik neveit, majd

pedig kifejtette, hogy a sárospataki főiskola vezetőségének régi vágya, hogy a főiskola nagynevű alapítójának: Perényi Péternek s fejedelmi pártfogóinak: I. Rákóczy Györgynek és feleségének: Lorántfy Zsuzsánnának a főiskolában ércdombormű-emléket állítson. A szívekhez szóló beszéd hatása alatt az ércdomborművekre legott megindult az önkéntes adakozás, melynek eredménye 113,600 K. lett. (Ebből 84,260 K. be is fizettetett az aláírási ívet körülhordozó Harsányi István sárospataki th. tanár kezeihez). Ugyanez az összejövétel kimondta, hogy az emléktábla és az ércdomborművek leleplezési ünnepélyét, hangversennyel egybekötve, május 31-én fogja megtartani Sárospatakon.

Az országos jellegűnek ígérkező ünnepségre aztán serényen folytak tovább az előkészületek. Ugy a Diákszövetség vezetősége, mint a sárospataki főiskola tanári kara minden szükséges intézkedést megtett arra nézve, hogy május 31-re úgy a márványemléktábla, mint az ércdomborművek elkészüljenek.

A főiskolai tanári kar a maga kebeléből, a Sárospatakon lakó volt diákokból s az ifjuság köréből egy rendezőbizottságot alakított, élén Dr. Rácz Lajos közigazgatóval, amely aztán alosztályokra tagolódott (elszállásoló-, táncvigalmi-, közebédrendező-, hangversenyrendező-bizottság). Az ércdomborművekért Harsányi István rbiz. tag útazott el Budapestre s május 27-én azok már Sárospatakon voltak; az emléktábla 30-án érkezett meg.

A fogadtatás.

A Sárospataki Diákok Szövetségének vezetősége, élén *Dr. Panka Károly* nemzetgyűlési főkönyvtárnokkal, május 30-án este 7 órakor érkezett Sárospatakra, mintegy 30 volt pataki diák társaságában. Az érkezők fogadására a vasuti állomáson megjelent a főiskolai tanári kar, a rendezőbizottság, a zászlós ifjusági cserkészcsapat, a főiskolai ifjuság teljes számban s nagyszámú városi érdeklődő közönség. A cserkészek a vasuti állomáson állottak sorfalat, az ifjuság nagyobb tömege pedig tanáraik felügyelete mellett a főiskolai kertben. A vendégeket az állomáson a főiskola nevében *Dr. Rácz Lajos* rektorprofesszor szívből fakadó, lelkes beszéddel üdvözölte, kifejezve az Alma Mater igaz örömet a felett, hogy tőle távol élő kedves gyermekeit keblére ölelheti. A szép beszédre *Dr. Panka Károly*, a Szövetség igazgatója válaszolt, megköszönve a meleg

fogadtatást s a főiskola részéről irántuk megnyilvánult őszinte szeretetet.

Meghaló volt a régi kedves ismerősök, jóbarátok eme találkozására, összelelkézése, önzetlen csókja.

A bevonulás igazán kedves látvány volt az ifjúság sorfalai között, az iskolakert lombsátró alatt. A cserkészek nagy serénységgel forgolódtak a régi diákok csomagjainak, táskáinak beszállításánál. Az érkezők ez első csoportja a főiskolai tanácsterembe vonult, hol egy borítékban kiki kezéhez kapta az elszállásolási s az ünnepekre szóló jegyeket. Az elszállásolásnál ismét a cserkészek udvariaskodtak. Estve 8 óraker ismerkedő, társasvacsora volt a főiskolai tápintézetben, ahol Dr. Rác Lajos rektorprofesszor lendületes felköszöntőben üdvözölte a főiskola hűséges tanítványcsapatát. Az ifjúsági zenekar pedig közkedvelt magyar dalok játékszával tett tiszteességet a régi diákoknak.

Az ünnepekre érkezők nagyobb serege május 31-én d. e. 10 óraker érkezett a bodrogparti Athénbe.

A vasuti állomáson ugyanazok fogadták a Nyiregyháza és Budapest felől jövő régi diákokat, mint az előző estve érkezőket. A cserkészek és a többi diákok most is sorfalat állottak a volt diáktársak tiszteletére. A cserkészek most is szíves készséggel segédkeztek a táskák és csomagok beszállításánál s az elszállásolásnál. A szíves fogadtatás jóleső, felemelő hatást tett a régi diákok seregére. A zarándoksereg a főiskolai tanácsterembe vonult, ahol a rendezőségtől mindenki átvette a szállásolási-, ebéd- és estély-jegyét. A elhelyezkedés rövid félóra alatt megtörtént.

A sárospataki ujságok üdvözlő cikkei.

A *Sárospatak* című politikai lap, május 27-iki számában, a következő cikkel üdvözölte a régi diákok seregét:

Május 31.

nemcsak a főiskolának, nemcsak a volt és jelenlegi pataki diákoknak és nemcsak Sárospatak közönségének ünnepe. Elsősorban és kézzelfoghatólag az övéké. De ünnepe e nap egyuttal a magyar kulturának is, melynek a nemzeti gondolat ápolása és erősítése, a vallásos érzés felkeltése és elhatalmasítása szempontjából hűségesebb és megbízhatóbb bástyája nem volt, mint ez a pár év híjján 400 esztendő ref. főiskola.

És ma, világnézetek halálos tusakodása napjaiban, tár-

sadalmi rétegek új elhelyezkedésekor, osztályok és fajok élet-halál harcaiban, midőn megsemmisítéssel fenyegető összeomlások után próbáljuk összeszedni a még megmaradt erőket s lelket lehellni a dermedt tagokba: sokszoros okunk van arra, hogy a nemzet sorsán bizakodó örömmel, a főiskola szelleme mellett vallásitevő boldog büszkeséggel üdvözöljük azokat, akik a megélhetés gondjait is félre téve, sokszoros erőfeletti áldozattal jönnek össze ez ünnepen. Eljönnek, hogy tisztességet téven az Alma-Maternek, hódoló kegyelettel, lelkökből párázó hálával emlékezzenek a főiskola alapítójának, a poraiban is ezerszer áldott *Perényi Péternek*, történelmi keretekből is dicsőségesen kimagasló fejedelmi pártfogóknak: *I. Rákóczy György* erdélyi fejedelemnek és fenkölt lelkű hitvesének, *Lorántfy Zsuzsánnának* s a világháboruban az alapító és pártfogók felséges alkotása mellett tanubizonyosságot tevő vértanuknak, a világ csataterein elesett vagy eltűnt, vagy onnan hozott halálos betegségben elhunyt *pataki diák-hősöknek* nagyszerű érdeméről, eléggé fel sem fogható jelentőségéről, diadalmas jövőt ígérő dicsőségéről.

Ahol a megjelentek százai, a meg nem jelenhető, de lélekből ide zárandokoló tanítványok ezrei ily felséges módon tesznek vallomást azon tanok mellett, melyek, midőn ez iskolának legszentebb, féltve őrzött tradíciói egyuttal a történelmi Magyarországnak pillérei és ősllekei: ott a határok megsemmisülnek, trianoni átok köde felszakad s az igaz magyar lelkeknek összeölekezésében egy szebb, boldogabb magyar jövőndő fogantatását és zálogát érezzük. Áldott minden nemes eszme és tiszta érzés, mely széttépettségünkben egyiséget, megalázottságunkban bizodalmat és reményt fakaszt. Áldottak az igaz ügyek önzetlen harcosai, önfeláldozó martyrjai, gyarlóságok válságai, erős elhatározások pecsétei. Ezért üdvözöljük lelkünk minden örömeivel mindazokat, akik a főiskola tisztességtételén megjelennek.

A *Sárospataki Hírlap*-ban, a Sárospatakot Oltalmazó Liga közlönyében „*egy vén pataki diák*” (Radácsi György ny. theol. tanár) ezzel a vezércikkkel köszöntötte a Sárospataki Diákok Szövetségét:

Diák-ünnep Sárospatakon.

Hetek, hónapok óta édes izgatottságban tartja a Sárospatakot s ebben különösen a főiskolát szerető emberek lelkét az a hír és az a terv, amely szerint a volt pataki diákok

jönnek, mint szövetség, hogy itt a kegyelet oltárán áldozati tűzet gyujtsanak ama testvéreik emlékének, akiket a ránk kényszerített hosszú háború vad esélyei elsodortak a földi küzdelmek teréről.

Légy áldva *Pataki Diákszövetség* a szeretetért, amely „erősebb benned, mint a halál és keményebb, mint a koporsó.“ Légy áldva, hogy a jeltelen gödrökben porló tetemeknek örök világosságot gyujtasz s összekötöd nevöket azzal a főiskolával, amely már csaknem négy század forgó viszontagságait kiállotta s bátorsággal tekint az új századok viharai elé. Légy áldva, hogy testvéreid emlékének megbecsülésével a főiskola Géniuszát is hódolattal ünnepeled s példáddal, áldozatkészségeddel fényesen igazolod a főiskolai nevelés és oktatás múltját, jelenét.

Azok a márványba vésett nevek a főépület falában pecsétek, jelek, bizonyságok lesznek az új és újabb nemzedékek előtt s némán is hirdetni fogják, hogy a szorongatott hazának mivel tartozik annak fegyverképes ifjusága. Az a márványtábla az állandó meleg emlékezés tárgya marad évtizedeken és századokon át. A kisdíák tudakozódik majd a felvésett nevek tulajdonosai után s az idősebbek meséket mesélnek majd az egyesek katonai tényeiről, halált nem ismerő bátorságáról, leleményes, pajkos, hihetetlen próbatételeiről, dacos merészkedéseiről, a rájuk szakadt kinszenvedésekről s a holt porok megelevenednek a ragyogó betűkben és beköltöznek az örök élet ígélet-földjébe.

Légy áldva *Pataki Diákszövetség*, hogy elesett hős testvéreidet elválhatatlanul bekapcsoltad a főiskola történetébe s ezzel hathatósan megnöveltéd annak varázslatos értékét és jelentőségét.

Légy áldva *Pataki Diákszövetség*, hogy lelked szent hevületével visszaszálltál a sivár jelenből azokba a nagy időkbe, amelyeknek termékeny levegőjében a sárospataki főiskola a maga mustármagnyi kicsinsységéből terebélyes fává sudarodott s az ifju hősök emlékein át az alkotó, a teremtő nagyságok lábai elé is segítesz lerakni a tisztelet és csodálat hervadhatatlan virágait.

Évek hosszú során át a bibliai vének szorongó várakozásával néztük, vártuk; néha kárhoztatások között, el nem titkolható epekedéssel lestük, hogy mikor, honnan támad a kiáltó szó, amely mulasztásaink beismerésével, tettekre hív,

áldozatokra sarkal, vagy éppen a „*legnagyobb magyar*“ példája nyomán egymaga veti meg a hála-épület fundamentumát.

Tanulságosan fontos, hogy nagy, szép múltunknak illő megbecsülésére éppen ebben a mai boldogtalan világban érkezett meg az idő teljessége. A szenvedések, a nyomorúságok tüze világított meg sok nemes lelket s az hevített át sok önzetlen szívet, de a főiskola történeti egysége ellen felmerült támadások különösen is hozzájárultak ahhoz, hogy a volt pataki diákokban nagy elhatározásokat támasszanak s azok a nagy ősök emlékének megsértése ellen táborosan tiltakozzanak.

Mert tiltakozás az — a legszebb formában — amikor a *Pataki Diákszövetség* egy melegszívű indítványon felbuzdulva — összerakja a maga ezreit és tizezreit, hogy azokból *Perényi és Rákóczy- emlékek* alakuljanak, amelyek a háborúban elesett testvérek emléktáblájával egyidejűleg jussanak a főiskola főépületének legszembe-tünőbb falazatára. Lehet-e csak képzelni is annál mélyrehatóbb tiltakozást, mint amikor a *Diákszövetség* a főiskola igazán nagy szellemű alapítóit hívja maga mellett bizonyosságul s a *Perényi Péter, az I. Rákóczy György* és páratlanul dicső felesége *Lorántfy Zsuzsánna* ércplakettjeire rámutatva, kéri az új idők változatosságot szerető vagy csak önmagát szerető emberét: — *ezekért a történeti nagy alakokért: irgalom, kegyelem, sőt hódoló megbecsülés legyen része — mindenkori része — a sárospataki főiskolának.*

Igazán, azok a domborképek ott a főiskola homlokterén szótlanul is kiáltják az előtte elvonuló vándornak s a falak közül kirajzó muzsa-seregnek: „*Én fejedelmi gondolat vagyok, egy program-pont a nemzetmegváltás történetéből; akiknek az agyában születtem és nevedtem, megérdemlik, hogy mint az ég csillagai, örökké fényljenek. Ne bántsatok!*“

Isten hozott *Pataki Diákszövetség!* Az elesett hősök emléktáblájával s a fejedelmi domborképekkel magadnak is romolhatatlan emléket állítottál a főiskola történetében s feledhetetlen ünnepnapot szereztél a főiskola minden igaz hívének, minden igazi pataki diáknak. „*Üdv nevedre, áldás életedre!*“ Szíve teljességével köszönt és áld

1923 május 29-én

egy vén pataki diák.

Ünnepségek május 31-én.

Május 31-ikével szép és felejthetetlen nap virradt fel Sárospatakra és a főiskolára. Már a kora reggeli órákban

vidám, dalos cserkészcsapatok járták be a főiskola környékét s az iskolakertet s kettős őrségek lépkedtek a főiskola előtt, kezükben a hosszú bottal.

Az ünnepségek gazdag sorozata d. e. 11 órakor a főiskolai imateremben kezdődött, amely karzataival együtt zsufolásig megtelt annyira, hogy az érdeklődő közönségnek csak kis része tudott elhelyezkedni. Gyülekezeti közös éneklés után *Dr. Szabó Sándor* budapesti ügyvéd, volt csongrádi főispán, nemzetgyűlési képviselő lépett a szószékbe s a Sárospataki Diákok Szövetsége nevében nemes szónoki tűzzel előadott, képekben s hasonlatokban gazdag, gyönyörű beszédben üdvözölte a sárospataki főiskolát, a magyar nemzeti kultúra ősi tűzhelyét. A régi diákok lelkes hódolata volt ez az Alma-Mater iránt, melynek nevében *Dr. Rácz Lajos* rektor-professzor válaszolt lebilincselő melegséggel, kedves közvetlenséggel, a hallgatóság többször nyilvánított tetszésnyilvánításától kísérve.

A Sárospataki Diákszövetség ünnepélyes nyilatkozata.

Dr. Rácz Lajos rektor, lendületes beszéde után *Dr. Panka Károly* köszönte meg a rektor válaszát s azt az indítványt terjesztette elő, hogy:

mondja ki a Diákszövetség, hogy egy szívvel-lélekkel kívánja, magyar nemzeti kulturális és hazafias szempontból, hogy a sárospataki főiskola csonkítatlanul (jogakadémiával együtt) továbbra is fenntartassék — a legnagyobb áldozatok árán is!!

A szíve mélyéig meghatott diáksereg egyhangú lelkesedéssel fogadta el a közös óhaj szülte indítványt, mert teljes tudatában volt annak, hogy mérhetetlen kár, kimondhatatlan nemzeti és erkölcsi tőkevesztés lenne annak a jogakadémiának elvesztése, amely olyan kiváló államférfiakat, jogászokat, írókat, tudósokat nevelt a magyar nemzetnek, mint Kossuth Lajos, Szemere Bertalan, gróf. Teleky László, Fogarassi László, Fáy András, Bónis Sámuel, Bernáth Zsigmond, Warga János, Jászay Pál, Jászay Sámuel, Szemere Miklós, Péchy Tamás, Bernáth Gáspár, Szeremley Gábor, Mezőssy László, Finkey Ferenc, Buza László stb.

A megható ünnepség alatt sok régi diák-szemben ott csillogott a főiskolához való odaadó hűség, őszinte ragaszkodás és igaz hála könnye.

Alkalmi istentisztelet a városi templomban.

Délelőtt $\frac{3}{4}$ 12 órakor a főiskolai imateremből a városi templomba özönlött a zarándok diáksereg, tanárikar, a városképviselete s a velök együtt érző és együtt ünneplő nagyközönség. Az orgonán Árokháti Béla budapesti ének- és zenetanár játszott. Gyülekezeti közös éneklés (Hymnusz, XC. zsoltár) s a főiskolai énekhar hatásos szereplése (Az Urnak napja ez) után *Janka Károly* cigándi lelkész, nemzetgyűlési képviselő, főiskolai gondnok költői szárnyalású, szívét-lelket megkapó, könnyekig ható, szép imádságban emelte benső valónkat az egek Urához. A mélyen vallásos és hazafias gondolatokban gazdag imádság maradandó, mély hatást tett a nagy gyülekezetre. A Szózat eléneklése után a hullámzó közönség a főiskola elé vonúlt, hogy részt vegyen az ünnepség további részében.

Az emléktábla s az ércdomborművek leleplezése.

A leleplezési ünnepély déli $\frac{1}{2}$ 1 órakor kezdődött a főiskola főhomlokzata előtti térségen, mely a cserkészek kordonával volt körülráva. A világháború folyamán hősi halált halt sárospataki diákok emléktáblája a főiskola előcsarnokában, a főbejárattól balra; Perényi Péternek, a főiskola alapítójának ércdomborműve a főiskola homlokzatán a főbejárattól balra, I. Rákóczy György és Lorántfy Zsuzsanna közös ércdomborműve pedig ugyanott a főbejárattól jobbra van elhelyezve. A Perényi-emlék alatti emelvényen, zöldposztóval leterített asztal állt a szónokok számára.

Az ünnepélyt, melyen megjelent a városi ipartestület zászló alatt, a csendőr-iskola tiszti kara és legénysége is a hősök emléktáblájával szemben állva, a főiskolai énekhar szép éneke (Apotheosis) nyitotta meg. Majd *Dr. Tassonyi Ernő* bányatanácsos lépett a Diákszövetség részéről az emelvényre s tartotta meg hősi halált halt bajtársai emlékezetének megtisztelésére az önfeláldozásig magasuló, igaz hazaszeretettől áthatott s szent elhatározásokra, nagyakarásokra buzdító, férfias hévvel előadott, nagyhatású alkalmi beszédét, melynek elhangzása s a főiskolai vegyeskar lendületes éneke (Az nem lehet, hogy annyi szív hiába onta vért...) után a főiskola, mint Alma Mater nevében, *Novák Sándor* sárospataki főgimnáziumi tanár (aki maga is részt vett a világháboruban) tartott költői tollal megírt, mélyen járó, átélt élmények eleven

hatásából fakadt, hasonlóan nagy hatást keltő, igen lelkes beszédét. Ez ünnepi beszédek mélyen bevágtak a szívekbe s az ott keltett hatást a szemek könnybelábadása beszélte ki. Az élénk tetszéssel fogadott magas színvonalú szónoklatok után az emléktáblát megkoszorúzták: Rácz Évike urleány, Szilva István főiskolai szénior a főiskolai ifjúság nevében, lelkes beszéd kíséretében s a csendőrskola. Ezt követőleg *Dr. Rácz Lajos* főiskolai rektor, a főiskola nevében hálás, kegyeletes érzelmektől áthatott beszédben átvette az emléktáblát, szívesen igérvén annak hűséges megőrzését és gondozását. Záradékként a vegyeskar énekelt nagy hatással. A másfél méter széles és egy méter magas fehér márvány-emléktáblán a következő aranybetűs föliratok és nevek olvashatók:

„Hirdesse e márványlap a hazáért hősi halált halt pataki diákok dicső emlékét. 1914—1918.

Adriányi Árpád dr.	László Kálmán dr.	ifj. Szapáry István gróf
Bartha László	Leizerovits Ignác	Schaffer Ede József
Batta Ferdinánd	Matusz István	Tóth Lajos
Bán Bálint	Mádi Sándor	Tóth Tibor
Csengery Béla	Michel Jenő	Urbán Sándor
Dávid Lajos	Miskolci Simon János	Üszögh Lajos
Doktor Béla	Mokcsay Gyula	Veres Lajos
Domonkos János	Molnár Hugó dr.	Varga Antal
Farkas Endre	Németh Béla	Verebélyi Géza
Gabrielisz László dr.	Novák Ernő	Bartha András
Galvács Imre	Nagy Imre Zsigmond dr.	Bodnár Ernő
Gottesmann Lajos dr.	Nagy Sándor	Bottka Béla
Horváth József	P. Nagy Ernő	Cseh Andor
Kántor József	Reviczky Ádám	Eperjessy István
Komjáthy Zoltán	Sáfrán Jenő	Kiszely József
Kónya István	Soltész Géza	Regéczy Lajos
Kriston Lajos	Soltész Lajos	G. Nagy Aladár
Lakatos József	Soltész Tamás	Horváth László
Hubay László	Sütő Kálmán	Guttman Arthur

A szebb jövőbe vetett reménnyel emelte az ősi kollégium diákjainak kegyelete.*

A főiskolai vegyeskar pompás színezéssel előadott énekek után az ércdomborművek leleplezése következett. *Csontos József*, sárospataki főgimnáziumi igazgató volt az ünnepi szónok, aki gondosan kidolgozott, mélyen szántó, finom történeti érzékkel megalapozott, helyes megítélésű, értékes jellemzésekben gazdag, kiváló szónoki erővel előadott beszédben előbb Perényi Péternek, a hatalmas főurnak (14 hadilap teljesen

* A hősi halált halt többi pataki diákok nevei egy második emléktáblán lesznek megőriztve.

fölszerelt vár fölött rendelkezett) a sárospataki főiskola megalapítójának élettörténetét, I. Ferdinánd királlyal való viszonyát 6 évig tartott szomorú fogságát, a sárospataki főiskola alapításával szerzett érdemeit méltatta, majd pedig I. Rákóczy György és neje: Lorántfy Zsuzsánna, a fejedelmi, erényekben gazdag, istenes-bibliás házaspár történetét, a sárospataki főiskola fejlesztése, a tanügy megreformálása, új törvényekkel való ellátása s anyagi javakkal való gazdagítása körül kifejtett odaadó buzgólkodásukat fejtegette. Beszéde folyamán a két megkoszorúzott emlékműről (a koszorukat Zombory Margit és Zelles Ilona urleányok készítették) lehullott a lepel s a hallgatóság szeme odatapadt az elsőrendű művészi kivitelű ércdomborművekre, melyek *Vaszary László* kiváló szobrászművésznünk alkotó tehetségét s finom izlését dicsérik. Főiskolánk komoly stílű épületének nemcsak történelmi, hanem művészi jellegét is adnak ez érc-emlékek. A Perényi-relief Hirschvogel Ágoston egykorú rézmetszete, a Rákóczyé egy korabeli ezüsttálléron megörzött dombormű, a Lorántfy Zsuzsánnaé pedig a történelmi arcképcsarnokban őrzött szintén egykorú kép után készült. (A Perényi-relief nagysága: 56—77 cm; a Rákóczy—Lorántfyé: 63 $\frac{1}{2}$ —63 $\frac{1}{2}$ cm.)* A domborművekhez szükséges kökereteket a *Várszély-testvérek* sárospataki andezit-bányájukból ajándékozták.

Csontos J. beszéde után *Bodnár István* szegszárdi költő és író Perényiről szóló jellegzetes, értékes alkalmi költeményét Dr. Rácz Lajos rektor olvasta fel, *Dr. Gulyás József* sárospataki főgimnáziumi tanár pedig a Rákóczy-párról írott költői erőből duzzadó, zengzetes ódáját szavalta el.

A mindvégig nemes hangulatú, lelkes ünnepély a főiskolai vegyeskar énekével ért véget.

A közebéd.

Délután 2 órakor a főiskolai tápintézetben 500 terítékű közebéd volt, melyen, valamint az előző esti társas vacsorán is, a főiskola és a városi szőlőtulajdonosok által ajándékozott borokat szolgálták fel. Az első felkészöntőt *Dókus Ernő* egyházkerületi és főiskolai világi főgondnok mondotta Magyarország kormányzójára, Horthy Miklós őfőméltóságára, a legelső magyar emberre. *Dr. Rácz Lajos* rektor indítványára táviratban, üdvözölte az egybegyűlt

* A Perényi-relief felirata: „Perényi Péter, a sárospataki ref. főiskola megalapítója. 1531.” — A Rákóczy—Lorántfy-reliété: „I. Rákóczy György († 1648.) és Lorántfy Zsuzsánna († 1660.) e főiskola fejedelmi pártfogói.”

közönség a kormányzó ur őfőméltóságát. Utána *Dr. Révész Kálmán* püspök, főiskolai lelkészi főgondnok, a főiskola alapítóiról, pártfogóiról, jóltevőiről emlékezve, azok szellemének a főiskolában s utódaikban való fennmaradásért üritette poharát, megemlékezvén a jelenlevő Báró Perényi Péter ny. főispánról, a Perényi-család r. kath. tagjáról, aki a dobosi ref. lelkésszel együtt jelent meg az ünnepélyen. Ezt követőleg *Báró Perényi P.* szólalt fel, a főiskolára üritvén poharát. *Dr. Rácz Lajos* a főiskola főgondnokait és gondnokait éltette; *Dr. Szabó Sándor* jogtanár Zemplénumegye főispánjáért és alispánjáért, valamint Abauj-, Borsod- és Szabolcsvármegyék jelenvolt kiváló képviselőiért (alispán, árvaszéki elnök stb.), *Janka Károly* a Sárospataki Diákok Szövetségeért és a többi vendégekért, *Szabó Zoltán* nemzetgyűlési képviselő a főiskoláért, *Csontos József* az ércdomborművek ihletett művészeért, *Vaszary László*ért, aki az alapító és fejedelmi pár lelki világába annyira beleélte magát s a kökereteket adományozó Várszély testvérekért. *Harsányi István* pedig az ünnepségen szerepelt szónokokért üritette poharát, megemlékezvén arról, hogy azt a főiskolát, amely oly sok kiváló tudóst, író-t nevelt a magyar hazának, megcsonkítani ne engedjük.

Adományok és ajánlatok a sárospataki jogakadémia további fenntartására.

A következő szónok *Dr. Bessenyei Zénó* nemzetgyűlési képviselő volt, aki tömören, velősen fejtette ki, hogy immár elérkezett az ideje annak, hogy a jogakadémia további fenntartása érdekében tettekkkel, áldozatkészségünkkel mutassuk meg a főiskola iránti hálánkat és igaz ragaszkodásunkat s fe-ajánlott évenként, míg él, 20 $\frac{m}{m}$ buzát a nemes célra. Kijelentését tapsvihar követte. Nemes példája legott számos lelkes követőre talált. Örök emlékezet okáért ide iktatjuk a gazdag névsort:

1. Ismétlem szóbeli ajánlatomat, mely szerint életemben mindaddig, míg a jogakadémiát államsegély nélkül a kerület egyedül tartja fenn, minden év október elején e célra 20 $\frac{m}{m}$ (húsz métermázsza) buzát ajánlok fel. *Dr. Bessenyei Zénó*.
2. Ugyanilyen feltételekkel én is adok évente 5 (öt) $\frac{m}{m}$ buzát. *Schultz Aurél*.
3. *Kiss Pál* ref. lelkész Prügy $1\frac{1}{2}$ $\frac{m}{m}$ buzát évenként.
4. *Dr. Szabó Sándor* (nemzetgyűlési képviselő) egyszerűsmindenkorra 100.000 K-t.

5. *Radácsi István* 1 $\frac{m}{m}$ buzát vagy ellenértékét évente.
6. *Dr. Meczner Tibor* 10 $\frac{m}{m}$ buzát évenként.
7. Mindenkori 50 kgr. (ötven kgr.) buza értékét. *Somody József*.
8. Ugyanúgy, mint a főbirám 1 (egy) $\frac{m}{m}$ buzát. *Bánya Lajos*.
9. Minden évben egy métermázsza buzát. *Szűcs, őrnagy*.
10. Minden éven 5, azaz öt $\frac{m}{m}$ buzát. *Thuránszky László*.
11. Minden éven 3, azaz három métermázsza buzát. *Janka Károly*.
12. Minden éven 150 liter bort vagy 100 kgr. dohányt. *Id. Csajka Endre*.
13. Minden éven 50 kgr. rozst. *Vas Mihály*.
14. *Szabó Zoltán* 10,000 kor. évente.
15. Tíz napidijamat átadom. *Nagy Ernő*.
16. 1000 kor. fizetve. (Olvashatatlan aláírás).
17. Havi 1000 kor. 1923. évi június 1-től. *Dr. Péchy István* Nyirbátor.
18. *N. N.* fizetve 3000 K.
19. *Farkas Elek* 100 kgr. buza egyszersmindenkorra.
20. *Sebeő Gyula* 10,000 K fizetve.
21. *Ifj. Borsós József* 1 $\frac{m}{m}$ buza évenként.
22. *Id. Borsós József* 2 $\frac{m}{m}$ buza egyszersmindenkorra.
23. *Veress Ferenc* 2 $\frac{m}{m}$ buza egyszersmindenkorra.
24. *Baksy István* 1 $\frac{m}{m}$ buza évenként.
25. *Kemechey József* évi 5000 K (egy évi fizetve).
26. *Bakó András* évi 5000 K.
27. *Szinyéri György* évente 2 $\frac{m}{m}$ buza.
28. *Kriston Antal* évi 1 $\frac{m}{m}$ buza.
29. Dombrád község részéről 1 $\frac{m}{m}$ buza évenként. *K.*
30. *Tomory Dezső* évi 2 $\frac{r}{m}$ (kettő) buza.
31. *Kovács Gyula* 1000 K fizetve.
32. *Keresztesi László* 2 $\frac{m}{m}$ buza, egyszersmindenkorra.
33. 25 $\frac{m}{m}$ buza összegyűjtésére vállalkozom. *Dr. Keéky István* Nyirbátor.
34. *Emődy László* Saújhely évenként 1000 K (ez évi fizetve).
35. *Révay V. Ödön* 1000 K fizetve.
36. *Tantó János* Tiszaluc a folyó évre 10,000 K.
37. *Dr. Nagy Barna* erre az évre 10,000 K (fizetve).
38. *Dr. Somody János* 1000 K fizetve.
39. *Fazekas János* jbíró 1000 K fizetve.
40. *Gacsályi József* 1000 K fizetve.

41. *Bóna Lajos* 2000 K fizetve.
42. *Nagy Elek* 1000 K fizetve.
43. *Dr. Piskóty Ferenc* 3000 K fizetve.
44. *Fodor Bertalan* 160 kgr. buza évenként.
45. *Dobos József Vily*, 1000 K fizetve.
46. *Bíró János* 1000 K Abaújvár, fizetve.
47. *Dr. Tamáska Lőrinc* Szikszó, 100,000 (egyszázézer) K fizetve.
48. *Jármy László* jegyző, Ibrány, 2 $\frac{m}{m}$ buza évenként.
49. *Juhász László* esperes, évenként 1000 K.
50. *Ajtay Sándor* évenként 1000 K.
51. *Györy György* kir. törvsz. ügyész, Miskolc, évenként 1000 K.
52. *Ablonczy Sándor* évenként 1 $\frac{m}{m}$ buza.
53. *Dr. Tóth Alajos* évenként 1 hl. bor.
54. *Kovácsy Ferenc* évenként 1 hl. bor.
55. *Keresztury Sándor* évenként 1 $\frac{m}{m}$ rozs.
56. *Dr. Moskovits Mór* 3000 K egyszerismindenkorra, fizetve.
57. *Tóth Jenő* felsőregmeci ref. lelkész évi 25 kgr. buza.
58. *Bálint János* (Geszteréd, Szabolcsm.) 1 $\frac{m}{m}$ buza egyszerismindenkorra.
59. *Molnár István* (Nyírmihálydi) 1 $\frac{m}{m}$ rozs egyszersmindenkorra.
60. *Dr. Finkey Ferenc* 2000 K fizetve.
61. *Harsányi István* theol. tanár évente 5000 K.

Felajánltatott: évi 60 $\frac{m}{m}$ és 25 kgr. buza; 1 $\frac{1}{2}$ $\frac{m}{m}$ rozs; 33 $\frac{m}{m}$ buza és 1 $\frac{m}{m}$ rozs egyszersmindenkorra; 350 liter bor évente; pénzadomány évente: 61,000 K; pénzadomány egyszersmindenkorra: 232.000 K; 10 nemzetgy. képviselői napidíj egyszersmindenkorra. Készpénzben legott befizettetett Harsányi István theol. tanár kezeihez összesen 148,000 K, mely összeg a főiskolánál gyümölcsözőleg van elhelyezve.

A közebéd d. u. $\frac{1}{2}$ 6 óráig tartott, amikor a közönség már javában gyülekezett a főiskola udvarára hirdetett nagyszabású

hangversenyre,

melyet a főiskolai vegyeskar harmónikusán szép, lelkes éneke (Osszián...) nyitott meg. Majd *László Sándor* ref. lelkész Bodrogszabarton c. hangulatos, a főiskola iránti szeretettől át-

hatott prologusát adta elő, szép sikert aratva. Utána *Komáromi János* budapesti író, a Petőfi-Társaság tagja tartott humoros jellegű, szellemesen megírt, nagy tetszéssel fogadott felolvasást. Ezután a főiskolai vegyeskar szerepelt sok tapstól kísérve. A műsor következő pontja *Dr. Keéky István* nyírbátori ügyvéd szereplése volt, aki azonban már a hirtelen jött eső miatt a főiskolai imaterembe költözködött hallgatóság előtt szavalt el Patakon c. sok tapssal kítüntetett, tartalmas, nemes páthosszal előadott költeményét. A közönség újra hallani kívánta s a közóhajnak engedve, elszavalta még „A simófalvi prédikátor“ c. gyönyörű poemáját, melynek szivig ható előadása könnyeket csalt még a komoly férfiak szemébe is. *Hegyaljai Kiss Géza* budapesti vallástanár szavalt el ezután a főiskola meleg szeretetétől sugárzó, szép költeményét, majd pedig az énekkar lelkes szereplése után *Kocsis Sándor* II. é. hh. adott elő egy költeményt nemes átérzéssel, fokozódó lendülettel. A gazdag műsorú hangversenyt, melyre *Harsányi Zsolt*, budapesti író, *Sassy Csaba*, miskolci poéta és *Szigethy Ferenc*, balajti ref. lelkész meleg érzésektől sugallt alkalmi költeményei későn érkeztek, a Himnusz közös eléneklése zárta be.

A táncmulatság.

Estve 10 órakor a zsufolásig megtelt főiskolai tápintézetben reggelig tartott táncmulatság volt, melyet *Horváth Ödön* közgazd. egyetemi hallgatónak egy hangulatos, kedves diákéletképe, jól sikerült előadásban, nyitott meg. (Előadták: *Azbey Imre*, *Pách János*, *Lehotzky Béla*, *Mészáros Gyula*.)

Az erkölcsileg és anyagilag jól sikerült táncmulatsággal a fényes ünnepnapisorozat előadások végét értek s a régi diákok lelkes serege a főiskola iránti ragaszkodás, hála és őszinte szeretet s az egymásiránti barátság nemes érzésével szívében június 1-én búcsút vett Sárospataktól és a 7 év múlva négyszázados ünnepre készülő ősi főiskolától. (H. I.)

III. Az ünnepi beszédek, imádság és költemények.

1. Dr. Szabó Sándor nemzetgyűlési képviselő üdvözlő beszéde.

*Mélyen tisztelt Ünneplő Közönség!
Nemes tanuló Ifjuság!*

Zarándokok serege állott ma meg ez ősz kollegium falai között s mint ahogy az igazhívő muzulmánok életében egy-

szer vágya meglátni Mekkát, az örök várost — ahol a prófétát táplálta az ihlet, úgy kélt vágy a mi lelkünkben is, hogy eljőjünk ide az Alma Materhez, szellemi életünk örök városába, Sárospatakra s most úgy csüngünk kebleden szellemi életünk szülő és tápláló anyja, mint a világtársból megtérő gyermek az édes anya kebelén, megharcoltan, talán megfáradtan, megtépetten, talán megdicsőülten.

Itt hódol előtted a mult, a jelen és a jövőndő . . .

— Őszült fejek ráncolt homlokkal s roskadozó erővel, akik végig harcolták az életet a Te neveddel, a Te tőled nyert lélekkel és szellemi fegyverekkel. — Elszánt bátor harcos férfiak, az ideáljaid bajnokai, — bátor tekintetű ifjak, akik próbálgatják a szárnyat, mely a Te szellemed anyagából készült — avagy a kenyér botját, amelyet Te adtál kezükbe.

Itt vannak kebleden növekvő gyermekeid, — a tanuló ifjuság, akiket mostan övezel fel szellemi fegyvereiddel, hogy megálljanak őrhelyeiken az élet harcában, s valamennyien belső buzgó érzéssel mondják velem: . . . Hozsánna! . . . Üdvözlünk Téged Alma Máterünk, Sárospataki Főiskola Geniusza!

— Három fáklya ég a Te kezekben, mely hármassal jel-szavad is: „Hit, haza, emberség“ — ezzel a három fáklyával világítottad meg életünk útját, amelyen jártunk felemelt fővel, biztos léptekkel és most eljöttünk, hogy tanúbizonyságot tegyünk Te melletted.

Ugy járunk itt falaid között, mint szentelt berkekben az áldozatra készülő táltos, mintha csak mi is hallottuk volna az égő csipkebokorból hallatszó szót: „Old meg a Te saruidat“ — és mi, megoldva saruinkat — meghajtott fővel, tisztult lélekkel s irántad való rajongó szeretettel veszünk körül, mert mi is készek vagyunk áldozatra is Te éretted. Nem hozhatunk ugyan valamennyien aranyat, tömjént és mirhát a Te dicsőítésedre, hiszen itten a szellemi és a lelki élet kincseinek tárháza van Te nálad; tudjuk, hogy nem ítélsz meg akkor sem, ha csak az egy talentumot szorongatjuk kezünkben, amit Tőled kaptunk számadásra — hiszen az élet nem egyforma mértékkel mér mindenkinek, de mi egyformán tanúságot tehetünk amellett, hogy itt nyert tudományunkkal soha meg nem csufolt az élet.

A nagynevű alapító, Perényi Péter, s fejedelmi pártfogók — Rákóczyak, Lorántfy Zsuzsánna — századokba előre látó lelke épített itt hajlékot az áldozatra kész törhetetlen magyar

szellemnek, s úgy trónol itt ez a szellem a múltó idők e viharában, mint a bibliai magasan épült város. Szellemük itt él közöttünk ma is, dicső lelkük kiragyog századok homályán keresztül ide közénk s a mi lelkünk tűzével összefolyva, tartja ébren a „hit, haza, emberség“ hármás fáklyájának lobogását.

Érezzük az idők viharzását Feletted és felettünk — s ki gondolta volna csak még egy évtizeddel ezelőtt, hogy szellemi táplálékodon felnőtt édes gyermekeid innen nem messze megvont határokon túl, idegennek mondott földön, de törhetetlen magyar lélekkel harcolnak a magyarságért.

Tudós tanáraink! Ti a tudomány felkent papjai, akik az öskollégium geniusza oltáránál forgolódtok, fogadjátok Ti is hódolatunkat és szeretetteljes üdvözetünket! Sokunknak a fülébe cseng a Ti tanításotok, — a tudomány kikristályosított igazságai, — melyeket az öskollegium szellemével megtelítve, lelketek tisztító szűrűjén belénk áteresztve csepegtettetek. Olyanok voltunk mi és a mi lelkünk kezeitek között, mint a szobrász kezében a holt anyag, s fejlődő lelkünkre az eszmei szép, az áldozatkész haza- és hithűség lelki ábrázatát faragtátok. s művészi kezetek hatása alatt domborodtak ki a lelki tulajdonságok bennünk és rajtunk . . . Hálás szeretettel gondolunk Rátok s ez legyen a Ti szebbik jutalmatok.

S amidőn itt ifjuságunk ideáljai és szellemi fejlődése bölcső-környezetén és termő talaján szemünk megpihen — a magyar nemzet lelki és politikai szabadsága tanuit látjuk itt, a beszédes Rákóczy-várromban, az egész Hegyalja erdős lejtőin és rónáin s a Bodrog mentén mindenütt, mint amely helyeket a magyar politikai, szellemi és vallásszabadságharcok klasszikus földjévé avatott a történelem, melyek hagyományainak őrző vára — a sárospataki ősi főiskola s az itt élő és működő szellemi őserő.

Itt él és munkálkodik a minden szélsőségtől mentes kálvinista szabadszellem, mely az evangéliumi szeretettel átítatott s minden ember emberi méltóságát tisztelő társadalmi felfogást hirdeti; s azt, aki ezért a Golgothát járó országért szenvedni s a bibliai asszony lelkével áldozni tud, magyar testvérnek fogadja és tartja.

Itt ég annak a kálvinista szabadszellemnek az oltár-tüze, melyet tudós tanárok táplálnak, s amely tűzben edzik acéllá ifjuságunk lelkében a vallásosság, a hazafiasság, az ember-szeretet, a becsületesség, a férfias bátor őszinteség, az ősök

dicsőségéért való rajongás, s mindezekért való önfeláldozó készség erényeit, amit úgy fejez ki az élet, hogy *pataki diák-szellem*.

Igen ez a név: *pataki diák*, kétszeresen kötelez bennünket, mert ezáltal nagy hagyományok örökösévé váltunk és amikor kint az életben találkozunk, az alkotmányos, a társadalmi, hitbéli s bármi néven nevezhető kötelezéseken felül van egy összekötő szellemi kapocs s ez az alma mater szelleme és ha itünk a tudomány itt buzgó szellemi ősforrásából, egy láthatatlan, de még is hatékony erő elvárásolt bennünket az itt élő eszmei kultusz hódolójává és munkálójává.

És Ti, hódolók serege, akik velem együtt ina levetkeztétek a mindennapi élet nehéz gondjait és kötelezettségeit azért, hogy a sárospataki főiskola géniusza megnyilatkozását és munkálását tisztult lélekkel és szívvel érzékeljétek, mint ahogy Mózes is levetette saruit az égő csipke-bokor előtt, midőn a Jehova előtte megnyilatkozott, egy gondolatot ne feledjétek ma sem és azt ne vetkeztétek le soha, . . . egy gondolatot, melynek ott kell leleselkedni az örvendezők, a sirók és jajveszékélők, a gyávák és vakmerők agyában azok előtt is, akiket minden javával terített asztalon kínál az élet, épügy a szükkőködők, a dicsszomjazók s a tehetetlenek, a boldogok és a nyomorultak agyában is és mint egy nyugtot nem hagyó égető lelkiismeret mardosson bennünket és az a gondolat ez, hogy az egységes és épséges szép nagy Magyarországot ez a mai nemzedék tékozolta el. — És én olyan borzasztónak tartom, ha azok a dicső halált halt pataki diákok, akiknek emléktábláját ma leleplezzük, az élő pataki diákok nevében egyszer tetemre hívának . . . szeretett hazánk csonka teste felett: nem tudom, de úgy érzem, sokuk láttán megvonaglna és véreződnék e csonka roncs. Éljen és munkáljon tehát ma is és mindenkor itt az a gondolat, hogy a tékozlás vétségét jóvá kell tennünk és éledjen, terjedjen az a gondolat, e szerencsétlen csonka hazában, mint a szél, a zivatar, a fergeg, az égi háboru, hogy seperje és mossa el a magyar testvéreinktől elzáró sorompókat, hogy mielőbb a hármás halom és négy folyó egységes országában minden magyar szive összezendüljön egy hatalmas felbuzdulásban és együtt éljen és munkáljon az örök magyar dicsőségért.

S most, amidőn elégettük hódolatunk tömjénét a sárospataki főiskola géniusza oltárán és azt fogadjuk, hogy örök tisztelői leszünk ennek a szellemnek, tegyük hitvallást a

nagyobbik, a magyar nemzeti géniusz előtt, elimádkozván a magyar nemzeti hitvallást :

Hiszek egy Istenben,
Hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában !

Ámen.

2. Dr. Rácz Lajos főiskolai rektor válasza.

*Méltóságos Képviselő Úr !
Mélyen tisztelt ünneplő közönség !
Kedves barátaim ! Szeretett tanítványaink !*

Midőn ezen a tekintélyes és tiszteletre méltó zarándok-seregen, amely ma látogatásával főiskolánkat megtisztelte, a melyben a főiskola legkülönbözőbb évfolyamai gazdag számmal vannak képviselve s a melyben a közélet legkülönbözőbb munkamezőinek képviselői egyaránt szerepelnek, végigtekintek : — lelki szemeim előtt önkéntelenül az ó-görög mondavilág egyik eseménye, az argonauták útja elevenedik meg, akik a messze északkeleti tengerpart vidékéről az aranygyapjút elhozták. Mi lehetett ez az aranygyapjú ? Én ennek csak symbolikus értelmet tudok tulajdonítani ; az aranygyapjú azokat a nagy erkölcsi értékeket jelenti, a melyek a görögökből hiányoztak : a hűséget, a hálát. De hasztalan hozták el az aranygyapjút, mert ezentúl sem halljuk, hogy a hála, a hűség aranykincsei otthonra találtak volna a görögöknél. Ezeket a lelki kincseket találták meg önök s hozták el ide ma közénk, — vagy talán helyesebben azt kellene mondanom : ezek a lelki kincsek hozták ma önöket ide hozzánk, az Alma Mater kebelére. Hozta a *hála*, a szívnek legtisztább, legnemesebb virága ; hozta a *hűség*, a melyet a kollégiumba való első belépésük alkalmával fogadtak a főiskolának s a melyet nincs idő, nincs távolság, mely el tudjon szakitani ; s hozta a *szeretet*, mely az itt töltött idő alatt keblükben kifakadt, kivirult s mely az idővel és távolsággal keblükben csak erősödött : szeretet tanuló társaik, barátaik iránt, szeretet tanáraik iránt, szeretet az eszmények iránt, a melyeket ők két kézzel szórva vetettek el keblükbe, s szeretet mindezek képviselője, élő megtestesülése : az ősi Alma Mater iránt !

Hála, hűség, szeretet, — ez az a három hatalmas érzés, amely ma önöket áthatja, amely ma önöket ide, a főiskola

kebelére vezérelte. Ha a francia forradalomnak megvolt a hármasszója: a szabadság, egyenlőség, testvériség, — önöknek is meg van a hármasszója, jelszavuk, amelyet büszkén viselnek szívükben és lobogójukon. Ami különben a francia forradalom hármasszóját illeti, azt önök itt, a diáktársadalomban már régen megvalósították a nélkül, hogy csak sejtelmük is lett volna az emberi jogok proklamálásáról. *Testvérek* voltak önök, akik megosztották egymással sovány, de jóízű derűvel fűszerezett falatjokat, erszényöket, könyvüket, szobájokat, ruhájokat, bánatukat, örömeiket; *egyenlőség* uralkodott diáktársadalmukban, amely minden jogosulatlan igényt kinézetlenül letördelt, az üres zsebnek, könnyű és vidám szívnek, olykor korgó gymornak egyenlősége, de amely nem zárta ki a tekintély elismerését, az idősebbek, érdemesebbek, okosabbak tiszteletét; — s végül a *szabadság!* hisz' szabadok voltak önök itt testben-lélekben, szabadon mozoghattak, ábrándozhattak, rajonghattak az eszményekért; az iskolai fegyelem, amely alatt állottak, olyan volt, mint a rózsalánc, amelynek szívesen vetették alá magokat, amelyet boldogan viseltek s amely alá — ugyebár, ha lehetne? — most is valamennyien alávetnék a nyakukat, amelyről később, midőn kiléptek az életbe, az élet nehéz küzdelmei, szenvedései között nem egyszer elmondották a költővel: Bár maradtam volna benne végig! De lehetett-e ez másképen egy kálvinista iskolában, mikor tudjuk, hogy a kálvinista népék: a helvétek, skótok, hollandok világszerte úgy ismeretesek, mint a szabadság védőbástyái? lehetett-e ez másképen egy olyan főiskolában, mely ország-világ előtt büszkén viseli homlokán a „Rákóczy-iskola“ nevet, amelynek minden köve a *Pro Deo et Patria et Libertate* felírást viseli? Az a szelid iskolai törvény, mely alatt állottak, anélkül, hogy szabadságukat a kelleténél jobban korlátozná, tartotta össze a diákságnak nem ritkán 800—1000 főre rugó társadalmát, őrizte meg közöttük a jó rendet, tiszta erkölcsöt, vezette őket elő Isten ösmeretében, a haza szeretetében, tette önöket mindnyájukat a haza, a magyar társadalom hasznos, értékes polgáraivá.

E testvériség, egyenlőség, szabadság légkörében, a szelid iskolai törvény keretei közt, tanáraik bölcs vezetése alatt, amelynél a szigort mindig mérsékelte a szeretet, a tanítói bölcsességhez mindig hozzátársult a szülei szív melege, e szent falak közt, amelyekről 392 évnek hol dicső, hol borús, de

mindig fölemelő története beszélt önöknek Istenről, a hazáról és a kötelességekről, nőttek önök férfivá s kerültek ki az életbe. Mint könnyű szívű, vidám lelkű ifjak távoztak innen, s most 10—20—30—40—50 év múlva mint meglett, az élet küzdőterén kipróbált férfiak tértek ide vissza, akiket megédzett az élet gondja, az élet harca, akik a magyar társadalomban valamennyien tiszteletreméltó, igen sokan előkelő, vezető állást töltenek be s tudásuknál, jellemüknél, munkakészségüknél fogva mindnyájan a magyar társadalom élő, munkás talpkövei. Köszönjük önöknek, hogy eljöttek ide megmutatni, hogy jellemök abban az irányban fejlődött tovább, amelyet az iskola önök előtt kijelölt; hogy a mag, amelyet tanáraik oly bő kézzel hintettek keblökbe, önöknél termékeny talajra talált s tizszer-, százszor annyi gyümölcsöt termett; hogy önök azon az őrhelyen, melyre önöket a gondviselés állította, szilárdan megállották helyöket, mindig egész férfiak, a munka, a hűséges kötelességteljesítés emberei, az eszmények munkásai voltak; — hogy az élet aláírásával hitelesítette azt a bizonyítványt, amelyet tanáraik annyi évvel ezelőtt önök számára kiállítottak.

Amint tömött soraikon végig tekintek, boldogság és büszkeség tölti el lelkemet. Boldogság és büszkeség azért, hogy én is egy parányi tényezője lehettem annak a nevelő, annak a jellemfejlesztő munkának, amely önöket az egyház, a haza, a társadalom támaszaivá, kiválóan hasznos és értékes munkásaivá avatta. De minél nagyobb a boldogság és büszkeség, annál nagyobb a felelősség és aggodalom is. hogy ezt a reánk bízott nevelői tisztet, az Alma Mater szellemi értékeivel való sáfárkodást a leggondosabban, a leghűségesebben végezzük. De amint soraikon végigtekintek, ne vegyék rossz néven: egyszersmind szomorúság és fájdalom tölti el keblemet; fájdalom azokért, akiket nem látok önök között, akiket egy gonosz erőszak elszakított tőlünk, el Magyarországtól, el főiskolánktól, de akik lélekben bizonyára ma itt jelen vannak, mint ahogy mi is a régi szeretettel gondolunk rájuk. Kérem az elszakított részek itt jelenlevő néhány képviselőjét, mondják meg majd hazatérve társaiknak, főiskolánk régi növendékeinek, hogy mi őket továbbra is az Alma Mater fiainak tekintjük, hogy soha őket szeretni meg nem szűnünk, hogy szívünkben és főiskolánkban mindig nyitva áll számukra és gyermekeik számára a hely!

Bevezető szavaimban symbolikus értelmet tulajdonítot-

tan az aranygyapjunak; most e szavaimat helyre kell igazitanom. Hisz' önök nemcsak a hála, hűség, szeretet lelki, erkölcsi kincseit hozták el, hanem valóságos, kézzelfogható ajándékokat is hoztak: elhozták ahősi halált halt pataki diákok emléktábláját, melynek eszméjét önök, a Budapesten élő régi pataki diákok vetették föl s önök, az egész országban élő régi pataki diákok valószínűleg meg, — fogadják érte tanári karunk, főiskolánk legmélyebb köszönetét. De mai emlékünnepegyünk másik részében: a Perényi- és Rákóczy-Lórántfy-dombormű létesítésében is igen nagy részök van önöknek, nemcsak azért, mert a Sárospataki Diákok Szövetségének február 13-iki budapesti gyűlésén az önök részéről nyújtott lelkes fogadtatás, pártolás vetette meg alapját az egész akciónak, hanem azért is, mert a két relief létesítéséhez szükséges összeget nagy részben a főiskola régi tanítványai és barátai adták össze. E lelkes, e buzgó, s egészen realis jellegű támogatásért is fogadják őszinte köszönetünket!

Most, midőn főiskolánk minden tényezője: előjárósága tanári kara, tanuló ifjusága nevében szívem egész melegevel üdvözlöm mindnyájokat, arra kérem önöket, hogyha otthonukba visszatérnek, adják át e szeretetteljes üdvözlőnkét családjuknak, adják át otthon maradt diáktársaiknak! s aztán arra kérem, ha eltávoznak, gondoljanak továbbra is szeretettel, ne ránk — akik csak sáfárai vagyunk az ősi főiskolának, — hanem az Alma Materre, az önök nevelő, tápláló édes anyjára, mint a hogy mi is imáinkba zárjuk azokat, akik szeretettel gondolnak reánk.

Az Isten hozta, az Isten áldja meg mindnyájokat!

3. Janka Károly főiskolai gondnok, nemzetgyűlési képviselő, egyházkerületi főjegyző imádsága.

„Megzendül nyelve közöttünk mindennek“, hogy dicsőségedet szólja Tenéked, az élet és idő hatalmas Urának, Istenének, ki a századok és évezredek vastag ködén, sűrű homályán át az egymás nyomába lépő korokat és nemzedékeket bölcs céljaid előbbvitelére előhozod és azokat örök nagy terveid szerint hűséggel vezérled. Szívbeli mély megindulással, szinte benső lelki megrendüléssel áld Tégedet ez a közel s távolból összesereglett gyülekezet, e szomorú kor fájdalom-ban égő nemzedékének ez a kicsiny zarándok csapata, a kiket nem csak arra kárhoztattál, hogy sóhajokat tördeljen, szaka-

dékokat járjon, keservek kenyerével éljen, hanem arra is méltóztattál, hogy hitében egy jobb jövőt, lelkében egy új világot hordozzon és porba sújtottan is eszményeknek éljen. Gyermeki alázattal köszönjük neked, hogy méltatlan voltunk mellett is van előtted annyi érdemünk, hogy örök, szent világterveidben, mint egykor a te nagy választottaid, mi is a te megbizottaid lehetünk. Óh Uram, ha csak annyi volna is számunkra ez a megbizás, hogy a babiloni vizek mellett ülünk és ott szét-dült oltáraink felett nagy siralommal keseregjünk, akkor is drága volna nekünk ez a megbizás és zugolódás nélkül hordanánk el nehéz végzetedet, tudva azt, hogy a mi hulló könnyeinkben egy szebb jövő, egy jobb jövő harmatcseppje rengedez. De boldogan érezzük Uram, hogy ennél minket többre méltóztattál. Te minket fiakká, örökösökké tettél. Fiakká és örökösökké nem csak üdvégzetedben, hanem a mi üdvösségünk földi eszközeiben is. Fiaivá egy testtelen anyának, örököseivé letűnt századok szent hagyományának. És e fiúságunkhoz is adtál „külső és belső ép érzékenységeket“, a miknek ereje kézen fogott ezúttal minket és ide vezetett. Szétszórtságból jöttünk össze Atyánk a négy égtáj felől, de mindnyájunkat egyetlen vágy hozott: ölelni a testtelen testet, szerelmesen simulni az „alma mater“-hez, az édes anyához s mert kinyujtott karja, szerelmes, égő ajka nincs, odatapadni, odasimulni legalább mohos hideg falához.

Óh milyen kibeszélhetetlen, édes érzés az minékünk mi Urunk, Istenünk, hogy nekünk az időben előhaladtoknak, közöttünk még a megőszülteknek is lehet és van is egy ilyen ifju szerelmünk! Hogy attól a csóktól, amelyet itt lelkünk a Muzsától kapott a mi szomjú szívünk, ég egész a sirig és azzal a csókkal mindörökké végig adósaid vagyunk.

Mi, örök adósok, törleszteni jöttünk a nagy adóságból. Törleszteni, Atyánk, amivel neked tartozunk, a hálát és törleszteni a kegyeletet, amivel tartozunk az ősök szellemének, az iskola-alapítók nagy lelkének, a kulturvárat építő vár-ispán-nak: Perényi Péternek; a szellemi élet nagy pártfogójának, nagy fejedelmének: I. Rákóczy Györgynek és Lorántfy Zsuzsánnának, az ő fejedelmi hitvesének, a női lélek e drága gyöngyének. Ezek a nagy nevek, ezek a nagy lelkek eleddig is a tudatunkban voltak, a vérünkben éltek, de most, hogy énünkől kiléptek, hogy akaratunkból érbevésített másuk kézzelfoghatóan itt fog ragyogni, mint világító vezérlő szövétnek,

úgy tetszik nekünk, hogy szorosabban fonódtunk hozzájuk s egyszersmind szolgáltunk Tenéked.

Törleszteni jöttünk a kegyelet tartozásának egy parányát azok iránt is, kik az ősi főiskola érintetlen, szent hagyományát, az önzetlen hazaszeretetet, vérükkel és életükkel pecsételték meg, akik a hazáért nem csak élni, de halni is megtanultak itt. Jutalmazó Isten! Ugye bár a mennyben felírtad neveiket, feltűzted az égre ragyogó csillagul égő honszerelmüket?! Hadd hozzuk le most e csillagot a földre, fénylő neveiket hadd véssük be kőbe, hogy azok a nevek világítsanak lelkeinknek, sziveinket perzseljék, vérünket égessék, hogy napról-napra erősebb legyen köztünk és közöttük az a vörösvérség, amelynek jelmondata a költő eme látnoki jóslata:

„Az nem lehet, hogy anyyi szív

Hiába onta vért“!

Óh ha majd leolvassuk a hideg kőről halhatatlan neveiket és lelkeink elé állítva őket, hívott vagy hivatlan vendéggént egy-egy fájó könnycsepp szempilláinkon megjelen, abban a könnycseppben vidd el hozzájuk üzenetünket, Istenünk! Mondd meg nekik, hogy egy vigyázó és virrasztó nemzet hálaája a soha el nem porladó siri jel porló hamvaik felett.

Nekünk pedig engedd óh Atyánk, hogy a közel s távol múlt nagy emlékeit szívünkbe zárjuk; engedd meg, hogy a lelkesedés tüzétől megittasodjunk, hogy a nagy példák lelkeinkre hatván, azok életünkből és cselekedeteinkből a miénkre és környezetünkre is kiáradjanak.

A fejedelmi alapítók helyett támassz bennünk fejedelmi népet, hogy tudjuk mi fentartani, megőrizni tisztességben, átaladni érintetlenségben, épségben és szépségben az újabb nemzedéknek a közel négyszázados örökséget. Vezess mindnyájunkat annak elgondolására, hogy amint a fejedelmi javak elaprózódtak s többé-kevésbé átszálltak a népre, úgy aprózódott el és úgy szállt mireánk a fentartás, a fejedelmi bőkezűség szent kötelessége. Evégre sokasítsd meg kezeink között a keveset is, hogy mint Töled elhívott királyi nép, teljesíteni tudjuk mindenkor az öröklött nagy kötelességeket. Teljesíteni azt a legnagyobbat is, amelyben az ősi főiskola hős fiai előttünk járó útmutatók lettek, hogy kész szívvel tudjuk letenni, ha kell — édes hazánkért mi is az életet. Hideg kőbe vésett neveik ragyogjanak ki a magyar éjszaká-

ból és arra emlékeztessenek, hogy ennek az éjnek el kell múlni egykor, hogy ennek a hajnalát is piros vérnek kell megfesteni és az a vér csak a mi vérünk lehet!

Addig is a négyszázados múlt tisztas hagyománya készítsse el itt az új nemzedéket erre a nagy hajnalhasadásra.

Te pedig óh hatalmas Isten, magad állj őrt e mi, itt letett, drága, nagy értékeink felett! Órizd e várost, annak lakosait, külső és belső előljáróit. Órizd a mi magyar Athénünket, világhírű, messze világító tanintézetünket! Órizd meg ennek munkás, lelkes tanárait, ezeket a gazdag szegényeket; őrizd meg ennek nemes ifjúságát, ezeket a remény-letéteket. Vezetők és vezetettek lelkében tarsd fenn és ápolj a multak tisztas szellemét, megszentelt hagyományait!

Most pedig engedd meg Atyánk, hogy a mindennapi élet bajaiból kibontakozó lelkünk pár órára itt édes emlékeiben éljen; a régi tanárral, a régi barátal, a fejlődő házsorok közt egy régi diák tanyával, az iskolának egy bevéselt padjával, a kertnek egy bólogató fájával, a határnak egy zengő bokrával, a temetőnek egy egy begyepesedett sirhalmával meghittén beszéljen. Engedd meg, hogy mára lélekben gyermekekké, ifjakká legyünk, a régi emlékekkel úgy megteljesedjünk, hogy az „Alma Mater“-nek és egymásnak olyan tiszta szívvel örvendezzünk, ez ősi iskola tanári karával, szent ifjúságával úgy összeölelkezünk, hogy abból az örvendezésből erőt, hitet, reménységet, lelki felüdülést, megújulást s nagy tettekre szóló készségeget vehessünk és abból a hitből, abból a reményből csak egy sugárnyit is testvéreinkhez a négy égtáj felé, a határokon átlövelhessünk. Ámen.

4. Dr. Tassonyi Ernő m. kir. bányahatósági tanácsos beszéde az emléktáblánál.

*Mélyen tisztelt ünneplő Közönség!
Nagytekintélyű Tanárikar!
Kedves fiatal Barátaim!*

Most, amikor azt a megtisztelő kötelességet kell teljesítenem, hogy a Sárospataki Diákok Szövetsége nevében elesett hőseink emléktábláját átadjam az Alma Mater nagytekintélyű vezetőségének, most érzem csak feladatomban teljes súlyát és nagy nehézségét.

Nem tehetek róla: a lelkemben dúló érzések közül először a bajtársi érzés kér szót. Mély megilletődéssel hajtom meg

a kegyelet gyászfátyolos zászlóját azok dicső emléke előtt, akikkel egy csatasorban küzdöttem. Én, a bajtárs, akit a Hadúr nem talált öhozzájok elég méltónak arra, hogy az én nevem is együtt ragyogjon az ő nevükkel ezen a férfi-dicsőséget hirdető emléktáblán.

Hacsak arról volna szó, hogy a hazáért halt pataki diákok nevét megörökítettük egy emléktáblán, s azt a szokásos külsőségek között leleplezzük, nagyon könnyű lenne a szerepem. Az a felfogásom, hogy akik legdrágább kincsüket, életüket adták a hazáért, azok olyan magasztos és olyan nagy tettet hajtottak végre, hogy azt földicsérni, fölmagasztalni szegény volna még a legékesebb szónoklat is.

Az emlékezésnek ebben a kegyeletes percében sem tudok szabadulni attól a mély benyomástól, amelyet rám a háború előtt egy nagy angol bányánál a munka vértanuinak, azok emlékének különös, megható megünneplése tett. Egy tűzfergeteges robbanás alkalmával közel félezer bányász égett szén né a sok száz méter mély aknák sötét poklában. A bajtársak minden évben visszaemlékeznek a nagy katasztrófára. Mikor a végzetes robbanás évfordulója közeleg, minden gép sebességét a végsőkig fokozzák, minden izom a kimerülésig feszül, minden csákány szikrázva csattog, az aknák öblös gőzkürtjei fülsiketítő bánatos bűgással zúgnak... És egy néhány pillanatra minden elhallgat. A bányák mélye a sírnál csöndesebb lesz. Minden szemből egy könnycsepp gördül le, minden kebelből egy mély sóhaj szakad föl: Pro memoria... és azután tovább dübörög a titáni munka lármája.

Ugy érzem, hogy így kellene nekünk is ünnepelnünk. Az ünneplésnek legméltóbb módja volna, itt ez emléktábla előtt egy néhány percnyi mélységes csönd, amelyben lélekzetfojtva kiki leszáll a maga lelke legmélyére és a kegyeletnek minden háláját, megindultságát föl hozza onnan egy elfojtott, de önkénytelenül arcára gördülő, drága könnycseppel. Hiszen alig van közöttünk olyan, akinek ne lett volna e hősök között vére, barátja vagy legalább jóismerőse. Elköltözött szeretteinkre és barátainkra pedig nem magasan szárnyaló szavakkal szoktunk gondolni, hanem a bánatos emlékezés csöndes zokogásával.

Ha pusztán egyéni érzésemet nézhetném, egy ilyen szuggesszív, néma megrendítő gyász lenne méltó hőseink emlékünnepehez. De ez a márványtábla nemcsak a kegyelet és emlékezés jele. A Sárospataki Diákok Szövetségének lelki

közössége, amelynek tagjai e négy évszázados kollégium ősi hagyományainak alapján állva, harcolják a maguk mindennapi harcát, ezzel az emléktáblával itt ez öreg, dacos és törhetetlen falakban nemcsak pusztá emlékjelet, hanem egy mélyebb jelentőségű szimbolumot akartak felállítani.

Azt akartuk, hogy ez az aranyírásos márványtábla, legyen ennek az iskolának szent, fogadalmi köve, amelyhez, mint az arabok kábájának szent kővéhez életében legalább egyszer jöjjön el imádkozni és fogadalmat tenni mindenki, aki itt tanult és aki hisz ennek a megtörtetett hazának jövőjében és segíteni kész annak feltámasztásában! azt akarjuk, legyen ez a harci dicsőségről szóló, szent kő a multnak és az elesett hősöknek közös kegyeletes emlékjele. Jöjjön ide sirni, gyászolni és megkönyebbülni mindenki, aki ebben a nagy világégésben elvesztett valakit, aki neki kedves volt! Jöjjön ide a kétségek között vergődő lélek, aki az élet csunya hajszájában nem akad önzetlen áldozatot hozni hajlandó hazafiakra! Vigasztalódjék és edződjön itt meg a harcra azok aranybavéselt neve előtt, akik életüket a hazáért áldozták föl.

Ezek a megszentelt öreg falak, ez a büszke Rákóczy-kollégium, ez a megvívhatatlan sásfészek annyi vértanút és hőst adott közel négy évszázad óta ennek a hazának, hogyha mindnek márványra volna vésve dicső neve, nem férne el ebben a tágas előcsarnokban. A gályák bánatos énekű rabjai, Karaffa vértanui, kuruc háboruk és függetlenségi harcok híres és névtelen hősei közül igen sokan itt szívták be azt a szellemet, amely soha fel nem adta és idegen érdekek alá nem rendelte ennek az ezeréves nemzetnek függetlenségét és öncéluságát.

A vitéz, vén harcosnak nem szükséges csillogó kitüntetés biggyeszteni a mellére. Vitézségét eléggé hirdetik bátor kézitusában kapott homloksebei. — Hogy ez az öreg, harcos kollégium mindég a nemzeti hősök és vértanuk iskolája, s az önállóságra törekvő nemzeti szellem védbástyája volt, falában azt nem szükséges hivalkodó emléktáblával megjelölni. Ezt a márványtáblát mégis azért helyeztük ide ez évszázados, viharvert falakra, mert okulásul és tükörül szántuk a mának is...

A keménységünk és őszinteségünk mellett egyik fő büszkeségünk volt, hogy ez az iskola mindenha a szabad, haladó szellemet képviselte. Ez a szellem mindég útát tört magának a nemzet életcéljainak történelmi szükségszerűségtől szabott irányában. Harcolt és lázadozott a haza nagy igazáért,

de sohasem rombolt gonoszúl . . . És sohasem vétett a nagy, egységes szent célok ellen.

Ez az iskola fiait megtanította elvekért harcolni, ha kellett kiméletlenül, de megtanította, amint ez az emléktábla mutatja, arra is, hogy hősiesen meghaljanak azért, hogy a nemzet, a fajta haladjon a maga nagy történelmi hivatása felé. Ezért volt a sárospataki főiskolának mindég dicső, történelmi szerepe a nemzet viszontagságokkal teljes életében.

Ezt a nagy, szent igazságot ragyogják le erről a márványlapról ezek a megdicsőült nevek.

És mi, amikor ezt az emléktáblát átadjuk, esdve kérjük a főiskola nagytekintélyű vezetőségét és szeretett tanári karát, hogy ezt a történelmi szellemet továbbra is éleszgjessék az ifjuság lelkében és ne engedjék egy pillanatra sem megfogyatkozni, mert arra ma sokkal nagyobb szükség van, mint volt az elmúlt századok alatt. Avassák ezt az emléktáblát a jövőnek oltárául, amelyhez megilletődve imádkozni járjon, jövőnk reménye, az ifjuság.

Kedves fiatal Barátaim! Ezen az emléktáblán együtt látjátok a főur és a kunyhó tanult fiának a nevét. Egyforma sorsot juttatott nekik a hadak ura a haza védelmében. Sohase feledjétek el, hogy a haza iránti önfeláldozásban hit, osztály és rangkülönbség nélkül egyformán hősök lehettek bárhol és akármilyen hajlékban ringott is bölcsőtök.

Zárjátok a szívetekbe a mi hősi halottainknak a nevét. Legyen ez az emléktábla a ti oltárotok, ahová járjatok fogadalmat tenni, hogy a hazával együtt fogjátok szeretni enmagatokat.

Nem a hősiességünkön, hanem az ősi átkon múltott, hogy mi elvesztettük a jelent. Mi, akik a nagy harcból megtértünk, küzdünk megrokknva az elmerülés ellen, s ha sikerül is a végpusztulást nekünk kikerülnünk, a jövőt azonban csakis a ti munkátok és önfeláldozástok mentheti meg. És hogy a jövőt megmenthessétek, ne felejtsetek el a ma olyan hangos lármájában, hogy a hazát és vele együtt jövőtöket megmenteni csakis önfeláldozó tettekkel lehet. Amig itt az Alma Mater a tudomány emlőjén nevel benneteket, készüljétek elszántan a nagy hajnalra, amelynek a keresztrefeszítés után el kell következnie! . . .

Ha gyengének érzitek magatokat, jöjjetek el gyakran ehhez az emléktáblához! Képzeljétek el, hogy Doberdó poklában, Toporucz és Rarancze pergőtűzében, a Kárpátok hő-

sies harcaiban s a többi harctér őrvöngő tömegrohamaiban ez a félszázadnyi pataki diák egykoron milyen dicsőn adta oda a maga életét, hogy ti magyarok maradhattok! . . . Az ő megdicsőült árnyuk ott fog mindig járni előttetek a harcban! . . .

De lehet, hogy amit mi nehéz harcok után veszítettünk el, azt nektek verejtékes, hosszú munkával kell visszaszerezni. Ennek a munkának is meg lesznek a hősi halottai. Talán majd nem kerülnek neveik márványtáblára, de nem kevésbé lesznek ők halhatatlanok és nem lesz semmivel sem kisebb az ő megbecsülésük a nemzet szemében, mint a mi hősi halottaink dicsősége.

Egyforma készséggel legyetek készek tehát a dicső harcra és a kemény munkára! Az ne csügghessen benneteket, hogy kevesen vagytok. Sokkal, kevesebb magyarok szereztek nektek ezer évvel ezelőtt itt hazát! Tudjátok azt is, hogy Spárta hajdan kicsi nemzet volt és nagyra tette törvényhozóinak bölcsesége és katonáinak hősies önfeláldozása. Bölcs törvényhozókat mindég adott nekünk a vészek között a magyarok Istene. Az önfeláldozás pedig a ti bátor szívetekben van.

A Kárpátok ezerévig harcban megvihatlan bástyái civódásunk miatt megvétettek. A mi Thermopilénk itt van most ezek alatt a kapuk alatt. Ennek a szorosnak ti lesztek, ha kell, az elősövényei!

A spártai anya szava cseng fülembbe, amit a harcba induló fiának a pajzs átadásával mondott: Ezzel, vagy ezen!

Nézzetek erre az emléktáblára! Győznötök kell, vagy ide kerül a nevetek! Nincs más választás számotokra . . .

Én látom szemetekből az eltökélt, nagy akarást és hiszem, hogy győzni fogtok az öldöklő harcban, ha harcolni kényszerülünk és győzni fogtok a verejtékes munkában, ha jósorsunk dolgozni enged bennünket.

Bár végtelenül fáj nekem a sok barát és ismerős elvesztése, mégis kiengesztelődve nézek erre az emléktáblára, mert hiszek és bízek bennetek. Szégyenleném magam, hogy valaha az én elesett bajtársaimmal küzdöttem, ha nem hinném, hogy az ő szívük vére nem hiába omlott, s hogy „jönni kell egy jobb kornak“ . . .

Porig aláználak benneteket, ha nem bíznék, a ti szemetek csillogását látva, nemzetem feltámadásában; jövőjében és örök életében! . . .

5. Novák Sándor sárospataki főgimnáziumi tanár ünnepi beszéde a hősök emléktáblájánál.

Mélyen tisztelt Közönség!

A most elhangzott szép és lelkesítő beszéd után nekem az a feladat jutott, hogy a sárospataki főiskolának, mint édesanyának nevében pár szót szóljak az elesett fiak messze távolban szétszórt sírjaihoz.

Ki volna oly elfásult, akit szíven ne érintene a temetőknek rejtélyekkel telített hangulata? Még a nagy városok sírkertjeiben is, ahol a művészet ragyogó pompája az enyészet minden borzalmát aranyosra festi, még ottan is a mauzoleumok, az obeliszkek, a szomorú füzek alatt bolyongva, mintha túlvilági hangok szólanának hozzánk, amelyek az élet vásári zsvijából el nem múló értékekre irányítják tekintetünket. Mennél egyszerűbb, mennél elhagyatottabb valamely temető, annál inkább érezzük benne a halál bizonyosságának irtózatát, de egyuttal valami, nem e világból jövő és lelkünknek olyan jól eső biztatás leheletét. Pedig ezekhez a temetőkhöz is elhivalkodik a maga zajával az élet; látjuk a sírhalmokon az emlékezés gondos kezének nyomait, a fejfákról virágkoszoru integet felénk és az örökkévalóságnak csak lelkünk által hallható dallamát lépten-nyomon félbeszakítja egy-egy emberi vonatkozás. De nincs szomorubb látvány, nincs szivfacsaróbb helye a világnak, mint ellenséges földön egy-egy magános katonasír, egy-egy elhagyott katonatemető. Ide nem jár ki a szeretet friss virágot tenni a süppedő hantokra, legfőlebb az ellenséges gyűlölet ballag el sötétén mellette; itt nincsenek hivalkodó márvány-emlékek, melyek aranyos betűikkel messziről kiabálják a szemlélőnek, hogy az élet nyomorúságos hazugságai egy darabig még a halálban is folytatódnak. Itt a pázsitot nem áztatják meg az itt hagyottak könyei, itt a durván összerótt kereszték tintaceruza felírásait csakhamar összemosza az eső, hogy a névtelenség közönyével is példázzák az elmúlás kérlelhetetlenségét.

Az a körülbelől száz néma sír, mely a sárospataki ifjúság elesetteinek hamvait takarja, melyekből a világháború minden hadszínterére jutott egy-kettő, ezek hiába várják, hogy valaki ellátogasson hozzájuk, ezek hiába szomjuhozznak a részvét harmatcsepjei után, kitagadottabbak, elhanyagoltabbak ők, mint a legegyszerűbb sír idehaza, amelyhez néha napján mégis csak kilátogat valaki, hogy fájdalmát kisírhassa,

hogy koszorúját az alvó porokra elhelyezhesse. De hová járjatok ti magyar anyák, özvegyek és árvák, amikor fiaitoknak, férjeiteknek, apáitoknak köszönhetitek, hogy sirjaikhoz el nem zárándokolhattok; mert az ő vitézségük a harcvonalat mindenhol az ellenség földére szorította vissza, mert ők mindenhol az ellenség földébe vetették el magukat a most eltaposott magyar igazság leendő kalászaiként.

A gyászbaborúlt anyáknak, özvegyeknek, árváknak ezt a kiömlőni nem tudó keservét érezte át a főiskola, mint maga is édesanya, és ez édesanyának volt és jelenlegi gyermekei, amikor így szólottak a gyászolókhöz: „Mi megfogjuk enyhíteni a fi fájdalomaitokat, mi oltárt állítunk számotokra, amelyre elesett kedveseitek nevét fogjuk felvésetni, hogy ez előtt az oltár előtt legalább egyszer évente magatokat kisírhassátok, koszorúitokat felfüggeszthessétek, de amely oltárt lassan-lassan változtassátok át a fájdalom emléktáblájából a hazaszeretet búcsújáró helyévé, a reménykezésnek, a tettekészségnek a fogadalmi templomává.“

Könnyeket látok csillogni egyesek szemében, hát ebben a részvételen korban is felfakadhat néha a jóság forrása? Ne sajnáljátok ezeket a könnyeket, hiszen az ő vérükért, oda-dobott fiatal életükért úgy sem adhattok mást cserébe, még azt a poraikban is boldogító tudatot sem, hogy az ő győzelmeiknek megfelelőleg legalább meg tudtátok volna őrizni ennek a tragikus sorsú országnak ezeréves határait.

Aranyos betűi ennek az emléktáblának, ti még manapság fiakat, testvéreket, ismerősöket jelentetek, de a fiaknak, testvéreknek, ismerősöknek az emlékezete lassan-lassan kikopik belőletek, s a majdan fölnövő generáció előtt nem lesztek egyebek, mint pusztá nevek, üres betűk, hogy egy még üresebb szóznak: az ugynevezett dicsőségnek az elmúlását példázátok!

Ha ez a hallgatag márványtábla ki tudná beszélni a fájdalomnak, a gyötrelmeknek, a halálkin-vonaglásoknak azt a gyehennáját, melynek tűzében fetrengve végezték be utolsó pillanataikat a most oly nyugodtan, oly békésen csillogó nevek tulajdonosai!

Látom kiemelkedni sirjaikból szép fiatal arcaikat, hiszen egy-két kivétellel mindnyájan a mostani tanári kar lábai előtt nevedtek; látom őket, amint szomorú mosollyal tekintenek az ő emlékeiket ünneplő közönségre. Látok közöttük három testvért, akiknek egymásután való elestével az édesanyának

egyetlenegy reménysége sem maradt. Látok egy nyájas arcú fiucskát, akit egész lénye, engedelmes modora szelid leányhoz tett hasonlónvá, akit midőn tizennyolcéves korában végzete a modern háború üvöltő gépei közzé dobott, egy idegtépő éjszakán nem birta már a borzalmakat s az árokból kiugorva, dobta oda magát az ellenséges géppuskák elé, hogy rostává lyuggatva, magának végrevalahára nyugalmat, békeséget szerezzen. Kiemelkedik előttem egy vidám ifju, aki boldogan hagyja ott az első vonalat, hogy szülei körébe néhány heti szabadságra menjen, de a tartalék felé ballagtában szolgáljával együtt tépi darabokra egy olassz huszonnyolcas gránát. Látok egy istenáldotta hegedű művészt, akinek hadosztályát súlyos harcokban megfogyatkozva, Ukrajnába megszálló csapatnak viszik, akit a hadak istene az ütközetekben megkimélt, a járványok ördöge idegen földön elragadott, de aki Odessza városának elhagyott magyar katona-temetőjében is szabad hazáról álmodozik, aki a Fekete tenger morájában is magyar melódiák szárnyalását hallgatja. Tragikusan bontakozik ki előttem egy megnyerő patáki ifju, aki sikeres rohammal tört be az ellenséges vonalakba, de midőn a tulerős ellentámadás szakaszának legénységét mindegy szálíg lekaszabolta, őt, mint tisztet, vadállatiasan megcsonkítva, sebeit homokkal feletömve adták át ezek az emberbestiák a náluknál sokkal kegyelmesebb elmulásnak.

De nem folytatom e nemben tovább ; órákig lehetne beszélni talán még a csataterекnél is szomorubb helyeknek : a kórházaknak, a fogolytáboroknak sötét tragédiáiról. De merüljetek ködbe tragédiák és halálküzdelmek véres sokasága, csak ti maradjatok még pár pillanatig szemeink előtt megdicsőült halottak, hogy a ti, földi légkörtől el nem homályosított tisztánlátásokkal adjatok nekünk, a kétségbeesés völgyében támolgyóknak pár szomoru kérdésre megnyugtató feleletet. Miért haltatok ti meg, miért dobtátok oda fiatal élteteket a halálkinok mindenféle fajtájának? Azért az összbirodalomért-e, amely politikájának tehetetlensége s tanácsosainak előre nem látása folytán már régen az emberiség anachronismusa volt? Vagy azért a nagy távlatú germán világpolitikáért, amely szerencsés háboruk gyors sikereitől megmámorosodva, de egyuttal fiainak páratlan áldozatkészségére, vitézségére s országának óriás fejlettségű technikájára támaszkodva, az egész világnak bátran odavágta a keztyűt? Szinte hallom csontvázkezeitek összezördülését, amint heves

tiltakozásra rázzátok. Vagy azért, a békekötésekkel bekövetkezett gonosz világért, amely az aranyborjút téve imádása tárgyává, minden nemesebb emberi értéket lábbal tiporva, őrjöngések között táncol a biztos elpusztulás örvénye felé? Vagy talán a harci dicsőségért, a történetírásnak és az irodalomnak ezért a közös hazugságáért? Nem akarom szent emlékeiteket frivolizálni, hogy ezzel a haditudósítói humbuggal gyanúsítsam meg a ti martiromságotokat! Csak egy fogalom van magyar katona előtt a világon, amelyért semmi áldozat sem drága, amelyért ez a békés szántó vető fajta ezer esztendőn keresztül kardot forgatott a kezében s ez: hazánknak, Magyarország sérthetetlenységének minden áldozattal fölerő s mindenem fölülemelkedő szentsége! De amiért ti őt esztendőn keresztül diadalról diadalra szállottatok, amiért őt év testet-lelket megőrlő minden fáradalmát örömmel vállaljátok, amiért elvesztéseketek még az édesanyátok se sokallotta, hogy ezt az Isten által kiszabott országot dúvadak támadása s belső erkölcstelenségek miatt véres cafatokra szakgatva találjátok: ez a ti halálotoknak a legmegrendítőbb tragikum. Óh menjetek vissza szétszórt sirjaitokba megdicsőült halottak, most már oszolhattok köddé fölháborított szellemek, nem jó ti nektek ezen a bűnbe, szeretetlenségbe, igaztalanságok tobzódásába elmerült világon szétteltekinteni!

Mai gyermekei ennek az anyaiskolának, még ti hozzátok van egy pár szavam. Mióta ez a főiskola fennáll, nem volt még olyan szabadságharca a nemzetnek, melyből a sárospataki diákság ki ne vette volna a maga oroslánrészét. Most is úgy készítsétek el testeteket, lelketeket, hogy a trianoni békével az emléktábláknak egész sora megindult, melyre a ti neveitek fognak fölkerülni. Egyik emléktábla a másikat fogja követni mindaddig, amíg az elszakított részeket vissza nem foglaljátok. Erre a felszabadító háborura ne hazug romantikával készüljete, mert a modern háború nem egy-két napos csatákból s utána hetekig tartó táborozásokból, kedélyes elszállásolásokból áll, hanem sokkal inkább a test és lélek erőinek emberfölöttire való fokozásából, a halál örökös árnyékában való mindennapos berendezkedésből. Ehhez nem bravuroskodásokra, nem is az első hideg éjszakán úgyis kialvó lelkesedés tüzéire, hanem kitartásra, tűrnetudásra, önfegyelmzésre, egészséges izomzatra, egészséges idegrendszerre, férfias lélekerőre s mindenkifölött halálos elszántságra van szükség. Akarjátok-e ezeket a tulajdonságokat megsze-

rezni, ugyanannyi, mintha azt kérdezném: akarjátok-e az elszakított részeket visszafoglalni? Ha ez a békére és háborúra egyaránt fölfegyverzett halálos elszántság a rendelkezésetekre fog állni, akkor újra jelenjetelek meg előttünk megdicsőült szellemek és vezessetek bennünket minden poklokon keresztül a boldog, az ép, az egységes, az egyedül lehetséges régi Magyarország határai felé!

Most pedig elhelyezem az emléktáblára a sárospataki főiskola tanári karának koszorúját. Ezt a koszorút a Perényiek, Rákóczyak lelke: a hazaszeretet, a szabadság, a nemzeti művelődés szelleme ápolta, nevelte s a Lorántfy Zsuzsánnának: az érdemek hálás elismerésének géniusza kötötte. A virágok elhervadhatnak benne, de a Perényiek, Rákóczyak szelleme a tanári karon keresztül a főiskolában élni fog örökké!

6. Az emléktábla átvétele. Dr. Rácz Lajos közigazgató beszéde.

Midőn ezt az emlékművet a sárospataki főiskola nevében gondozás, megőrzés végett átveszem, hármas kötelességet kell teljesítenem. Legelőször főiskolánk minden tényezőjének nevében hálás köszönetemet kell kifejeznem a régi sárospataki diákoknak s azok középpontjának: a Sárospataki Diákok Szövetségének, mely hős diákjaink nevét, ez emléktábla felállításával, az utókor számára megörökítette. Másodszor sietek kijelenteni, hogy mi ama hősöknek emlékét, akiknek nevei e márványlapra föl vannak jegyezve, az emléktáblával együtt híven meg fogjuk őrizni, kegyelettel fogjuk ápolni, őket hőseinknek, vértanúinknak tekintjük, akik éretünk, a mi megmentésünkért, a mi megtartásunkért áldozták fel fiatal és drága életüket. Őh bárcsak a régi időkből: a kurucz-korszakból, az 1848-as szabadságharcból is megvolna — ha nem is kőbe vésve, de legalább ódon könyvek lapjaira följegyezve — az azokban a dicső harcokban résztvett nagy számú pataki diákok névjegyzéke! mily nagybecsű kincsei, emlékei lennének e hős diákok nevei főiskolánk történetének! Harmadik kijelentésem arra szorítkozik, hogy mi azokhoz az eszmékhez, amelyekért a mi ifjú hőseink fegyvert fogtak, harcba mentek, életüket áldozták: Magyarország integritásához, az ezeréves Magyarországhoz továbbra is töretlenül ragaszkodunk s addig is, míg ennek kivivásához a kellő idő és alkalom elérkezik. mindazokat az erényeket

ápolni fogjuk, amelyekkel e nagy célt megközelíthetjük, amelyekkel az egységes Magyarország előállítását a legjobban előkészíthetjük. Ez utóbbi lesz hősi diákjaink emlékének legigazibb megtisztelése.

Adjja Isten, hogy úgy legyen! hogy ezért ne sokáig és ne hiába kelljen ott lent álmodniok! Amen.

7. Csontos József sárospataki főgimnáziumi igazgató beszéde.

T. Ünneplő Közönség!

Megilletődve állok meg e helyen, mert nem kevesebb a feladatom, mint az, hogy kellő módon hódoljak a sárospataki főiskola nagy alapítójának s fejedelmi pártfogóinak megszentelt emléke előtt.

Ime, falba vésvé, művészkéz alkotta képmás fogja ezentúl a pataki diákot az alapító és pártfogók nagy alakjára emlékeztetni. E falba vésett alakok fogják figyelmeztetni az ifjúságot és minden pataki diákot, hogy a nagy alapítók szellemében folyik-e a munka ez iskolában, hogy azok célja szerint teljesíti-e a kötelességét e magyar földön minden pataki diák s minden magyar ember.

Óh mert ide lyukadunk ki mindig, itt állunk meg minden alkalommal: a galádul szétrombolt, természetellenesen mecsonkított országunk feletti keserűségnél. E keserűség megfogja torkunkat, ökölbe szorítja kezünket s a tehetetlen düh érzetével vergődünk. Beismerve minden hibánkat, elítélve viszálykodásra hajló természetünket, sokszor igazságtalan és meggondolatlan tetteinket, még mindig azt kiáltjuk oda a végzetnek: gazság volt, amit velünk elkövettek, nem érdemeltük sorsunkat. Avagy megérdemelte diadalát az árulásban, gyávaságban, hazugságban és rágalmazásban világrekordot elérő cseh, a hullarabló s művelődésre képtelen oláh, a királygyilkos, vadlelkű szerb? Uram Isten! Hiszen ezek minden hibáink mellett is — a magyar mellett — lenézésre méltó sepredéke az emberiségnek!!

Panaszunkra és kétségbe esett keservűnkre mintha hangot hallottam volna a falba vésett ércalakok felől: Ne féljete! A mi időnk se volt jobb, csak más alakban, de akkor is szenvedés volt a magyarnak az osztályrésze, akkor is küzdelem volt a magyarnak az élete. De a küzdelem maga az élet.

Tényleg emlékezzünk csak!

Ki volt Perényi Péter ?!

E kérdésre kétféleképpen felelhetnek :

Egy hatalmas nagy úr, temérdek vagyon, kincs és nagybirtok ura. Fia Perényi Imrének, a nádornak, Báthori István palatinussá létele után temesi főispán s kapitány, atyja halála után Zápolyai Jánossal együtt koronaőr, azután Zápolyai helyébe erdélyi vajda, utoljára abaujmegyei főispán, Ferdinánd cancellarius, a magyar hadak főkapitánya.

A másik felelet : a korabeli magyarság küzdelmének és szenvedésének megszemélyesítője, személyében maga az akkori magyar nemzet.

Mint körülbelül 25 éves ifjú részt vett a mohácsi szerencsétlen csatában, Tomori Pállal együtt fáradozott a tábor rendezésében, vezére volt az első sereg balszányának, a csatából elkésett Zápolyai helyett. Mint hatalmas és nagybefolyású főurat, az elsőkhöz igyekszik megnyerni ügyének a trónra vágyó Zápolyai. Ez sikerült is, érdekeik is egyeztek. Midőn azonban Zápolyai tulságos lanyhán vette a maga dolgát s egy év leforgása alatt ki hagyta magát füstöltetni nemcsak Budáról, de az egész országból, Perényi Péter a nemzet zömével Ferdinándhoz hajolt az ország egysége céljából. Az idő kereke azonban ismét nagyot fordult: 1529-ben Szulejman szultán jövetelével megint Zápolyai kerekedett felül. Perényi Péter, midőn feleségét, gyermekeit, kincseit s ezenkívül a királyi koronát s az ország egyéb drágaságait menteni akarta s szekereivel Sárospatak felé indult, portyázók hatalmába került, s azok őt János királynak adták át a kincsekkel együtt, aki szelid feddés után házanépével szabadon bocsátotta.

Zápolyai János halála után Perényi ahhoz a párthoz szegődött, mely ugyancsak az ország egysége szempontjából a nagyváradi béke végrehajtását s ezzel Ferdinánd egyedüli királyságát sürgette. Annyival inkább kötelességének tartotta ezt a magas cél mellett, mert maga is közreműködött a nagyváradi békesség létrehozásában.

S ettől kezdve ott látjuk őt szilárdan a Ferdinánd pártján. Részt vesz a Fels-féle táborozásban. Egy alkalommal, midőn a magyar és német katonák rútvál összeverekedtek s Fels és Perényi szét akarták őket választani, Fels a lábaszárán kapott sebet, Perényit pedig kemény ködobás érte. 1541-ben a szerencsétlen Roggendorf-féle táborozásban is tevékeny részt vett Buda alatt. Mivel azonban okos tanácsait

Roggendorf meg se hallgatta, a Budát ostromló sereg rút vereséget és szörnyű pusztulást szenvedett, maga Perényi is alig kerülte el az elfogatást s az eredmény Buda török kézre kerülése s az állandó török hódoltság bekövetkezése lett.

Részt vett a Brandenburi Joachim-féle gyalázatos táborozásban is, mely nagy hanggal kezdődött s a németek részéről nagy hancegéssel. Az eredmény az lett, hogy Budát meg se támadták, sőt Pestet se tudták elfoglalni. Perényi e táborozásban is kitűnő tanácsokat képviselt, de a német főlényes ész figyelembe se vette azokat. Pest vívásában Vittelli nevű olasz vezérrel képviselte a vitézséget és vállalkozó bátorságot: mégis a német vállalkozás gyalázatos kudarcának Perényi lett az áldozata, amennyiben bevádolták, hogy a koronára tör; elfogták s Bécsujhelyben éveken át sinylődött s hatodfél évi rabság után, midőn szabadon bocsátása már el volt intézve, a fogságban meghalt, nem birta ki a fogsággal együtt járó testi és lelki törődést.

Felesleges talán mentegetni a vád alól Perényi Pétert. Nem először, nem is utoljára történt nagyjainkkal az ily elbánás a gyámoltalan és félrevezetett Habsburgok részéről. 1531-ben tényleg komolyan volt arról szó, hogy Zápolyai és Ferdinánd félretolásával Perényit fogadják el királynak, akinek személyében az egész magyarság megnyugodott volna. De ez csak tervezgetés maradt s elaludt. Ha Perényi komolyan tör a trón felé, főképen Zápolyai halála után, egészen máskép viselkedett volna. Nem is ez a képtelen vád lehetett a komoly ok a gyámoltalan és félrevezetett Ferdinándra oly hatással, hogy előbb nagyon is dédelgetett hívét többé maga elé se bocsátotta, hanem az az egyszerű dolog, ami szintén nem első, nem is utolsó, hogy Perényi túl hatalmas volt és így félelmetes, alkalmatlan.

Ez a Perényi Péter az, aki a reformátusok részére „oskolát fundált, mely ma is megvayon“ Sárospatakon. Ő volt az első magyar mágnás, aki nemcsak beszivta a reformatio tanait, de a hozott törvények és királyi parancsolatok ellenére saját birtokain, tehát nagy vidéken, terjesztette is. Egy európai színvonalon álló művelt, sokoldalú főúr volt, méltán bámulata és dicsekedése a magyar nemzetnek. Dicsekedése abból a szempontból is, hogy a harcok és veszedelmek közt a kultúra uttörője tudott lenni.

Élete folytonos hányattatás, küzdelem. Látnia kellett, hogy hazája pusztulásnak indult, német és török marakodik

rajta s amit talán azok meghagytak, azt elpusztítja a magyar pártoskodás.

A másik két fejedelmi pártfogó egy képre került, amiképen együtt éltek, együtt örültek, együtt szenvedtek. Férj és feleség, nem a szó közönséges értelmében, hanem igazi fenséges értelmében. A férfié a gondolkozás és tett, a nőé az érzés, a szeretet, az engedelmisség. De nem úgy mégse, hogy a férj csak parancsol, a nő pedig férjének rabszolgája. Óh az irányításban, a rendelkezésben sok a benső érzés, az engedelmisségben nagyon, de nagyon sok a cselekedet, a kezdeményezés.

A férj tüneményes magasságra emelte háza fényét, neve és szereplése a világtörténeté. Innen Patakról indult el 1630 okt. 1. az erdélyi fejedelmi útra. Nem nagyravágyás vezette, hanem a magyarság iránt tartozó kötelesség érzete. Csak akkor indult el, midőn látta, hogy egy szenvedélyeinek élő nő s egy nagy név birtokosa, a nagy név varázsa alatt a fejedelmi székre kerülve, miképen tiporják le azt a zászlót, mely nemrég oly magasán lobogott. Csak akkor érik meg Rákóczyban az elhatározás, midőn az első ellen saját kegyencei, Bethlen István ellen pedig saját fia és veje is feltámadtak s ő hozzá mentek segítségért. De amint aztán elhatározta magát, akkor többé nem ismert hátrálást. Ez jellemzi minden dolgában. Nem is ingadozott többé a bekövetkezett hat esztendő küzdelemben. Meghiusította Eszterházy nádornak fondorlatait, sőt tönkre tette ellene küldött hadait; volt ereje féken tartani azokat a nagyravágyó tervelőket, akik idő előtt akarták őt bevonni az ebben az időben folyó európai háború küzdelmeibe. Levert lázadókat, leverte egy magyarországi versenytársát, legyőzött mindenféle ármányt, kijátszott élete ellen irányzott merényleteket s végre Szalontánál leverte a megbuktatására küldött roppant török hadakat. Pázmány Péter is dicsekedve említi e diadalt: nem volt eddig rá eset, hogy ily kevés számú magyar ily szerencsésen járt volna s annyira megszegyenítette volna a felfuvalkodott kevély pogányságot.

Most már igazán Erdély fejedelme volt, oly hatalmas és tisztelt, mint akármely elődje. Kivívta azzal a szilárdsággal és kitartással, mely vele kimondatá: inkább egy nap tisztességben, mint sok gyalázatban.

A maga lábán járt minden kis és nagy dolgában. Tisztában volt ő már fejedelmi trónra-jutásakor azzal, hogy Erdély

sorsát bele kell vetni az európai küzdelem mérlegébe. Nem egy álmatlan éjszakájába került neki a gondolat, hogy ha Európában leveretik a protestantizmus s az alkotmányosság ügye, Magyarországon is ki fog irtatni az s Magyarországot Erdély is követi. De viszont idő előtti beavatkozás még jobban kockára tenné az egész szent ügyet, hazáját és családját. Be kell avatkozni, de mikor, efelett folyt csak a gondolkodás. Az eszme csak magában forrott s annak gyorsítására vagy lassítására semmi befolyása se volt se a magyarországi urak biztatásának, se a békepárti tanácsurak lebeszélésének. Nagyrovágyás ebben a kérdésben se vezette. Eszmemenete e dologban a következő: Miért kockáztatná azt, amiye van? Miért kellene neki értéke szaporítására törekedni? Hisz az Isten őt mindennel megáldá. Nem bolondság volna-e tőle a távollévőt, a bizonytalan, veszedelmes állapottal keresni? Ő csak az Isten-tisztségét s a szegény ügyefogyott nemzet szabadságtalanságát nézi! Ezek szolgálatára határozta ő el magát s ezekért megvetni, semmibe venni világi javait, méltónak itéli ő. Ezek voltak szavai püspökhöz, s ezek nem a kétszínűség, ezek az erős meggyőződés szavai voltak. Így vették kortársai is, a püspök és tanácsurak.

Az elhatározást azonnal követte a tett. E terén való cselekedetei a világhistóriáé. A hadjárat sikerült. Legfényesebb napjai azok voltak, midőn a svédekkel egyesült. De e fényes napok egyuttal a háború utolsó napjai is voltak. Tőle nem függő okokból vissza kellett fordulnia, de oly béke árán, mely a Bocskay és Bethlen által kivívottakat tovább fejlesztette s melyért, ha nemzetének van lelkiismerete, neki és emlékének örök hálával tartozik a magyar nemzet is, a protestantizmus is.

Szigorú akaraterős férfi, takarékos gazda, ki eredetileg is óriási vagyonát megháromszorozta, szigoru alárendeltjeivel, azokat kötelesség teljesítésére szorító; szigorú gyermekeivel szemben, azok hibáival szemben sokszor indulatos; egyedül nevével szemben gyöngéd, egyedül annak a kéréseire hajló. Isten előtt feltétlen alázatossággal meghajló, az istentisztelet gyakorlásában példát adó, végtelen szorgalmas bibliolvasó, az akkori tudományban, amely jórészt teológiából állott, teljesen jártas, tudósokat becsülő és támogató, aki az iskolákra, egyházakra megtakarított jövedelméből többet költött, mint az összes udvarházakra. A pataki iskolának rendezése és szervezése körül nevével együtt anyit tett, mint más senki. Az ő

idejében a pataki iskola csakugyan a magyarországi reformátusok anyaiskolája volt, s a nemesi convictusa, a magyar nemesség legelső nevelő intézete.

De miként a gyermek-nevelés gondja elsősorban az édes anyáé s a gyermek szíve emiatt inkább az édes anya előtt nyílik meg: úgy az iskola gondozása és felvirágoztatása is inkább volt a nagyasszony dolga és érdeme, mint az országos gondokkal elfoglalt férjé. Lorántfy Zsuzsánna alakja úgy áll előttünk, mint a legderekbab magyar asszonyok örökre követésre méltó mintaképe.

Soha nő több hűséggel nem viszonzta férje szerelmét s több buzgalommal nem igyekezett azon, hogy haragját csillapítsa, szigorát enyhítse, s szívét részvétre és könyörületre indítsa, mint ezt ő tette. A gazdasszony, mint férje nevezte leveleiben, férje iránt csak szerelmet, hűséget s odaadást érzett. Hisz ez volt a család feje, mely gondolt és tett, ő a szív, mely érzett. Ellesni akarátát, engedelmeskedni parancsainak — mindig e szót használja — édes kötelesség volt ránézve. Levelei mutatják, menyire nem tartá tehernek az engedelmeskedést. Levelei keresettség nélkül, őszintén tárják fel e ritka nő jellemét. Látjuk a szerető ifju nőt a cifraság nélküli komor egyszerű pataki várban, mint csüng egész szerelmével férjén, mint ápolja s neveli gyermekeit. És majd látjuk a fejedelemasszonyt oly egyszerűen, oly igénytelenül, mint akkor volt, midőn szerelme nem egy fejedelmet, hanem egy főispánt boldogított. És viszont előttünk áll az asszony, ki megosztja férjével munkáját — nem az uralkodásban, melyre nem vágyott, hanem a roppant uradalmak gazdasági kormányzatában, a jótékonyosság gyakorlásában, tudományos intézetek emelésében, a vallásos kötelességek gyakorlásában. Látjuk kérni a szenvedőkért, közbenjárni az elítéltekért, felszólalni az árván maradtak mellett. Más levelek leírják az anyát, majd utóbb nagyanyát, mindkét esetben a szerető szülőt, ki ápolja gyermekeit, ha betegek, inti, tanítja, míg serdülnek, védi és közbenjár, ha atyjuk neheztelését magukra vonták, szóval aki igazi őrangyala a családnak. Midőn férjét a háború gondjai terhelik, leemeli férje vállairól terhének egy részét: löport gyártat, ágyukat öntet, hadakat szerel, ruhákat készítettet s még ekkor is jut ideje, hogy könyveket nyomasson, tanulókat külföldre küldjön, iskolákat dajkáljon és egyházakat gyarapítson. S viszont más levelek bemutatják őt a szenvedések éveiben: férje ravatalá-

nál, fia és menyé koporsójánál, a megpróbáltatások idejében, midőn férje és a maga művét összedőlni látja és látja családját az örvény szélén... de nincs egy levél sincs, mely csüggetegnek, kicsinyhitűnek vagy gőgösnek s elbizakodottnak festené.

Férje halála után, Zsigmond nevű fiával állandóan a pataki várban lakott s innen intézte nagy kiterjedésű birtokainak gazdasági ügyeit. De Patak volt a közponja a kulturális, egyházi és társadalmi közéletnek is.

A fejedelem idejében szelid, engedelmes nő önállóan rendelkezik s egyes fontosabb kérdésekben, mint az egyház-kormányzat kérdésében, a pataki iskola átreformálásában oly kitartó erővel küzd, hogy akaratát keresztül viszi a legerősebb és megingathatlannak tartott közmeggyőződéssel szemben is. Mert az ő meggyőződése szilárdabb volt s annak nem ártott semmi lázítás, nem még az se, hogy a papok nem akarták neki feladni az urvacsorát s az egyházból távozásra akarták felszólítani; őt, abból az egyházból, melyet ő építtetett, ő tartott fen. Nem ártott a diákok fellázítása, többenemű forrongása sem, mely ugyanazon forrásból eredt s az újítások ellen szólt. A pataki iskolát a virágzás legmagasabb fokára épen az emelte, hogy a meggyőződésszerűen jónak tartott reformokat nagy áldozatokkal keresztül vitte s Comenius Ámos János által az iskola rendezését végrehajtotta s ezzel korunk nevelési rendszerének alapkövét tette le.

Lorántfy Zsuzsánna utolsó éveire nagy szenvedések voltak fenntartva, melyet fiának II. Rákóczy Györgynek vakmerő s mindent kockáztató politikája vezetett be. Néhány havi siker után őt magát megverte a lengyel, serege nagy részét elfogta a tatár, trónvesztés, Erdély dülése következett. Az agg nő törhetetlen lélekkel igyekezett fiáról elfordítani a csapásokat s nem szünt meg őt bátorítani, inteni, vigasztalni. De minden erőködés hiába való volt. 3 esztendő, irtózatos tusa után összedőlt a Bocskay—Bethen—Rákóczy által alkotott nagy mű: Erdély boldogsága, önállósága s a magyar protestáns alkotmány támasza. Fiával egy évben halt meg. Lorántfy Zsuzsánna is nyugodtan, Istenben vetett hittel. Hitét nem ingatta meg a legnagyobb hálátlanság sem, az utolsó napjaiban kitört diáklázadás sem. A félrevezetett könyelmű diákság nem is sejtette, hogy jóltevőjük halála az iskola felbomlása, s ők menhely, istáp nélkül mehetnek a szélnek.

Ime ez volt, így szállt sirba azon idők legnagyobb és

leghatalmasabb magyar asszonya. Sirja zsákmánnyá lehetett, koporsóját kirabolhatták, hamvait szétszórhatták, de művét nem ölhette meg a kegyeletlen kéz. Aki eszmékért él és harcol, az nem halhat meg. Mintahogy Loránfy Zsuzsánna nevét a népkégyelet meg is őrizte s ma is lelkesítő például szolgál a magyar haza asszonyai előtt, mert élete egyszerűségben, háziasságban, családiasságban, áldozatkészségben, jótekonyságban, hazaszeretetenben csakugyan követésre méltó mintául szolgál.

Ime ezek azok, akiknek emléke előtt ma hódolatunkat kifejezzük. Vészes idők vezető alakjai, kiknek szent emléke, a magyarság jövőjéért való küzdelme megkeseredett állapotunkban azzal a vigasztalással szolgál, hogy a magyarság jövőjéért küzdöttek s a magyarság túlélte a rettenetes veszelmeket.

Én hiszek a mult vigasztaló, felemelő hatásában, elcsüggedni nem engedő tanúságaiban. Én tudok hinni a múltat megbecsülő jelen törekvéseinek sikerében. Nekem igen kedves jelenség, hogy a pataki diákok jóérzése, kegyelete és hálája megalkotta e két emlékművet s ezzel idestova 400 év mulasztását pótolta. Előttem igen kedves jelenség, hogy a volt pataki diákokat érkezésükkor tömör sorfalban fogadja a mai diákság s a régi és mostani diákság szíve összedobban a pataki iskola iránti hálában és szeretetben. Óh bárcsak engedné meg a gondviselő Isten s lenne az e mai ünnepségnek maradandó eredménye, hogy amiképen összedobban a pataki diákok szíve az iskola iránti szeretetben, úgy dobbanna össze minden magyar ember szíve a szeretett, az áldott, de annyira szerencsétlen magyar haza iránti szeretetben.

Én hiszek az isteni gondviselésben, hiszek Magyarország feltámadásában. Ti is higyetek és küzdjetek érte! A küzdelemben az élet. Erre tanít minket ez ősök emléke!

8. Bodnár István író költeménye.

A pataki — végvárról.

— *Perényi Péter domborművű arcképe leleplezésekor.* —

Sziklát emelget gyöngye két karom,
Nagy márványlapot, kripta-fedelet.
Nem bírnék vele, hanem hát azon
Érzem, belőlről — más is foszeget:

Hatalmasb' erő, vaskar, szikla-váll, —
 S pehely már a kő, felpattant a zár,
 Arany sisakkal jő egy fény-alak:
 „Perényi Péter, nagy Uram, te vagy?”

„Én... De ki — hív?” — „A hála!” — rebegem,
 „Ne mondd?!” — kacag, — hogy reng a síri bolt:
 „Óh, én a — *hálát*: Bécsből ismerem,
 — Ugyan, ott neki még — *más* neve volt:
 Egyszer — „aranylánc” s ha — *vassá* kopott:
 Lett — „hóhérbárd” — s itt látsz egy — *boldogot*:
 Ki, mint — *halott*: „bilinesként” hozta el...
 — A *bécsi* — *hála*?! — Rajt' — kacagni kell!”

S már menni kész... „Megállj, nagy jó Uram,
 A — *hála* itt van, nézd, a — *hála* — él!
 Csak nem kerested ott, amerre van:
Császári ház ennek: *magas fedél*!
 Kicsinyke ház, kunyhó az ő laka,
 Nagy palotákban halkabb már szava
 S nem ismeri tán: ország és világ,
 A hála: rongyos — *patuki diák*!

Kopottan itt áll most is egy sereg,
 De éppen olyan, amint vala — rég.
 Most is úgy áldja drága, nagy neved,
 Mint hajdan, mikor holtra üldözék...
 Mikor vitt *nyomdát*, *könyvtárt* — szekeren,
 — Biz jó hajtás volt ide Debrecen,
 Gyulafehérvár, Kassa, kicsi — Gönc! —
 S egy hátizsákba belefért a — gönc!

De ment, mert vitte nagy, szent gondolat,
 A szárnyas hit, a hazaszeretet,
Kopácsi lelke mutatott utat
 S *Pósaházy*, *Buzinkay* vezet...
 S jó *Tsécsinek* támadt egész sora:
 Magyarságunknak száz apostola —
 S az a sok tóga, bár kopott, szakadt,
 Egy hazát hordott ráncái alatt...

S ma is itt vagyunk, apró, kicsi, nagy,
 Értjük, *Perényi* nemes lelkedet,
 Amely teremt, romnak is eltet ad:
 Mikor Mohácsnál minden elveszett . . .
 Nagy akaratod tett Isten-esodát:
 Ujra építeni kezdted a hazát,
 Hol halál szánt, vetél élet-magot:
 Uj tudományt és hűn ápolgatod.

Megéptéd kis „Alma Materünk“
 — S mint a mustár nőtt, lett az, mind nagyobb,
 Mit kard elvétett, pótolta — eszünk,
 A tudomány, mely mindent átragyog . . .
 S lelkét széthordta nagy és kis diák,
 Ebből lettek a: kuruc-daliák,
Rákóczi, Bethlen, Kossuth-farkasok,
 S most: fészekvédő, kárpáti sasok!

A sok gyermek-hős . . . Óh, jaj, hány pihen:
 Fenn északon, vagy déli hant alatt,
 Golyó szaladt át sok meleg szíven
 S most is csatázik, aki — megmaradt!
 Kemény tusát vív, Élet, teveled;
 Ki kell csikarni száraz kenyered,
 Mert másoké lett a foszlós kalács,
 — A mi végzetünk: *második Mohács!*

Óh, hasztalan volt hűség, hősi vér,
 Krisztus-palást-sors érte szép hazánk:
 Kockát vetnek rá . . . Lett: *árulási bér,*
 Megosztozott rajt sok éhes, falánk . . .
 Egy hajítás már innen a határ,
 Sóhajításunk beszélni túlra jár
 S onnan is bús jaj rá a felelet —
 — Nagy *Perényi*, most küldd le lelkedet!

Ki láncok közt tanúltál szenvedést,
 Taníts meg túrni, ez ad új hitet,
 Kinek hite van, az már a révbe ért,
 S a remény éltet lelket és szívet.
 Ez a munkának hajtó ereje,
 Nem a szuronynak csillogó hegye . . .

S munka az — élet . . . Oktasd hát fiad:
Ne félj magyar, még egyszer megvirrad! —

. . . Kis mécs voltunk itt, de most más legyünk:
Fáklyafény, amely áttör éj-homályt,
„Végvárnak“ tett meg szörnyű végzetünk,
Jó, hát őrt állunk! — Szánk: „megálljt“ kiált!
Óh, de ha megjön a várt pillanat:
Hogy a vak éjjel hajnallá hasad,
Vezess *Perényink*, vigyen szellemed:
— *Győzhetetlen lesz egy — ilyen sereg!*

9. Dr. Gulyás József sárospataki főgimnáziumi tanár költeménye.

Nincs elmúlás. Nem bús enyészet
Bizonyosága a sírhalom:
Az ősszel elhaló tenyészet
Tavasszal bimbót bont azon;
Ember, ha mécsse végsőt lobban,
Örökké holtan nem marad,
A sír bilincseit szétszakítja
S dicsőn a menny felé halad.

De addig is utódok ajka
Rá színben dús szóleplet sző,
S ha ez majd szertefoszlik rajta,
A jótett lesz őt éltető.
Mindaz, ki népét hőn szerette,
Kinek az egyház kincse volt,
Ki hű vezére volt honának,
Örökké él, bár teste holt.

Azt dalban zengi költő lantja,
Őt színezi festő-ecset.
Fenkölt vonású arculatja
Foglalkoztat művész-kezet.
És képe, szobra nemzedékek
Hosszú során át megmarad,
S multat jelennel egybekötve,
Szemen keresztül szívbe hat.

Im e nemes pár! Sok nagy tette
 Klió által felírva áll.
 Ezért, bár testét sirba tette,
 Emlékén nem győzött halál:
 Elomlott arcuk múlt vonása
 Szobrász kezén életre kelt,
 Hült szívük újult dobbanása
 E kéz nyomán egymásra lelt.

Együtt égett e két dicső lény
 Hő lángolásban a hitért.
 A szent Siont, rá fényt derítvén,
 Szerette, védte, amig élt.
 De oly közel nem volt tán az sem
 Szívéhez, mint ez iskola:
 Mindent megtett, hogy nagygyá légyen
 E tudományok otthona.

Ellátta dúsán nagy vagyonnal
 És felszerelte gazdagon.
 Tanúlni küldte féltő gonddal.
 Kit messze földre vágya von.
 S ahonnan tudás cseppje csordul:
 Tanár és könyv itt volt elég,
 Ez alma máterter hírnevéért
 Magasztalá nagy messzeség.

Róluk susog itt minden szellő
 Őket kiáltják ó kövek.
 Nevükre, mint a napra felhő,
 Felejtés éje nem jöhet.
 Az alma mater, bár felette
 Sok romlás, baj viharja járt
 S külső, belső kéz tépegette,
 Négyszázadig szilárdan állt.

Még most is áll s Phárosként égve
 Álljon soká e végeken!
 Répítsen fényt a magyar éjbe
 Az elszakított részeken!
 Keresse fel Beregből, Ungból
 Magyar szívvel sok „múzsafi“,
 A Rákóczi-pár iskolája
 Karját hívóan nyújtja ki.

Jertek hát, nagy magyar hazának
 Egybesereglett sok fia,
 Függesztük e fejedelmi párnak
 Bronzképét itt e kapura!
 Hadd hirdesse az elmenőnek,
 Ha kérdő szemmel rátekint:
 A múltba-halványult nagy emlék
 Hogy' lesz élő s ható megint?

És szálljon égre hálaszózat
 Csordúltig telt szívből ahoz,
 Ki őrtállónak s pártfogónak
 Ily két nemes lelket adott!
 Acélos férfit sok baj ellen,
 Gyöngéd kezét, ha fáj a seb.
 E két arccal hitünk lett bensőbb,
 S e fal külsőleg ékesebb.

10. László Sándor ref. lelkész költeménye.

Bodrogparton . . .

Bodrogparton, a Királyhegy tövébe
 Kivirított már az akácvirág . . .
 S a régi Május édes mámorára
 Eljött a sok vén, bús, öreg diák . . .
 Szomorú, tépett, bozótos mezőkön —
 Csak az emlék már, mi nekik maradt;
 A selymes fürt, — a rózsapír — az álom
 Itt hervadt el a Királyhegy alatt.

Itt van egy szétdúlt, fáradt emberöltő;
 De még szívükben rózsát hajt a hit,
 S behintik véle elszállt ifjuságuk
 Régen besüppedt, mohos sirjait . . .
 Alattuk mennyi szétomló dicsőség,
 Mennyi boldogság romja szendereg!
 Óh, hány rajongó, csapongó diákból
 Lett letört szívű, elfáradt gyerek!

Akkor az élet csodákat nevelt még . . .
 És ígéret volt az egész világ . . .
 Nekik virradt és alkonyúlt az égbolt,
 S csak nekik hajtott mindenik kis ág . . .

És dalt az erdő, ábrándot a holdfény,
 Mesét az éjjel nem szőtt, csak nekik,
 S a boldogságuk rózsaberkes útja
 Fölvitt a kéklő, magas mennyekig . . .

Lobogó vággyal telt meg a „Kisutca“, —
 S a szív a dallal száz visszhangra kelt;
 A Rákócivárba kurucok daloltak,
 S álmokat súgott az „Iskolakert“ . . .
 A „Szélmalomdomb“ árvalányhajával,
 Gyöngyvirágjával a csöndes „Berek“,
 A „Pityergődomb“, meg a „Manduláshegy“ . . .
 — Oh, ezt feledni nekik nem lehet!

És száll felettük, mint a fényes felhő:
 A múlt. S az élet újra fölragyog;
 Megint nekik ráz a hárs, az akácfa
 Ezer virágot, édes illatot . . .
 Aranykődökből újra délibábok
 Táncoló raján ég a régi láz . . .
 S benépesül a bodrogsági város,
 Benépesül az ódon ősi ház . . .

S a szent falak közt megmozdul a lélek . . .
 Együtt van újra az egész család . . .
 Eljött a múlt, e visszatérő fecske,
 Megsimogatni vérző homlokát;
 Rásírni könnye kristályharमतából,
 Mit legszentebbnek alkotott az ég;
 Eljött a múlt, hogy szemtől-szemben áldja
 Ez ősi háznak minden porszemét.

Szegény Magyarhon mind a négy égtája
 Ma visszaküldte gyermekét ide, —
 Ma itt a Bodrog partjain dobog föl
 Szegény Magyarhon meggyötört szíve . . .
 És megrázkódnak sírok, nyírkeresztek;
 Jönnek láthatlan, drága vértanúk,
 S fonnak ez ősház ősi szellemére
 Elhervadatlan babérkoszorút . . .

Örök dicsőség fényes fellegévé
 Párázik könnyünk ma e ház felett, —
 S egy véghetetlen áldássá szövődik
 Hűségünk hozzá és a szeretet.
 Övé legyen ma lélek, szív, az élet,
 Övé legyen ma minden kis virág, —
 Övé legyen, övé a sir poráig
 Ez a sok letört, bús öreg diák!

11. Komáromi János író, a Petőfi-Társaság tagja, felolvasása.

Dalids ének 1919-ből.

Azelőtt ugynevezett előkelő fővárosi ügyvéd voltam. A kommunisták kineveztek aztán a váci kertészeti-telep ügyvezető-igazgatójává.

Ez április elején lehetett. Mint ügyvezető igazgatónak az lett volna legelső dolgom, hogy a felásott gyepen spárgával kiméresse az egyes kertágyakat. A spárgát nevezzük el röviden gypágymadzagnak. Igen ám, csakhogy a fölméréshez hiányzott a madzag.

Körülnézek erre Vácon, hogy majd veszek gypágymadzgot, de ilyen madzag nem volt az egész városban, sőt egyáltalán semmiféle madzag sem volt, mert a tanácskormány akkor már bevont minden madzagféléit.

Azt mondja az egyik boltos:

— A gypágy a földművelés körébe tartozik, legokosabban tenné tehát elvtárs úr, ha a földművelésügyi népbiztossághoz szólna be. Ott alighanem kiutalják a madzgot.

Fogom magamat, beszaladok Pestre, megyek a földművelésügyi népbiztossághoz s előadom, hogy a váci kertészeti-telepnek kétszázméter madzagra volna szüksége. A politikai megbízott azt mondja erre:

— Mi az, hogy madzag?

— Spárga! — mondom rá.

— Na? — kérdi gúnyosan. — Ismeri talán más nevét is?

— Hogyne. Például: spagát.

A politikai megbízott erre dühös lesz:

— Az elvtársnak, ha valamilyen telepi ügyvezető, birnia kellene annyi intelligenciával, hogy nem madzag, nem spárga és nem spagát, hanem „kertágyhoz szükséges lenzsinór!”

— Hát akkor legyen kertágyhoz szükséges lenzsinór!

A politikai megbizott úgy tesz, mintha gondolkoznék s aztán a következőkben adja meg a felvilágosítást!

— Ez az ügy a Lenközponthoz tartozik, de a kérvényt hozzánk kell benyújtania. Az elvtárs most elmegy innen a Lenközpontba, ott ráütteti a stambiliát . . .

— Mire? A üres papírosra?

Az elvtárs komolyan bólint:

— Ugyvan, eltalálta az üres papírosra. Onnét majd visszajön . . .

— Kérem, — mondom közbe, — nem gondolja, hogy ez kicsit talán mintha bürokratikus forma lenne?

A megbizott elvtárs int, hogy hallgassak:

— Nem gondolom. Mert bürokrácia — az egy kicsit megdöglött nálunk.

Rohanok erre a Lenközpontba s kérem a stambiliát. Ott az kérdezik, végleg bolond vagyok-e, vagy csak félig? Közbe azért marad annyi eszem, hogy átszaladok a legközelebbi trafikba, ott összeütöm legalább a kérvényt s megint rohanok vissza a népbiztosságra . . .

— Na? — kérdi a megbizott elvtárs.

Mondom neki, hogy nincs stambilia, hogy kinevettek a Lenközpontban.

— Hát akkor adja ide azt a kérvényt, — s oldalt teszi le az árkus papírt. — Majd ráüttetjük a pecsétet utólag.

Én várok ezalatt, a megbizott elvtárs a körmét rágja:

— Mire vár kérem?

— Az utalványra elvtárs, melynek alapján ki fogják utalni a kertágyakhoz szükséges lenzsinórt.

A politikai megbizott nem érti:

— Hja barátom, az nem úgy megy! Az utalványt előbb a népbiztos-helyettes elvtárs megbizottjának kell aláírni.

— Hát méltóztassék vele aláíratni, mert nekem még ma vissza kell utaznom Vácra.

— Hogy aláírassam? — s kedvesen fölnevet. — Jó! Csakhogy nekem írásban kell referálnom erről az ügyről. Különben is a népbiztos-helyettes elvtárs megbizottja nincs is bent e pillanatban.

— Már elment?

— Nem, csak még nem jött be. Tessék holnapután érdeklődni.

Érdeklődöm három nap mulva, érdeklődöm hét nap mulva. Április utolsó hetében végül bejutok a népbiztos-

helyettes elvtárs megbízott helyettese elé. A megbízott helyettes elvtárs olvassa az utalványt, vakargatja a szakállát, valami nem tetszhetik neki, mert kicsit diskurál magamagához, végre is azt mondja: hordja el az ördög ezt az egész dolgot, az aktakezelés nem egészen szabályszerű ugyan, ő mindazáltal kivételesen aláírja ezuttal, bár az ilyen komplikált ügyek igazság szerint nem is tartoznak a hatáskörébe, s rendes körülmények között nem is szokta aláírni.

De nekem aláírja. Aztán így folytatja:

— Most siessen az elvtárs a Lenközpontba, ott rátítik a stambiliát!

Sietek a Lenközpontba, de mire odáig jutok, zárnak. Jöjtek holnap.

Másnap tehát újra bejövök Vácról s féltizre a Lenközpontban vagyok. A titkár azt mondja: tessék helyet foglalni!

— Mikor juthatnék be kérem?

— Ja — von vállat a titkár, — ki tudná ezt megmondani. A csoportvezető elvtárs fontos ügyben tanácskozik odabent.

Várok... Egy óra múlva mégis csak sikerül a csoportvezető elvtárs elé jutnom. A csoportvezető elvtárs haját tépi:

— Ilyenkor mászik be? Majd én most késsek le magának az ebédről! No, adja ide!

Kikapja az utalványt s rányomja a pecsétnyomót.

Akkor jobban megnézi az utalványt, s ordítani kezd:

— A fene vinné el magukat! Tudja, mi kell maguknak?

— Igenis, tudom. Kétszáz méter kertágyhoz szükséges lenzsinór!

A csoportvezető elvtárs a fejét fogja, úgy jajgat:

— Zsinór! Zsinór! De akkor az Istenért, minek maceálnak éppen engemet! Nem tudja, hogy: zsinór, — az textil?! Hát ha tudja, menjen a Textilárúközpontba, de az istenfáját magának, hagyjon békét az idegrendszeremnek!

— Bocsánat, elvtárs — szólok közbe, — de itt nem zsinór, hanem lenzsinór van...

— Lenzsinór!?... Takarodjon!... A len, az hozzánk tartozik, de a zsinór amoda!... A Deák Ferenc-utcába!... Szedje magát, elvtárs, mert rosszul jár velem!...

Három héten belül sikerül bejutnom a Textilárúközpont illetékes alosztályába.

Az ügyvezető udvariasan fogad:

— Mivel szolgálhatok, kérem?

Röviden összegezem, mit akarok.

Az ügyvezető-eltárs forgatja, nézegeti az utalványt:

— Nem bírom felfogni, minek küldték ide! Önnek alapjában a Falk Miksa utcába kellene elfáradnia . . .

— Dehiszen onnan küldtek ide, elvtárs.

— Akkor marhák voltak, — mondja diszkréten az elvtárs. — Ez a dolog a Falk Miksa-utcába tartozik.

Erre már összekulcsolom a kezemet:

— Elvtárs, csak annyi lenzsinórt adjanak, hogy felköthessem rá magamat!

Az ügyvezető-eltársnak megesik rajtam a szive:

— Hm. A zsinór lenből való, tehát nem textil. Ami pedig len, azt a Falk Miksában intézik. De tudja mit, elvtárs? Látom, nem rossz ember, játsszuk ki egy kicsit a törvényt. Adok önnek ajánlólevelet a Kenderközponthoz, a Mária Valéria-utca 12. alá.

Megköszönöm a jóságát s néhány nap múlva már-már azon a ponton vagyok, hogy remélnem lehet, miszerint esetleg sikerül elcsipnem azt a politikai ügyvivőt, ki a Kenderközpont részéről kiutalhatja netán a részemre szükséges lenzsinórt.

Déltájt csakugyan megérkezik a politikai ügyvivő-eltárs. Az előszobában magához inti a gépirókisasszonyt:

— Na, vasz gipc najesz?

— Egy ajánlólevelesünk van . . . — feleli a kisasszony.

— Várjon: A többi mars ki!

A többiek tehát kipárolognak az előszobából, én pedig várok. Az ügyvivő-eltárs odahent átfut ez alatt az ajánlólevelelen s a legnagyobb élőzékenységgel nyit ajtót:

— Legyen szerencsém! Örülök, ha rendelkezésére állhatok. Mit óhajt, kérem?

— Kétszáz méter spárgát, illetve lenzsinórt. Itt a kérvény!

Az elvtárs belepislant a kérvénybe s utána kifelé fordítja mind a két tenyerét:

— Csak ezt ne! Csak ezt ne!

— De miért, elvtárs? Miért?

— Azért! Mert ha kenderzsinór kellene, nagyon szívesen, de a kérvényben lenzsinór áll . . .

— Hát a jó Isten áldja meg, adjon, amit akar!

— Szívesen, de előbb tessék új kérvényt szerkeszteni.

Dühömbe fogom a ceruzát s a „len” helyett „kender“-t írok bele a kérvénybe.

— Hja, kedves barátom, — mulat jóízűen az elvtárs, — a polgári uralom alatt megengedhettünk magunknak ilyen kis panamákat. de ma rend van! Tessék új kérvényt írni!

— De hol és mikor? — jajgatok a kétségbeeséstől. — Hiszen Vácon lakom!

— Akkor az írógépes elvtársnő kivételesen megteszi önnek.

Kitámolygok az előszobába, leülök és várok. A kisasszony hosszú ideje ír valamit a gépen. Várok vagy másfélórát. A kisasszony egyre ír.

— Bocsánat, elvtársnő, nagyon el van foglalva?

— Ó, igen. — s tovább kattog a billentyűkön.

— S ha szabadna kérdenem, mit ír?

— A március huszonegyediké óta megtartott kormányzótanácsi ülések jegyzőkönyveit. Most a tizedik oldalnál tartok.

— S mennyi az összerjedelem, ha szabadna érdeklődnöm?

— Százhuszonhét oldal . . .

Fejbevágom magamat, felüvöltök s rohanok Vácra. Másnap újra a Kenderközpotban vagyok s azt mondom az illetékes ügyvivőnek:

— Na elvtárs, vesszek meg, ha ez se bürokrácia!

Az ügyvivő rámnéz, fejet csóvál:

— Fájdalom, figyelmeztetnem szükséges az elvtársat, hogy ilyen hangot semmi körülmények közt se tűrhetek meg . . .

S lebélyegzi az utalványt, sőt külön is rávezeti: Javaslom, hogy kétszáz méter lenzsinórt kenderzsinór formájában kiutalni sziveskedjenek. Végül még ennyit mond:

— Ehhez csak annyit még, elvtársam, hogy a kérvényt előbb sziveskedjék láttamoztatni Dovcsák elvtárral is, mert anélkül nem megy.

Keresem Dovcsákot. A hivatalban azt mondják, hogy Dovcsák most nincs idehaza. Tíz nap múlva mégis csak Dovcsák elé jutok. Dovcsák alá is ír, már most csak a X. ügyosztályba kell még elnézni egy pillanatra.

Mire a X. ügyosztállyal is végzek, éppen julius tizennyolcadika van. De a X. ügyosztályban legalább megmondták, melyik boltban kaphatom meg a kenderzsinórt. Nekivágok tehát ennek a legutolsó utnak, a boltos elolvassa az utalványt s azzal lep meg, hogy ő rendkívül sajnálja ugyan, kenderzsinórt mindazonáltal nem adhat . . .

De itt már vérbeful a szemem:

— Miért, hé?

— Azért, mert csak lenzsinórom van, — mondja a boltos.

— Hát adjon lenzsinórt!

— Nem lehet, uram, mert az utalványban kenderzsinór áll s ha én mégis lenzsinórt mernék kiszolgáltatni, forradalmi törvényszék elé állítanak . . .

— Bocsánat, itt „lenzsinór“ áll!

— Ez igaz — mondja másodszor is a boltos, — de „kenderzsinór formájában“. Itt van a kutya elásva!

Az első gondolatban bicska után kapok, hogy leszurom ezt a bitang kereskedőt. De aztán sóhajtok egy igen nagyot, mert belátom, hogy igaza van s délután visszautazom Vácra. Másnap pedig a kertészt küldöm be magam helyett.

*

A kertész később vissza is vetődött Vácra s végül eredménnyel. Csakhogy akkor már lekéstünk a veteményezés-sel, mert közben észre fordult az időjárás, azonkívül a kommunisták is megbuktak, legvégül pedig a kenderzsinór formájában megkapott lenzsinórnak úgy se vehettük hasznát, mert madzag volt ugyan, de papírból.

12. Dr. Keéky István nyirbátori ügyvéd költeményei.

I.

Sárospatakon.

Históriás, muzsás öreg Patak!
Lásd itt van régi víg diák-hadad . . .
Öreg diák, régi dalos diák
Most is tud még régi melódiát . . .
Mégsem csendül az . . . tán lelkünkbe hal . . .
Egy új fájdalom minden régi dal!

Százszor áldott, idővert iskola!
Ugy főd be lelkünk tépett bibora,
Mint fájdalom bús vértanuszivet.
Öreg Patak! *Szent könnyünk ma tied!*
Magyar temető csöndes széle vagy!
Magyar temető csöndje, éje: nagy!

Az ősi földnek ős határokat
 Istenkéz emelt, Isten-gondolat!
 S mint *János lelke* egykor Pathmoszon,
 Erősen állt száz ősi bércorom...
 És most Istenkéz, Gondolat fölött
 Gunyolódik hitvány, levert *cölöp!*

Állhat poroszló sáncolt őrhelyen!...
 Összeköt a szent, kéklő *végtelen!*
 ... Galambsereg jó, pihegő, fehér...
 Munkács lelke álmodni *ide* tér.
 Szálló felhő, nézzétek, idetart...
Mienk a Beszkid! Mienk Rimapart!

Mert nincs határ, szárny és Lélek előtt!
 — Ha elvették a dallaltelt mezőt —
 A néma, szent ősmagasba halad...
 Ott érzi át csak: hogy örök, szabad!
 Ajkat némíthat az önkény szava...
Földet bir ő csak! Mienk a Haza!!

Parancsát osztá fáraói gőg
 S *gulát* raktak korbácsolt könnyezők...
Mi lett körötte?... Szörnyű *sivatag*,
 Hol gyökér kiég, forrás elapad,
 Méreg a szele és átok pora...
Egy örök van: a vérző Golgota!

Patak Lelke! Te szent! Te hitadó!
 Légy óh hát *Te* a nagy Meglátató!
 Fáklyát *Te* gyújts, olajágot *Te* hints!
Szent anyasírnál gyászra, csöndre ints!
 Összekuszált régi harmoniánk
 Jövős biborát add vissza reánk!

Mert szemünk nem lát! Lelkünk éjbe jár!
 Nincs „megenyhült lég, viduló határ“!
Ki hitet adjon sziklapaizsul,
Nincs egy új Pál! De van száz új *Saul!*
 És „dől nyugatról a sivár homok“!
 Nagy Lélek! Mutass Messiás-nyomot!

Bércoldalra vágyik itt gyöngesás!
 Nincs terv! Nincs cél! Csak vak elindulás!
 Pártos erő nem épít, nem terem!
 Csak meghosszabít rettentő jelent!
Kis Bethlehem egy Megváltót adott,
S itt e föld nem tud akarni nagyot!

Látás Lelke! Mutasd hát mik vagyunk!
 Latorhad szórja elvett aranyunk!
Nem elég neki! Már mindent kíván:
 A lombot, mely még zöldül ősi fán!
 Kopott palástot, öreg bibliát!
 S irigy, hogy fejfánk repkény fonja át!

Büszkeség lelke! Óh emelj! emelj!
 Harsogd, hogy nekünk mégis hinni kell!
 Mi kemény szittyák könnyen nem halunk!
 A vérpadon is kicsattog dalunk!
Kösziklát üt poroszlók ostora...
Vesztes lehetünk... Koldusok soha!

Hajnali Lélek!... Tündökölj elő!
 Elszánt egység lesz széthuzó erő!
 S a bus álom, mely galambként piheg,
 Indulattá, mely vérbosszut liheg.
 Kardért kiált, ki most mankót fog át,
 S harsogja minden az erő dalát!

Heródes csontját szednék össze bár
 S dobálnák szét hitünk oltárinál —
 S kisdéd-bölcsőn, mit anyakar fog át,
 Hintsék szét *Kain átkozott porát:*
Még akkor is feltámad a magyar!
Óslélek, ősszív, ha egyet akar!

— — — — —
 — — — — —
 Óh szent e nap!... Nagy itt a fájdalom!
 Mint szörnyesség mártir-homlokon.
De új husvét már reményét veté!
 Tüzet vigyünk magyar romok felé!
Innen zengjen ki jövőnk himnusza:
Hol Lélek minden és história!

Patak Lelke! Fényvető Öntudat!
Szárnyalj és keress csillagos utat,
Mosolygva nézz küzdő mélyekbe le,
Mint erős Kálvin roppant szelleme,
Ki lezuhant-idők üszke felett
Átsuhog és nem fél enyészetet!

Isten megáldjon ősi iskola!
Rád hullik lelkünk minden bibora.
Márványnál drágább idővert falad...
Tanításod él: „Küzdj! Bizzál! Haladj!”
Búcsúszavunk mint zsoltár tiszta, mély...
...Diák-hadad *még egyszer visszatér!*

El fog jöni! Tudjuk, megfogyva bár...
Előttünk van, mi a magyarra vár!
Véres Halál zsákmányul kapja át
Még sok dús élet zengő aranyát!...
De bitorolt földből lesz még szent Haza!
Él Patak Lelke!... Vissza jő dala!!

II.

A simófalvi Prédikátor.

Nyílt a vasajtó, s pincebörtönéből
Kiengedte az oláh porkoláb,
S hogy hazament a méla templomdombon,
Akkor nyíltak a fehér orgonák...
A szíve roncs volt s égő lelke felé
Hattyu éneket küldött ködös távol...
Nézte a tavaszt őszi komorsággal
A simófalvi tüzes prédikátor.

A vadszőlős kis paplak tornácáról
Átmerengte a kéklő messzeséget,
Búsfényű szeme nyugot felé révedt...
Várta, hogy arról rejtelmes láng csap át,
Várta új haddal robogó Csabát,
Az éjt, mikor tüzet fog a tejút
És várt négy deli, bújdosó fiút.

Éjszaka volt...
 Kín... rettegés... tövises álom...
 Ott vergődött a betegágyon.
 A *lázangyal* vad, tüzes csókjait
 Ráhullajtotta száradt ajakára,
 Dobverőjével a szíven dobolt
 Setét, pirosszemű kobold...
 Jajjt kiáltott:
 Mindennek vége!
 Ki, ki az éjbe!
 Gyujtani! Gyujtani!
 Fáklyát! Fáklyát!
 A nap kiégett!
 Szalad a szikla!
 Vérfoltos véreb!
 ... Jön az oláh!!
 Ott a vipera!
 Ott kuszik, ott a templom fehér falán!
 Ölik a fiam!
 Űtik az anyám!!
Eszmélt...
 Az új perc, amit az arcára vés:
 Nagy lelkielő, átszellemülés...
 Kitisztáltak félelmes akarattá
 Dúlt eszméi a lázas agynak,
 A kínozott tagok csodás erőt kaptak.
 ... Felkelt.
 Leikét lendítik fénylő látomások
 Terít vállára fekete palástot
 És a bibliát kézbevéve,
 A templom felé ment az éjbe
 A simófalvi prédikátor.

A szent egyháznak éji nagy csendjében
 Megállt az ódon kathedra alatt,
 Lelkéből tompán bús zsoldárszó szakadt —
 — Mint könnyes szemből forró, nehéz csöppek —
 „Öröködbe Uram pogányok jöttek!”

S miként Kálvinus rendelé,
 Ének után a szószékre lépett,
 S így könyörgött az Ur felé:

„Istenem, Atyám!
 Szava vagyok a kemény sziklaszálnak,
 Mit vad pőrők törnek, zúznak, vágnak!
 A hegyek közé torlaszolt viharok!
 Szétszakadt gátnak, min vad ár csap át!
 Tüzes keserve fekete kohóknak,
 Mikben olvasztják bús béklyók vasát!
 Ajak vagyok, mit átok leszorit!
 Mell, mi nem mer venni lélekzetet!
 Tiltott sírás, titkon való virrasztás!
Imádságom, mondd Uram: *mi lehet?*
 Nem szállhat lelkem fehér szárnyakon
 E nagy éjszakán, Atyám, Te feléd!
 Bocsásd meg, hogy itt maradok a porban,
 Sebet mutatok, ostorok helyét!
 Mint fényes mennyed csukott kapujánál
 Jajjognak bús száműzött angyalok —
 Zaklatlak, Uram, véres kérdésekkel,
 Sikoltok, míg feleletet kapok!

Mi a mindennél többet elvesztettünk!
 Atyánk! Ez nem a Te akaratod!
Mi bocsássunk meg ellenségeinknek?!
 Uram! Uram! *Ezt* nem akarhatod!
 Megtagadjuk a hűséges hantokat?!
 Naptól, csillagtól elfödjük szemünk?!
 Bedugjuk fülünk erdőnk zúgására?!
 S kacagjunk, ha a temetőn megyünk?!

Függeszd fel, Isten, vasvessződ verését
 És hívd vissza hideg gyászangyalod!
Te, aki megvívsz zajló tengerárral —
A posvány gőzét el nem fojthatod?!
 Mért nézed, hogy e tébolyult időnek
 Szekercéje az *ős cédrusba vág*?!
 Elpusztulhat a gyönyörű rengeteg? —
 És éltet szívhat hitvány fűzfa-ág?!

Felelj meg Uram! A legnehezebbre!
Kié ez itt, *s kié lehet e föld*?!
 Halottrablóké, setét martalócé,
 Ki csecsemőkre is orozva tört?!

Mienk-e, kik kemény csonttal köveztük
 Bús évszázadok nagy úttesteit?!
 Tégy bírálatot béklyótoldó Isten!
 Felelj! Felelj! A várás kimerít!
 Mondd hát Uram! Kié lehet?! Kié?!“

Melle megcsuklott... hangja elakadt...
 Fagyott némaság... csak szíve dobog...
 De csönd törik...
 A hargittai erdőn
 Vészszípót fúvnak bolygó táltosok...
 Szélvész cibálja nagy fellegek fürtjét,
 Vad hegyi orkán megzengeti kürtjét...
 — — — — —

S így folytatta a prédikátor:

„Istenem! Atyám!
 Ím jelét adod viharodban:
 Erős a szikrád,
 Éj fojtja bár, de lángra lobban!
 Adhatnak neki oceánt sirul,
 Ott is él — és ott is kigyúl!
 Hagyj itt Uram!
 Hadd harsoghassam tüdőszakadásig:
 A börtön, béklyó, vér s élet nem számít!
 Ha mi kiállunk,
 Jönnek utánnunk
 Sziklatörő, szikrahányó ekék!
 Dacos, lobogó, kincses nemzedék!
 Nagyhitűek, s álmokban gazdagok!
 Hagyj itt Uram!
 Atyám, maradni akarok!

Riad a „rajta“...
 S jajj annak, aki most visszatér!...“
 — — — — —

Az ajakára kibuggyant a vér...
 Hozákapott beteg szívéhez,
 Élethasító vágást érez,
 S kezéből öreg bibliája
 Kihűllott...
 Az Úr-asztalára...
 — — — — —

Halott a test...
 És szállt a lélek bús villámhulláskor...

Utólsót így imádkozott
 A simófalvi tüzes prédikátor...

Mikor a reggel aranyos sugára
 Betündökölte hideg homlokát,
 Vén bibliája azon a lapon,
 Hol feltámadásról írva vagyon —
 Az Úr-asztalán nyitva állt.

13. Hegyaljai Kiss Géza budapesti ref. vallástanár költeménye.

Patak ünnepe.

Zendülj ünnepre, erdő orgonája,
 Zengje szózatod lelkünk himnuszát,
 Rózsát ringass ma, Bodrog hús hulláma,
 A kék levegőt hozsannák usszák.
 Add ide fényed, hajnalkeltő csillag,
 Ezrek örömet szerte hintse szét,
 Keltsétek sírok alvó holtainkat
 Ünnepelni az Anyánk ünnepét!

Új zászlókat a Rákóczy várára,
 Három tornyára három lobogót.
 Kuruc keservünk csüggesztő ködében
 Rákóczy lelke véstől folyton óv.
 Illesse lelked, Lorántfy Zsuzsánna,
 Perényi Pétert friss babérággal —
 Négyszáz esztendő forrassza itt máma
 Szívünket össze édes anyánkkal.

Négyszáz év tisztel, nagy Kopácsi István,
 Aki építél gránit-alapon,
 Eszménnyé téve nemzedéked előtt,
 Hogy a tudomány örök hatalom.
 S mennyit tett, hogy ez ige testet öltson,
 Pálóczi-Horváth Simon s Mária,
 Anyaként adta aranyát Anyánkért,
 Kit ünnepel ma sok ezer fia.

Anyánk lelkétől lelkezett lélekkel
 Négyszáz év óta hány hős szállt élre —
 Lángoszlop gyanánt lobogva előttünk,
 Mintha szelleme lelkünkben élne.
 Hogy zugott szavad, testőr Bessenyei,
 Hogy gyujtott hited, Széphalom bölcse!
 Vátesz-szavatok szép magyar jövővel
 Édesanyánkat áldva köszöntse!

Itt borúlt dalba Csokonai lelkén
 Nyári erővel a rózsaliget,
 Virágregékhez, ihletes ódákhoz
 Tompa Mihály is innen vitt szivet.
 Itt lobbant lángra Kossuth Lajos lelke,
 Hogy nemzetének lehessen apja,
 Patak égette fénylő homlokára,
 Hogy Édesanyánk neki is anyja.

Hazáért élni, Hazáért meghalni —
 Rákóczy, Kossuth követett példa,
 Jávorka-hadnagy kuruc vitézünkkel
 Hány diák lépett pántos acélba?
 S a Kossuth harcán hány diákért sirtak
 Branyiszkónál a vérszin virágok?
 Bárha feledten, névtelen pihentek,
 Az Édesanyánk emlékszik rátok.

S hányan vittek a világrengésbe
 Patakon lobbant ifjú szittyavért.
 Hányan hoztak a veszett harcokból is
 Megmentett zászlót, becsület-babért?
 S hány tavaszélet omlott halott őszbe
 Doberdón és a kárpáti bércezen?
 Hány élet tört le bús történelemmé,
 Őrzi az Anyánk márvány-emléken.

Küzdünk helyettük hősi küzdelemmel,
 Talpig gyászban is talpig erővel,
 Botond bárdjával dörgünk a sors-kapun:
 Dicső aranykor: jövel már, jövel!
 Öregszív húrját sóhaj-vihar tépi,
 Ifjú szív búja tengerré dagad,
 Könnyár felett is biztat Édesanyánk:
 Szívem neveltje, fel, ne hagyd magad!

Patak lelkével frissítjük a harcot,
 Miben csüggedez százezernyi kéz,
 Négyszáz esztendő kálvini hitével
 Támad a gátra új vezér s vitéz.
 Verjük a hidat vértizzadt izommal,
 Útat törve a jobb jövő felé,
 Áldassék érte Istenünk és Anyánk,
 Aki lelkünkbe lelkét lehelé.

Zendíts kürtödbe zengő diadalra
 Harsonás angyal, Anyánk cimerén,
 Viharzó vággyal pezsdüljön tetterő
 Csüggedt Hunnia alvó sziverén.
 Hirdesse szerte könny, fohász és eszme,
 Hogy virrad itt még győztes ezredév —
 Ezzel a hittel védjen, áldjon téged,
 Anyánk, mi Anyánk minden nemzedék!!

14. Pálóczi Horváth Ödön budapesti egyetemi hallgató diákéletképe.

Múlt és jelen.

— Diákéletkép két jelenetben. —

Történik Budapesten. Diákszoba, két ágy, egy asztal, pár szék, szekrény, mosdó, két láda. A szekrény nyitva, benne egy ruha lóg, a szekrény tetején vívófelszerelés, az asztalon és a székeken szerteszét dobálva ruhadarabok, toilette felszerelések, gyertya, könyvek stb. Idő: I. jelenet 20 évvel ezelőtt. II. jelenet: ma.

Szereplők:

Feri, egyetemi hallgató: ... Azbey Imre, építészmérnökhallgató.
 Béla, egyetemi hallgató: ... Pách János, orvostanhallgató.
 A Feri apja: ... Lehóczky Béla, sárospataki VIII. gymn. o. t.
 A cigány: ... Mészáros Gyula, sárospataki VIII. gymn. o. t.

I. JELENET.

A szinpad üres, kis szünet. Reggel 7 óra.

Béla. (csendesesen kinyitja az ajtót, körülnéz). Vajjon itthon van-e? (leguggol, lehúzza a cipőjét, lábujjhegyen átmegy a szinpadon. Az asztalnál meggyújt egy gyertyát, közben kiejti a cipőt a kezéből) ... Az ördög! ... Mindég evvel keltem fel! (körülnéz, meglátja, hogy a Feri ágya még üres). Tyhü az árgyélusát, hisz ez még engem is lefőz! (Bevágja a cipőjét az asztal alá). Tegnap is, tegnapelőtt, meg azelőtt,

mindeneste reggel fekszünk le, akarom mondani fekszik le. Legalább azt hiszi, hogy én aludtam egész éjjel! (Ledobja a kabátját, kiesik belőle a pénztárcája, ránéz). Pedig az éjjel! (Felveszi) Már megint elvertem minden pénzemem! (Letül, nyujtózkodva ásit). Mulatás, ivás, cigány, éjjeli zene... és a következmény (kutatja zsebeit). Üres!... Semmi!... (Kinyitja a tárcát) Őt krajcár! Háromért szalona, kettőért kenyér, — a reggelim már meg van, — de az ebéd! (Ásit). Majd ad valaki egy forintot kölcsön!

Feri. (cigány-kisérettel, énekelve közeledik). Sógor ugy-e jó bor, jó bor ugye sógor... etc.

B. (közben). Ő az! Virágos kedvében van, biztosan nyert a kártyán! (Hirtelen felugrik). Megállj csak, most az orrodra koppintok! (Az asztalhoz szalad, felkap egy jegyzetet és fennhangon, de érthetetlenül tanul).

F. (kint énekel). Sógor ugye jó bor, jó bor... Ácsi! Menjetez haza! Nesze neked egy hatos, neked meg öt krajcár.

Cigány. (kint) Tekintetes úr, még egy hatoskát!

F. Kuss!

C. A családnak is egy hatoskát, tekinte...

F. Kotrógy! Majd gyere vissza délelőtt, most nincs!... (énekel). Sógor ugy-e jó bor, jó bor ugye sógor, jó bor... (beesik az ajtón, frakkban, félig elégett szivar a szájában, a kezében félig telt boros üveg, a küszöbön megbotlik). ...Hogy az a jószágos... (énekel) Sógor ugy-e jó bor, jó... (észreveszi Bélát) Hát te már felkeltél? Vagy csak most fekszel le? Hahaha! (Ráül a Béla térdére s az üveggel az orra előtt hadonászva énekel) Sógor ugy-e jó bor, jó bor ugy-e Só...

B. Pfuj, de részeg vagy!

F. Én részeg... hogy én részeg... no hiszen... no... Sógor, ugy-e jó bor, jó... hogy én részeg... no azért nem haragszom, öregem... sógor.

B. Hagyj engem tanulni! Feküdj már le!

F. Feküdjek?... Feküdjek?... Nem süt még a nap a hasamra... sógor, ugy-e jó... hogy én részeg!... Te, tanúltam egy új nótát, aszondja, hogy aszondja:... Sógor, ugy-e jó bor, jó bor...

B. Hagyd már abba! Feküdj már le!... Hagyj engem tanulni!

F. (rémülten) Tanulni?

B. Ühüm!

F. Tanúlni? ... Tegnap még semmi bajod sem volt! ... Mi történt veled.

B. Ezt inkább én kérdezhetném tőled! Ugyan hol méltóztattad már megint az öreged zsebét apasztani? (Feri közben elalszik) No evvel sem lehet zöld ágra vergődni! ... Várj csak komé, mindjárt felébredsz te! (Ördítva) Feri! ... Feri! ... Itt a Zsuzsika! ... Feri! ... Ferenc! ... Segítség, tolvajok!

F. (Félálomban) Ugyan, mit óbégatsz, mit lophatnak el innen?

B. A könyveinket, te szerencsétlen!

F. Vigyék!

B. A ruháinkat!

F. Már rég eladtuk!

B. Hát ... hát ... a zálogcédulákat!

F. Azt is elvitte a handlé! (horkol tovább.)

B. Evvel nem lehet beszélni! (hirtelen) Megállj csak! Ha most sem ébredsz fel, legyen három hétig juhász-kutya a nagy alföldön! (Csendesen) Ferikém, itt az öreged!

F. (rémülten felugrik) Hol?

B. (diadalmasan) Tegnap este jött a gyorsal!

F. No és, no és, no és?

B. No és, no és, no és tud mindent?

F. Mindent? Mit? ... Beszélj!

B. Hát valaki megírta neki, hogy hogy' élsz itt Pesten, hogy sohsem vagy itthon. Éjjel mulatsz, nappal alszol, nem tanúlsz, nyakig ülsz az adósságban, kocsmázol, kártyázol ...

F. Ezt mind tudom, de miért jött?

B. Miért? Hogy meggyőződjön róla, hogy igaz-e mindez? Azért jött ilyen váratlanul, hogy megleljen. Hogy este nem talált itthon, engem elvitt, megvacsoráztatott, — ilyen stramm-vacsorát ettünk, — tizenegykor hazajöttünk s hogy még akkor sem voltál itthon, csak úgy fulladozott mérgében ...

F. Mi lesz most? Édes Istenem, mi lesz most?

B. ... Még jó, hogy reggel hétre haza tetszett fáradni! Azt mondta ugyanis az öreged, hogy nyolc órára eljön s hogy akkor mi lesz itt?! Azt mondta, a pipájába fog tömni s úgy visz haza, mert „többet nem hagyom ezt a kölyköt Pesten,“ — mondá és ... Mit csinálsz?

F. (közben veszi a kalapját s az ajtó felé indul, meg-

semmistülten) Elmegyek, beugrom a Dunába, vagy tudom is én!... Isten veled egyetlen barátom, hadd csókoljalak meg.

B. Csókold meg a hóhért!

F. Öngyilkos leszek!

B. Dehogy is leszel!

F. Hát, tán itt várjam be a fergeteget?

B. Várj csak, még nem mondtam el mindent! Az öreg először itt akart bevárni, de én addig dumáltam neki, hogy te biztosan valamelyik collegádhoz mentél, akivel együtt készülsz az alapvizsgára, amíg . . .

F. Amig? . . .

B. Amig, — bár eleinte hümmögött, csóválta a fejét, nem akarta elhinni, — amig a végén is megnyugodott és hazament!

F. Hát mért nem ezen kezdted mindjárt?! Úgy megijedtem, hogy . . . fogd csak meg a szívem!

B. . . . Mint egy gőzturbina! — Na, nem ugrasz a Dunába?

F. Ugorj bele magad, ha van kedved télen fürdeni!

B. Már henceg! Nem rossz, pedig a feketetelevés még csak most jön!

F. Még történt valami? Micsoda izgalom!

B. Történni nem történt egyéb, de az öreg mindjárt itt lesz s egy pár szál hajad mindenesetre a markában fog maradni!

F. Eh, tudok én vele bánni! — Hanem te, honnan tudhatta meg az öreg, hogy hogy élünk mi itt Pesten?

B. Hogy hogy élsz? nem tudom!

F. Te irtad meg?

B. Én, hogy képzelsz ilyet!?

F. (Meglátja a Béla földön heverő pénztárcáját) Hát ez mi? . . . Hogy kerül ez a földre? . . . Üres! . . . Hm! . . . Te Béla, nem álmodtad te ezt az egész rémregényt?

B. Én? Hisz nem is aludtam . . . (gyorsan) azaz hogy persze hogy aludtam, aludtam egész tizenegyötől hétig aludtam . . . Most keltem fel, hogy te haza jöttél . . .

F. Aludtál? . . . Most keltél fel? . . . Úgy? . . . Hát akkor hová lett az öt forintod, amit tegnap kaptál? Most csak öt krajcár szerénykedik itt! . . . Erre felelj, no!

B. Ja, az öt forint? . . . Hát . . . ja . . . igaz, az öregednek nem volt csak százasa, aztán kinek van itt a kis kocsmában száz forintja, hát én fizettem ki a cechet!

F. Bolondítsd az öregapádat! Nem igaz egy szó sem!

B. Hát én mondtam, hogy igaz? Te törkölyhordó! Te barom!

F. (dühöngve). Mit, én törkölyhordó?... Én barom?... Ez vért kíván! (A szekrényhez rohan, lekapja a két kardot, az egyiket Bélának dobja, a másikkal hadonászik). Nesze, védj magad! — Vért akarok látni! Vért! Érted?... Vért!

B. (Ferivel egyszerre kiabál). Hát azt hiszed, hogy megijedek tőled? Add ide azt a kardot, mindjárt elbánok én veled! (A Feri csapása elől hátraugrik, elcsuszik s leül a földre, ugyanabban a pillanatban belép a Feri apja, akinek a fejére zudúl a vágás).

F. (Ijedten felkapja a boros üveget, a hátolsó nadrág zsebébe csusztatja s rémültl arckifejezéssel az egyik, Béla ugyanugy a másik sarokba ugrik.)

B. (félre). Itt a feketeleves!

A Feri apja. (az ütéstől elkábulva, hátratántorodik, majd dühösen). A fűzfán fütyölő rézangyalát! Hát így fogadjátok az embert? Az egyik majd lever a lábamról, a másik meg majd betöri a koponyám! Így tanultok ti? Ezért küldtelek Pestre, hogy gyilkolni tanulj? Nyavalyás kölyök! Majd meg öli az apját! Ezért küldtelek én Pestre, hogy gyilkolni tanulj, mi? Gazember! ... Aztán mért vagytok ti estélyi ruhában, mi? Fényes nappal! ... Lehelj csak rám! Hol lumpoltatok már megint? Küldi az ember nekik a nehéz százasokat s ők elisszák!...

B. No most hencegij! Mutasd meg, hogy tudsz vele bánni?

Apa. Majd adok én neked egyetemet! Jössz haza fát-vágni! Meg szénát kaszálni!... Majd megöli az apját!

F. De édesapám, nem akartam!

Apa. Csend! Nem akartad? Nyavalyás kölkök! (Hátranéző meglátja a grimaszokat vágó röhögő Bélát). Hát te meg mit vicsoatsz itt? Majd megmondom az apádnak, hogy te sem vagy jobb a Deákné vásznánál. Verekszenek, mint két csiszlik s majd megölik az embert!

F. De apám...

Apa. Semmi de! Te apagyilkos, te! Pakkolj rögtön, viszlek haza! Látni se akarlak te... te... apagyilkos! Tíz órára készen légy gazember!... Majd megöli az apját!

B. Ezt megcsináltad!

F. Ennek is te vagy az oka!

Apa. (felveszi a boros üveget) Hát ez mi? — Még itthon is isztok? — Minek ez?

F. Erőt gyűjtöttünk a tanuláshoz!

Apa. Erőt. (nézegeti, majd húz egyet belőle). No, ami azt illeti, van benne erő! — Gazemberek!

Cigány. Tekintetes ur, kezécsókolom!

F. Kotródj haza! Épp ez hiányzott csak! (kergeti).

Apa. Megállj csak more, mi kell?

C. A tekintetes fiatal ur...

F. Hallgatsz?

Apa. Beszélsz?

C. Istenkém, Istenkém, aki lakozol a magasságos meny-nyekben, mért küldtél ide a haláltorkába?!

B. (sugva) Huzz rá valami nótára!

C. (ijedten rákezd: „Sógor ugy-e jó bor...“)

Apa. Elhallgass! (félre) Adta lelke, még elérzékenyít. (Húz egyet az üvegből) Eredj Feri, hozz még vagy két litert ebből a furmintból!

Mindhárman. (énekelve) Sógor ugy-e jó bor... etc.

Függöny.

II. JELENET 1923.

Szereplők:

Feri: Azbey Imre.

Béla: Pách János.

Feri. (jegyzettel a kezében jár fel és alá és hangosan tanul) ... Hasonló kémiai szerkezetűek. Bernthstein szerint a tioidifenilaminból származnak. — Ide tartoznak még pld. a „metilénkék, a Brillant, — Allizarin — Blau, a Neu Mettilenblau ...“

Béla. (belép) Szervusz!

F. ... „és a Thiocarmin ...“ Szervusz! Hoztál ujságot?

B. (kiveszi a zsebéből és átadja) Tessék!

F. (kezébe véve) Hogy lehet ilyen destruktív ujságot venni?

B. Az Uj Nemzedék már elfogyott s kénytelen voltam ezt venni, mert okvetlen megakartam nézni még délben a tőzsdei árfolyamokat.

F. Mit érdekel az téged?

B. Érdekel, mert vannak papírjaim.

F. (gunyosan) Talán itatóspapírjaid?

B. Nem, értékpapírjaim. Egész komolyan. — Tegnap vettem két kötés szalámit.

F. (gunyosan) Mennyibe kerül belőle tíz deka?

B. Menj már, ne gunyolódj!

F. És ugyan hol szedtél te annyi pénzt? (Keresi az újságban a Szalámi jegyzését). Szalámi . . . Szalámi . . . 7.600. — Hisz ez (számol) ötször . . . az 380.000 korona?

B. Kaptam a nagyapámtól ezer szokolt s abból . . .

F. Ezer szokol? Az csak 160.000 korona. És a többit hol szedtéd?

B. Ha nem vágnál mindig a szavamba, már rég elmondtam volna neked. Az a szokás a tőzsdén, hogy csak egy bizonyos összeget kell befizetni és . . .

F. . . . és akkor jön egy bessz, s akkor meg az a szokás a tőzsdén, hogy tönkre mennek az emberek. — Te ugyan nem mehatsz tönkrébb.

B. (Közben dühösen leül tanulni.)

F. Mit csinálsz?

B. Hát, ha az örökös gúnyolódásoddal nem hagysz fel, én többet nem szólok hozzád egy szót sem!

F. Milyen nyugodtan fogok én ezentúl tanulni. (Mindketten tanulnak, kis szünet.)

B. Feri!

F. . . . „A Brillant-Allizarin-Blau, a Neu Methy.“

B. Feri!

F. „. . . lentblau, a Thiocar . . .“

B. Nem hallod, hogy szólok neked?

F. Azt hittem, hogy nem nekem szólsz. Az előbb, ha jól értettem . . .

B. Eh!

F. Nos?

B. Nem jönnél el holnap repülni?

F. — A Mandl Samu sorsára akarsz jutni?

B. — Úgy szeretném megpróbálni, de szeretném, ha te is velem jönnél!

F. Hát ha mindenáron ilyen költséges halálnemet akarsz magadnak választani, akkor csak eredj magad. — Én holnap nem mehetek, mert holnap felcsapok suszternek.

B. Suszternek? Hogy, hogy?

F. Megtanulok cipőt készíteni a Hársfa-utcai Diák-Otthonban. Egy fél év múlva rendelhetsz nálam cipőt. — Ne-

ked majd jutányosabban fogom csinálni. Adhatnál már előleget is rá. Te, van pénzed?

B. Most nincs, de ma este már lesz. Miért? Kellene?

F. Stoppoló pamutot kellene már vennünk. Honnan lesz pénzed este?

B. Délután egy üzletet bonyolítok le.

F. Már mint te? Sajnálom az üzletfeleidet! S mi az a Geschäft?

B. Egy barátomnak van egy hektó bora s el akarja adni.

F. No, akkor az nem is volt pataki diák. Bort eladni! . . . Valósággal közegészségügyi kihágás.

B. Hiszen ő sem valami szívesen adja, de nagyon meg van szorúlva . . .

F. Talán ő is annak a bizonyos tőzsdei szokásnak hódolt, hogy a papirjaiért csak egy bizonyos összeget fizetett le?

B. Úgy van. Jött egy bessz, kosztpénzt vett fel s most nem tudja fizetni a kamatokat, sürgősen pénz kell neki. Én érdeklődtem jobbra-balra s végre valaki ígért a borért 140 K-t literenként, ő ideadná 120 ért, vagyis nolle-velle nekem 20.000 K-át zsebre kell vágnom.

F. Azt hiszem azonban, hogy te ezt inkább velle teszed zsebre, mint nolle!

B. (Kis szünet.) Te mit csinálsz este?

F. Azt sem tudom, hol áll a fejem, annyi dolgom van. Öt jourba és három bábra vagyok hivatalos, azután itt van a nyakamon a svájci diákcsere ügye, el szeretnék menni a teológiára. Ravasz beszél, fel kellene mennem a Bajtársi-Egyesületbe, a Bethlen Gábor Körbe . . .

B. Elég, elég! Szent Isten, éppen elegendő foglalkozás egy estére!

F. (Közben újságot vesz a kezébe.) Hallatlan! Olvas-tad ezt?

B. Mit?

F. Ezek a pimasz csehek már megint ugrálnak. Hej, ha már mehetnének ellenük!

B. A csehek ellen?

F. Igen.

B. És mond csak, te olyan biztosan számitasz rá, hogy megyünk?

F. Biztosan! És ha nem úgy volna, még akkor is biztosan kell rá számítanunk!

B. Hej, ha én Prágában főhóhér lehetnék!...

F. Csak azt a Benest lehetne ártalmatlanná tenni. — De jön még a kutyára dér. „Lesz még kikelet Kolozsvár felett“, fog még Kassán magyar zászló lengeni! Szabadka sem lesz örökké Subotica! Csak egyszer megindúljon a lavina! Elsepri majd az ingadozó tákolmányokat körülöttünk! Lesz még magyar hajnal!

B. Mondd Feri, hol csepegtették beléd ezt az izzó hazaszeretetet? Én is szeretem a hazámat, de, ha te beszélsz róla, akkor tudok csak igazán lángolni érte. — Hol oltották ezt beléd?

F. Patakon! A vén Alma Mater falai között! Mikor az ember azokban a padokban ül, ahol talán egy Kossuth, egy Tompa tanult, mikor azok alatt a vén iskolakerti fák alatt jár, amelyek mind nagy Magyarországról suttognak, barátom, lehet-e akkor nem magyarrá lenni? — Ott tanítottak meg arra, hogy magyar legyek, de nem, még ennél is többre, hogy hogy' legyek magyar! Gerincesen, nyakasan, istenesen! Nem elég az, hogy magyarul beszélsz! Legyen a húsod, a véred, a cselekedeted, a lelked, a gondolatod, mindened magyar! Látod, kellett nekünk ez a háború, a vérontás, a kommunizmus, de kellett, igen, merem állítani, hogy kellett a trianoni rongy is! Kellett, hogy rájőjjünk végre mindannyian arra, hogy magyarok vagyunk! Turáni magyarok, barátom! Keleten kel a nap is és az a mi napunk! S ha egyszer az felkelt, jaj az elkorcsosult haldokló nyugatnak! Pedig fel fog kelni! Már hajnalodik! Csak dolgozzunk addig is és suttogjuk el minden nap titkon: „Hiszek Magyarország feltámadásában!“

Függöny.

15. Sassy Csaba verse. Vitézi ének egy pataki diákról.

Zsarnay István emlékének.

Pajtásom! Pajtásom!
Kedves kamarásom!
Régi emlékedet
A multból kiásom.
Kopott diákládám
Leveles zugából

Ma szembenéz velem
Az elmúlt... a távol...
Lelkemben lepereg
Száz gyöngyszemű ének...
S tirátok gondolok
Boldog diákévek!

Régen volt... Mese volt...
 Vagy mese, vagy álom
 Mikor itt jártunk, a
 Pataki határon...
 Öklömnyi diákok
 Tele kedvvel, dallal,
 Életszeretettel,
 Életdiadallal...
 Eljöttünk Patakra,
 Hogy tudjunk, hogy lássunk.
 De szép volt, de szép volt
 A mi indulásunk!

A mi lelkünk itten
 Meg sohasem fázott...
 Boldog diákélet
 Bennünk kivirágzott...
 Mienk volt itt minden...
 Értünk volt itt minden...
 Maga Tündérország
 Élt a mi szivünkben.
 Virág nekünk nyílott,
 Nóta nekünk csengett...
 Hivogató lányszó
 Mihozzánk esengett...

Pajtásom! Pajtásom!
 Kedves kamarásom...
 Mért is nem volt itten
 Örök maradásom?
 Mért is kell egyszer az
 Életbe kimenni...
 Mért nem lehet mindig
 Vén diáknak lenni?...
 Könnyű gonddal élni,
 Könnyű szívvel járni...
 Május éjszakákon
 Nóták szárnyán szállni...

Mi is kirepültünk
 — Ki balra — ki jobbra
 S elkapott az élet
 Forgó, zajló sodra...
 Hánykódtunk, vetődünk,
 Amig révbe értünk...
 Sziveket cseréltünk,
 Nótákat cseréltünk...
 Szál nyíló virágért
 Száz határt bejártunk,
 Mig az igazira
 Egyszer rátaláltunk...

Aztán más világ jött...
 Véraldozat kellett...
 Eldobtuk a kupát...
 Letettük a kelyhet...
 S hetedhét országig
 Mentünk-mendegéltünk...
 S bizony megfogytunk ám,
 Mire visszatértünk...
 Közöttünk a kaszás
 Sűrű rendet vágott...
 S idegen hant föld sok
 Pataki diákot.

Pajtásom, pajtásom!
 Kedves kamarásom!...
 Kereshet a szemem,
 Most hogy viszontlásson...
 Te nem jöttél vissza.
 Hiába... Hiába!...
 Megásták a sirod
 Nagy-Szibériába...
 Magam jöttem vissza
 Megkopottan, szürkén...
 Nótát gyujtogatva
 Hunyó szívem üszkén.

De lásd, elmúlásod
 Van, aki siratja...
 Ki aranybetűkkel
 Márványba iratja...
 A vén „alma mater“
 Könnyeit nem rejti...
 S drága, hős fiait
 Bizony nem felejtí...
 Mi meg neveteket
 Imádságba fonjuk...
 S késő unokáknak
 Mindennap elmondjuk.

... De elmondunk mást is,
 Napunk még felkelhet...
 Azon a márványon
 Hagyjatok még helyet...
 S ha majd új földrengés
 Rázza a világot...
 Megint elmennek a
 Pataki diákok...
 Országot szerezni,
 A hazáért halni...
 Jött-ment bitorlónak
 Az utját kiadni...

Pajtásom, pajtásom!
 Kedves kamarásom!...
 Nekem magyar földön
 Sincsen nyugovásom...
 Nehéz gonddal élünk,
 Nehéz búval járunk...
 Szorítja a lelkünk
 Maroknyi határunk...
 S amiért Te haltál,
 Mi most azért élünk,
 Hogy a halálunkkal
 Új határt cseréljünk.

Pajtások! Pajtások!
 Régi kamarások!...
 Ti nektek sem lehet
 Most már maradástok...
 Amíg szívünkben a
 Vér vízzé nem válik...
 Vagy odajut nevünk
 Az utolsó szálig...
 Vagy megcsufolt népe
 Leszünk a világnak...
 S csak múltja lesz úgy a
 Pataki diáknak.

16. Harsányi Zsolt verse, RácZ Lajosnak ajánlva.

Patak.

Hős vértől pirosult gyásztér mily sok van e földön,
 Melynek a zsarnoki gőg tépi le szent keretét!
 Ah, ki Mohácsot olyan fenséges versbe ölelted,
 Szódra ma hányszor több gyász zokogása felel!
 Rettenetes rontását Versaillesnak, Trianonnak
 Milyen vers tudná sirni ma érdemként?
 Ámde a gyász ma elég. A törött kard ül hüvelyében
 És ma az árva magyar hű keze könyvet emel.
 Mint fenséges Rákóczi zord Marmara partján,
 Ugy Magyarország most földre szorítva liheg.
 Ámde miként a Mikes keze akkor fogta a tollat,
 És a dicső, mély tűz benne tovább ragyogott,

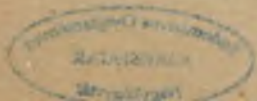
Vedd a Mikes szerepét, Sárospatak, ifjaid anyja,
 Éljen benned a tűz ihlete, lángja tovább.
 Nem gyásztér vagy, szép Patakom, s nem előntve piroslík
 Itt a piros, teli vér, mely melegen lobogó, —
 Ifjaid arcán szent rózsákkal gyúl ki a vér ma,
 És nem az alkonyi szín, — hajnali pirkadat ez!
 Nézz itt szét! Akik áldott kebleden éltük az élet
 Hajdani szép tavaszát, íme köszönni jövünk,
 És nem a szó, nem a vers, nem a szíves hangu köszöntés
 Adj a neked, mi tiéd. Más az igaz köszönet:
 Annak a hévnek örülj, mit lelkes, tiszta szivünkbe
 A te csodás levegőd színmagyar íze adott.
 Tőled kaptuk, sáfárkodtunk ezzel a hévvel,
 Férfihitünkben is él s ime ma is fiatal!
 Csengő szóval, messzire zengő tárogatóval
 Szívem erős, magyaros, nagy hite hirdeti ma:
 Hajnalodik, magyarok! A keresztyén, tiszta magyarság
 Háláját míg így tudja megülni Patak,
 Addig sem Patakot nem féltjük, sem fiait nem,
 S fellegek árnyain át bízva tekint a szemünk.
 Még gomolyog feketén, szomorún a fellegek árja,
 Ám akiben mi hiszünk, túl van a fellegeken.
 Te, kit erős várunknak hívni Patak tanított meg,
 Irgalmaddal, Atyánk, nézz le reánk kegyesen.
 Áldd meg a vén falakat, bástyáit a drága Pataknak,
 S mely neki hálát ad, áldd meg ezerszer a szót.

17. Szigethy Ferenc balajti ref. lelkész költeménye.

Beteg didk üzenete.

Az Alma Mater ünneplőben van ma,
 Lelkét öröm, boldogság hatja át!
 Érdemjelek csillannak fel ma mellén —
 Sok száz fia zarándok útra kelvén,
 Köszönti őt az édes jó anyát!

Érdemjelek beszélnek ott ma arról,
 Hogy míg sok évek tűntek el, tova,
 Az alapítók drága nagy szívére
 Százszor lett méltó, — sőt a büszkesége
 Lett holt szivőknek az az iskola!

S a márványkőből faragott érdemjel,
 Mely sok halott hős nevével ragyog,
 Nemcsak azoknak, Őneki is érdem,
 Ő nevelte hazájuk szent nevében
 S úgy lettek harcban hős, nagy magyarok!...

S te ősi ház: ma sok „éljen“ betölti
 A kebledet, a sok mély folyosót;
 Fiaidból tán nem hiányzik senki,
 Csak én nem tudok veled ünnepelni,
 Nem rég elszakadt diák-lantosod.

Csak én vagyok betegen messze tőled,
 Ki pedig mindig hőn szerettelek!
 Emlékszel még rá: iskolakertedben
 Diákjaidról hányszor énekeltem
 S dalban éltettem dicső, nagy neved!

S most betegen hiába száll a vágy meg,
 Nagy ünnepedre menni nem tudok,
 Csak beteg szívem áldó dobogása
 Vegyül bele sok éltetőd szavába —
 Üzenetnek most ezt fogadd el ott!

18. Távirat és válasz.

Az ünnepi ebéden résztvevő közönség nevében a főiskola rektora a következő táviratban üdvözölte a kormányzó úr Főméltóságát: Főméltóságú Horthy Miklós kormányzó úrnak, Budapest. Sárospataki Diákok Szövetsége tegnap leplezte le Sárospatakon hősi halált halt pataki diákok emléktábláját, továbbá főiskola alapítója: Perényi és fejedelmi pártfogói: Rákóczy—Lórántfy ércdomborképét. Ünneplő fényes gyülekezet Magyarország integritásáért rajongó érzéssel mélységes hódolatát küldi Főméltóságodnak. Főiskola rektora. — *Válasz:* A Kormányzó Úr Ő Főméltósága szives köszönettel fogadta a Sárospataki Diákok Szövetségének lelkesedéssel tolmácsolt hódolatát abból az alkalomból, hogy a világháborúban hősi halált halt sárospataki diákok emléktábláját és a főiskola

alapítójának és fejedelmi pártfogóinak képmását hazafias ünnep keretében leleplezte. Erről van szerencsém a nagytekintetű rektori hivatalt értesíteni. Budapest, 1923. évi június hó 12. napján. Dr. Uray, a kabinetiroda h. főnöke.

Jegyzet. Az ünnepségen jelenvoltak névsorát ez Emléklapok szerkesztői odaadó fáradozásuk dacára sem tudták teljessé tenni, miért is annak közléséről, nagy sajnálatukra, le kellett mondaniok.

IV. Utóhangok.

Az ünnepségen hivatalos elfoglaltatásuk miatt meg nem jelenhetett régi pataki diákok közül többen üdvözölték a főiskolát s az ünneplőkkel való együttérzésüknek s a főiskola iránt táplált hálás érzelmeiknek adtak kifejezést:

Pálóczi Horváth Zoltán dr. bpesti ügyvéd a köv. levélben: A lélekemelő ünnepélyen gyöngékedésem miatt nem vehetek részt, de hálás szeretettel gondolok az Alma Materre, melynek falai között a tudományokra, áldozatkész hazaszeretetre és kálvinista hitünk iránti hűségre melegen érző, gondos és bölcs tanáraink tanítóiak s készítettek elő az életre. Hálával gondolunk erre mind pataki diákok, a kiket az ünnepélyre is ez a ragaszkodás hoz össze, hogy lássák újra ifjúságunk megszentelt hajlékát s hogy hódolva a nagy alapítók, Perényi, Rákóczy, Lorántfy Zsuzsánna és a hazánkért életüket áldozott hős diákok emlékének, együtt lehessen a nagy család: tanárok és tanítványok...

Dóczi Imre, a tiszántúli ref. egyházkerület középisk. felügyelője, levélben.

Benda Géza, kir. táblai bíró, Budapest, levélben.

Farkasfalvi Farkas Géza, földbirtokos, főisk. igazgató-tanácsos, levélben.

Dr. Mezössy Béla, ny. földművelésügyi miniszter, levélben.

Dr. Tervev Tamás, ügyvéd, Debrecen, levélben.

A május 31-iki ünnepségekről a főisk. közigazgató évi jelentéséből s az egyes lapokban megjelent közleményekből ide iktatunk néhány szemelvényt és egy el nem mondott dikciót:

1. Részlet Dr. Rác Lajos főisk. rektor-professzor évi jelentéséből.

Az ősi főiskoláért, annak csorbitatlan fennmaradásáért rajongó lélek hatotta át és sugallta pár héttel ezelőtt, a május 31-iki, örökre emlékezetes lefolyású emlékünnepegy alkalomával tartott közebéden a főiskola azon régi tanítványait, akik a szép ünnepegy felemelő hatása alatt, a régi emlékekben megfürdő, átszellemülő lelkük parancsára zsebbe nyúlva, készpénzben 232.000 K-t, terményben évi 60 mm. búzát és 32 mm. buza egyszersmindenkori adományt adtak át, illetőleg ajánlottak fel főiskolánk megmentésére. Ma még nem tudjuk, lessz-e ez adományokra és ajánlatokra szükség? megmenthető, fenntartható lesz e azokkal a jogakadémia vagy sem? de ezek az adományok és ajánlatok a főiskola iránti szeretetnek, a tanítványi hálának és elismerésnek, a főiskola országszerte elismert nagy kulturmissziójának oly ékesen beszélő tanúbizonyságai, hogy mégha soha azok valóra nem válnának is, ez a nap már ez adományok és ajánlatok révén is főiskolánk történetének méltán a legfényesebb lapján foglal helyet!

De május 31-ike nemcsak ennél a fellángolásnál fogva foglalhat ott helyet. Mi volt május 31-ike? Legelső sorban a kegyeletnek ünnepe, — kegyelet a haza védelmében hősi halált halt pataki diákok iránt, nevőknek, hősi haláluknak, örök dicsőségüknek a későbbi nemzedék számára való megörökítése; — másodsor a hála és kegyelet tartozásának lerovása főiskolánk nagynevű alapítója: Perényi Péter és fejedelmi pártfogói: I. Rákóczy György és Lorántfy Zsuzsánna iránt, egy többszázados mulasztás helyrehozása irántuk, mindahármuk ércebeöntött féldomborképeének a főiskola főhomlokzatán való felállításával. Mindezen emlékművek létesítésében a főérdem a Spataki Diákok Orsz. Szövetségét s ennek budapesti központját illeti meg, mely az elesett diákok emléktábláját tisztán a saját kezdeményezése alapján, a maga gyűjtéséből állította fel s a másik két relief létesítésére is a febr. 13-án tartott összejövetelelen tanúsított nemes áldozatkészségével az első lökést megadta; e nemes példát aztán folytatták a vidéken élő régi pataki diákok s főiskolánk más melegkeblű barátai és tisztelői. Az ő lelkesedésök és áldozatkészségök teremtvén meg az emlékműveket, nagyon természetes, hogy e hármas emlékmű leleplezési ünnepegyére nagy

számmal sereglettek egybe s e napot a régi tanítványoknak egy hatalmas találkozási ünnepélyévé tették, amelyen a főiskola régi diákjainak legkülönbözőbb évfolyamú tagjai egy érzésben és egy gondolatban borúltak a nevelő, tápláló Alma Mater kebelére. Így vált a kegyelet, hála, szeretet ünnepe a főiskola, a főiskola szelleme, tradíciója, múltja és jövője, sértetlen fennmaradása melletti hatalmas demonstrációvá. Az összesereglett, mintegy 400 főre tehető régi diák lelkesedését, a szivekben régóta élő nemes érzések elementáris kitörését nagyban elősegítette az ünnepély emelkedett lefolyása, gazdag, szellemi tartalma, mellyel vendégeink — egybehangzó vallomásuk szerint — alig győztek betelni s amelynek irodalmi megörökítésére már föl is kérték ez ünnepély egyik fáradhatatlan munkását: Harsányi István főkönnyvtárnokot. Miként az 1860-ban tartott 300-ados ünnepélyt az akkori bibliothekárius: Erdélyi János örökölte meg, annak mostani méltó mását is Erdélyinek a főkönnyvtárnokságban második utódja fogja az utókor számára följegyezni.

2. A Sárospataki Ref. Lapok 1923 jun. 3-iki számából:

Fényes ünnepnappá

nőtt főiskolánkban május 31-e, amelyen a főiskola és a Sárospataki Diákok Szövetsége leleplezte a hősi halált halt sárospataki diákok emléktábláját és amelyen a főiskola homlokzatára került a Perényi és a Rákóczy—Lorántfy ércdombormű, a nagy alapító és a dicsőséges fejedelmi pártfogók földi arcának művész keze által formált mása.

Olyan lett ez a nap, amilyennek vártuk: kedves és lelkes, mély és felemelő, a legdrágább érzések gyöngyétől ragyogó. Nem volt rajta semmi keresett, semmi látszatra törekvő. Közvetlen, meleg és áhitatosan szép volt gazdag tartalma minden részletében. Végighullámszótt a lelkünkön, mintha a tavasz és ifjúság bája ömlött volna el szerteszt és belevésődött mélyen a szívünkbe, aminthogy komor mélyen a fuszának a halottak, a hősök, messze csatamezőkön elesett pataki diákok, a nagy elhatározásokra ihletők, az örökkévalóság megdicsőültjei. Köszönet és hála ihlesse mindazokat, akik belevitték lelküket e napba. S legyen áldott az a lélek, amely meglobogtatta erejét közöttünk és sokasodjék meg az ősi házon időtlen időkig.

A feledhetetlen nap képét még halvány vonásokban

sem tudjuk visszaadni. Ott kellett azon lenni és látni, hal-
lani, átélni gazdag változatosságát. S az egyesnek élménye
is micsoda azokhoz a grandiózus érzésekhez, amelyeknek
zendülése kelt az összes jelenvoltak lelkében . . .

3. A *Sárospataki Hirlap* 1923. 23—24. számából:

A május 31-iki diákünnep.

Illesse a legteljesebb elismerés, hála és köszönet a
Sárospataki Diákok Szövetségét azért a lángoló buzgalom-
mért, hogy május 31.-ét a legfényesebb ünnepnapok egyikévé
tette a sárospataki ref. főiskola történetében. Az 1860-ban
tartott, sokat emlegetett háromszázados emlékünnep óta való-
ban nem volt a főiskolának olyan országos jellegű, jelentő-
ségében és hatásában oly kimagasló ünnepe, mint ez a
május 31-iki. A régi diákok hűségcs, hálás szive forrón dob-
bant össze e napon a főiskola mostani tényezőinek: elől-
járóságának, tanári karainak, tanuló ifjúságának szívével.
Elismerés, tisztességadás, élő tanuságtétel, sőt több is: mély-
séges hódolat volt e nap a dicsőséges múlt előtt s duzzadó
reménység keltője a jövőre vonatkozólag az ősi főiskola
iránt.

Helyeslése, jóváhagyása volt e nap a főiskola hagyomá-
nyos, nemzedékről-nemzedékre szálló egészségesen vallásos
és nemesen hazafias szellemének. De egyúttal lelkes
biztatás is a jövőre, hogy a jónak, szépnek, igaznak, helyes-
nek ismert úton való előrehajadás, a mai rendkívül nehéz
viszonyok között, fokozott mértékű kötelelessége iskolának
és társadalomnak egyaránt.

Május 31-ike ünnepélyes nyilatkozattétel volt nemcsak
a főiskolai imaterembeli nyilvános declaratióval, hanem az
egész napi ünnepe minden mozzanatával arról, hogy a
sárospataki ősi főiskolának csonkítatlanul, a maga teljes egé-
szében, jogakadémiájával együtt kell tovább szolgálnia a
magyar nemzeti művelődés szent érdekeit s mindnyájunknak
egyen egyen elsőrendű kötelességünk, hogy — ha másként
nem lehetséges — a *lehető legnagyobb mértékig megfeszített
áldozatkészségünkkel*, tartsuk fenn továbbra is a fényes múltú
jogakadémiát, amelyhez hasonló nagy múlttal egyetlen magyar
jogakadémia sem dicsekedhetik. Ha nincsenek többé fejede-
lmi pártfogóink — aminthogy a Rákóczy-háznak 1660-ban
történt elbukása óta — sajnos — nincsenek, — *legyünk mi,*

a volt pataki diákok és az egész lelkes magyar kálvinista közönség együttesen azokká s lépjünk örökébe a nagy elődöknek a jövő biztosítására irányuló szent eszményekkel.

Ilyen nemes hangulat s szent elhatározásokra kész érzés uralkodott az egész diákünnepen . . .

4. A Sárospatak 1923. 22—23. számából:

A szeretet ünnepe

volt május 31. A gyöngéd, hálás, ragaszkodó szeretet hozta ide a volt diákokat. Levetni órákra a komoly élet évtizedeit és terheit s beleöltözni az egykori mendurok lelkületébe. Kedves, gyönyörű gondolat volt: legyen érte a jutalom teljes elismerésünk.

És a főiskola igazi Alma Mater volt. Ölelő karokkal fogadta egykori alumnusait. Egyik magas polcra emelkedett, másik szerényebb körben munkálkodik: ám, mindenik egész férfi, nemzetének, egyházának hű és igaz fia. Pataki diák.

Sokat szeretnék írni e gyönyörű napról, mikor az ország tekintete álmod varázsolt sziveinkre. De krónikásnak kell lenni, hogy az is kaphasson belőle valamit, aki nem jöhetett el. 4—500 körül lehetett a megjelent tanítványok száma. Vonatok ontották a jövőket, az iskolakert útján két oldalt a mai diákság állott sorfalat. Összekapcsolódott a múlt és a jelen, — egy szebb jövőre. Cserkészek udvariaskodtak, rendezkedtek. Találkozó vacsora a Tápiintézetben. Főleg a pestieknek, kik estére érkeztek. A gimn. zenekar is elment tisztességet tenni. Ölelkezték a lelkek . . .

5. A Szózat jún. 3-iki számából:

A sárospataki főiskola országos ünnepe.

A Budapesten élő volt pataki diákok messzelobogó tüzét lobbantották lánggra annak a szeretetnek, mely a sárospataki főiskola növendékeinek szívét minden időkre egybeforrasztotta. Egy lélekkel eltökélték, hogy öntudatosra emelik annak a szellemnek a szolgálatát, melynek a sárospataki Alma Mater 400 év óta őrtornya és oltára.

E felséges törekvés jegyében gyűlt össze május 31-én Sárospatakra országos ünnepélyre a diáktábor, a ma élő nemzedék valamennyi korosztályát képviselve. Máj. 29-ike óta minden vonat vitte az örök diákokat az ősi fészekbe.

Hazajöttek az Édesanyjukhoz megszállott területről, Rákóczy eltépett vármegyéjéből is a régi fiúk s a felejthetetlen viszontlátás örömeiben próbálják feledni a trianoni retentő változást, hogy Vereczkétől. Sárospatakhoz 8 kilométernyire horpadt be a magyar határ...

6. A *Kálvinista Szemle* 24. számából:

A Sárospataki Ref. Főiskola ünnepélye.

Lélekemelő ünnepsége volt május 31-én a sárospataki főiskolának. Hűséges gyermekei siettek hozzá, hogy amint az egyik ünnepi szónok mondotta, „ha mint szellemi édesanyánk kezeit nem csókolhatjuk, legalább dicsőségben gazdag ősz falait simogassuk meg.“ Szűk a helyünk ahhoz, hogy vázlatosan is visszaadhatnánk azokat a magasztos, felemelő érzéseket, amelyek ott az ünnepi szónokok ajkáról, ékes formába öntve elhangzottak, de az az érzésem, hogy akik ott voltunk, e nagy nap emlékét a sírig megőrizték.

A főiskola iránt érzett tisztelet, hűség és hála érzetén kívül, még másik három tiszteletre méltó elhatározás hozta oda az évtizedek alatt elbocsátott iskolatársak százait. Kegyelettel adóztunk a hősi halott iskolatársak dicső emlékének, neveiket márványtáblán örökitettük meg, hogy oda járjon az ifjuság hazaszeretetet, kötelességérzetet és önfeláldozást tanulni. — Ércemléket állítottunk a collegium megalapítójának, Perényi Péternek és fejedelmi jóltevőinek, Rákóczy Györgynek és bibliás hitvesének, Lorántfy Zsuzsánnának, hogy nemes példaadásuk buzdításul szolgáljon az utókornak. — Ezeken felül élő bizonyosságot akartunk tenni arról, hogy a sárospataki főiskola megcsonkításába belenyugodni nem tudnánk, mert a főiskola a maga épségében hazánknak és hitünknek egyaránt ősi kincse a múltból, aminthogy nélkülözhetetlen védőbástyája a jövőben. — És e bizonyágtételnél nemcsak ígéretek hangzottak el, de ott a rögtönzött gyűjtésnél 1,600.000 K folyt be a főiskola céljaira. — A szereplő személyekről, szónokokról és költőkről csak annyit: egyik a másikat múlta felül, szívhez szóló remek beszédek hatása egyenlő volt: könnyezett az ősz öreg diák, a lángoló tekintetű fiatal együtt. Szívünk mélyén egyet éreztünk mindannyian, — tanulságát az elhangzott beszédeknek — drága hazánkért, ősi hitünkért, a sárospataki főiskolaért: soha nem lankadó kitartással dolgozni s minden áldozatot meghozni szent kötelességünk.

Bodolay István.

7. Az *Egyházi Értesítő* (Bpest) 23. számából:**Sárospatak.**

A sárospataki öreg kollégium május 31-én keblére ölelte öreg fiait. A találkozásra az alkalmat az a nagy szeretet és hála teremtette, amelyet az ősi kollégium régi tanítványai a múltból hoztak el magukkal szívükben. A volt pataki diákok, akiket budapesti őrhelyekre állított az Élet a magyar nemzet munkásaiul, elhatározták, hogy a lelkük mélyén élő szeretetnek és hűségnek külső bizonyságául a sárospataki Főiskola alapítójának, *Perényi Péternek* és fejedelmi pártfogóinak: *I. Rákóczy Györgynek* és *Lorántfy Zsuzsánának* emléket állítanak, valamint a világháborúban elesett pataki diákok hősi emlékét is megőrkítik. A gondolatot tett követte: egy-kettőre együtt volt a szükséges összeg s május 31-én országos ünnep keretében lepleztek le három emlékművet... Boldogan jöttünk el Sárospatakról, kedves diákvárosunkból. Hálásan köszönjük ezt a kedves alkalmat azoknak, akik ezt rendezték. Búcsúszavunk ez volt őszintén, lélekből fakadón: „a viszontlátásra!... *áb.*

8. A *Zempléni Ujság* 44. számából:**A sárospataki ünnepek.**

Országos jelentőségű ünnepség keretében leplezte le a sárospataki főiskola és a Sárospataki Diákok Szövetsége a főiskola előcsarnokában elhelyezett hősi halált halt diákok emléktábláját, valamint a főiskola homlokzatán, a kapútól balra és jobbra elhelyezett *Perényi* és *Rákóczy—Lorántfy* ércdomborműveket. — Messze vidékekről jöttek a főiskola volt növendékei, az „öreg diákok“, hogy kegyelettel adózzanak az iskola uagynevű alapítója, fejedelmi pártfogói és a vérzivatarban hősi halált halt öreg és ifjú diákok emlékének. — De nemcsak a kegyelet, a múlt emléke iránti tisztelet s a hagyományokon való elmerengés vágya hozta össze a nagy sereget, tömeges megjelenésük egyúttal tüntetés akart lenni és az is volt a főiskola egysége, csorbítatlan fenntartása mellett. — Minden várakozást felülmúlt az érdeklődés. Szerdán délután és este érkeztek a távolabbi vidékről jövők, a nagy tömeg pedig a ma reggeli vonatokkal érkezett meg.

Már korán reggel sűrű csoportok lepték el az utcákat, különösen a főiskola környékét és a főiskolai kertet.

Mindenütt mosolygó arcú ünneplőbe öltözött ismerősöket lehetett látni. — Hosszú évek után most találkozósztálytársak őszinte örömmel üdvözölték egymást, kipirúlt arccal, fiatalos hévvel mesélték élményeiket, kérdésekkel ostromolták egymást s látszott rajtuk, hogy szívük mélyéből örülnek a viszontlátásnak. Az öreg diákok megjelenése szint, elevenséget, változatosságot hozott a szürke egyhangúságba. — Az öröm, a boldogság költözött egy napra a lelkekbe, s mi is, a hétköznapi munka robotosai, megfeledeztünk az élet ezer bajáról s együtt örvendtünk a hozzánk jött idegennel, akik nem is voltak egészen idegenek...

* * *

Ezeken kívül részletes tudósítás volt a *Budapesti Hírlap* és a *Magyarság* c. politikai napilapokban.

9. Egy el nem mondott dikció a május 31-iki ünnepi lakomáról.

Ünneplő testvéreim! Olyan dologról kívánok emlékezni, amit még Kiss Laci barátom se tud; pedig ő mindent tud a maga diákkorából. Tudja, hogy kortársai közül melyikünk hol és mikor született, milyen pályadíjat nyert, kinek ki volt az ideálja stb. Nem tudja azt talán még Radácsi bátyám sem, n.ert én ő nálánál is öregebb (sajnos, már csak néhai) bátyámtól hallottam a következő esetet: 1860-ban, a híres-nevezetes háromszázados ünnepélyre, épp úgy özönlött Patakra a lelkes ünneplő sokaság, mint e mai szép napon. A legtöbbben kocsin jöttek, tehát az ellátás kérdése nehezebben volt megoldható, mint ma. A vendéglők, korcsmák mind tömve voltak vendégekkel. A várkert közelében, a mai Arany-szarvas tájékán lakott egy tót korcsmáros, aki fájó szívvel látta az újra meg újra érkező vendégcsoportokat, kiknek sem helyet, sem ételt, sem italt nem tudott már adni, mert az első csapatok minden készletét hamarosan elfogyasztották. Keseregve vakarta fejét a tót korcsmáros s imígyen fakadt ki: hej, legyen csak még egyszer háromszázados ünnepély! majd tudok én, mit csináljak!

Testvéreim, mi a mai nap tapasztalataiból tanuljuk meg, hogyan kell rendeznünk az ezutáni összejöveteleket, hogy

agyon ne fárasztuk a mi kedves közönségünket a sok programponnal; hogy több időnk jusson a meghitt találkozásokra, emlékezésekre. — Ezt a mai összejevetelt meg kell ismételnünk koronként, rendszeresenünk kell; nemcsak a találkozáskért, hanem a főiskoláért is. Testvéreim! a mi drága édes anyánkkal, az öreg főiskolával ma két csoda esett meg, megismétlődött vele az ókori pogány legendának két csodás eseménye, csakhogy szebben, felségesebben az eredetnél; mivel hogy az eredetét csak a költői képzelet alkotta, az ismétlést pedig a Szentlélek munkálta a ti szerető hű szívetek által. Megismétlődött itt ma az Anteus csodája, aki — úgy olvastuk — mindannyiszor új erőt nyert a halálos birkózásban, valahányszor teste az anyafölddel érintkezett. Itt ti ma mindnyájan új erőket nyertetek abban a lelki felüdülésben, melyet az Alma Materrel való érintkezés nyújtott nektek, de még többet nyert a főiskola attól a sok forró öleléstől, mellyel a ti meleg szívetek át meg átkarolta. Testvéreim, ti ma itt megismételtétek, meggazdagítva, a pelikán csodás legendáját is. A pelikán madár önnön vérével táplálta fiait, akár csak e főiskola titeket, mindnyájunkat, ifjúságunk boldog idejében. És most eljöttetek, ti hálás pelikánfiak, hogy vissza adjátok a kölcsönt az édes anyátoknak, hogy adományaitokkal tápláljátok a főiskolát. Beteljesítettétek a dicső Rákóczy fejedelem jelmondatát: concurrunt ut alant. 1923 nevezetes évforduló lesz az Alma Mater történetében. De ne várjatok addig; az Alma Mater szeretne benneteket hamarabb is keblére ölelni. Jertek el már 1927-ben is, ha az Úr akarandja és éltek. Addig pedig a főiskola kormányzói, meg a Pataki Diákszövetség vezetői gondoskodni fognak, alkalmas módon, a főiskola és a régi hű tanítványok közt az érintkezés, összeköttetés ápolásáról. Ünneplő testvéreim, fogadjátok tőlem, mint a főiskola ez idő szerinti papjától, az Alma Mater áldás kívánatait. A kegyelmes Isten éltesse s áldja meg e főiskola minden hűségese tanítványát! Ámen.

Nagy Béla.

V. A tiszáninneri ref. egyházkerületi közgyűlés határozata a sárospataki jogakadémia további fenntartása ügyében.

A július hó 10-én Miskolcon tartott rendkívüli egyházker. közgyűlés határozatilag kimondta, hogy *a sárospataki jogakadémiát továbbra is fenntartja*. S mivel a fő-

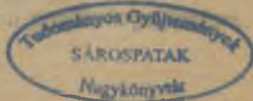
iskola a maga erejéből csak 3 tanszék költségeit képes fedezni, a többi tanszékek javadalmát az egyházkerület fogja előteremteni a 202 egyházközségre kivetendő évi adózás útján s a felajánlott kegyes adományokból. A kivetés eszközzésére egy bizottságot küldött ki a közgyűlés. Kimondta azt is a közgyűlés, hogy a spataki jogakadémia hallgatói kötelesek az előadásokat látogatni s félvévenként colloquálni.

A közgyűlés hálás köszönetét és teljes elismerését fejezte ki a *Sárospataki Diákok Szövetsége* előtt azért a május 31-én tettekben is megnyilatkozott nemes elhatározásáért, hogy a főiskolát a jogakadémia további fenntartásában anyagilag is támogatni kész. Ugyancsak hálás köszönetét fejezte ki *Sárospatak* város képviselőtestülete és közönsége előtt a jogakadémia további fenntartására nagylelkűen felajánlott évi 60 $\frac{m}{m}$ búza segedelméért.

Az egyházkerületi közgyűlés fentti határozatával Diákszövetségünk hőn táplált óhaja s terve ime valóra vált: a sárospataki ősi főiskola, melynek fenntartására hitbuzgó őseink annyi áldozatot hoztak, csonkíthatlanul, jogakadémiával együtt, folytathatja tovább a magyar nemzeti közművelődés ügyének nemes és lelkes előbbrevitelét.

Diákszövetségünk ama tagjai, akik 1893-ban tettek Sárospatakon érettségi vizsgálatot (15-en voltak jelen), július 8 án tartott 30 éves találkozásjuk alkalmával a főiskola iránt táplált meleg ragaszkodásuk s annak megcsonkítása ellen való állásfoglalásuk jeléül 130,000 K-t adtak össze a sárospataki jogakadémia céljaira; ez adományhoz járul még ugyanezen férfiak egyike részéről 50 cseh korona s egy másiktól évenként 1 $\frac{m}{m}$ búza.

Istennek gazdag áldása legyen a sárospataki ősi Rákóczy-főiskolán — mindörökké!
(H. I.)

TARTALOM.

	Oldal
I. Bevezetés...	3
II. A május 31-iki ünnepségek	4
III. Ünnepi beszédek, imádság, költemények:	
1. Dr. Szabó Sándor nemzetgyűlési képv. üdvözlő beszéde	17
2. Dr. Rácz Lajos főiskolai rektor válasza	21
3. Janka Károly főiskolai gondnok imádsága	24
4. Dr. Tassonyi Ernő m. kir. bányahatósági tanácsos beszéde az emléktáblánál	27
5. Novák Sándor főgimn. tanár beszéde az emléktáblánál	32
6. Emléktábla átvétele. Dr. Rácz Lajos közgazgató beszéde	36
7. Csontos József főgimn. igazgató beszéde	37
8. Bodnár István író költeménye	44
9. Dr. Gulyás József főgimn. tanár költeménye	47
10. László Sándor ref. lelkész költeménye	49
11. Komáromi János író felolvasása	51
12. Dr. Keéky István nyirbátori ügyvéd költeményei (I—II.)	56
13. Hegyaljai Kiss Géza bpesti vallásnár költeménye	63
14. Pálóczi Horváth Ödön egyetemi hallgató diákéletképe	65
15. Sassy Csaba verse	73
16. Harsányi Zsolt verse	75
17. Szigethy Ferenc ref. lelkész költeménye	76
18. Távirat és válasz	77
IV. Utóhangok:	
1. Részlet Dr. Rácz Lajos főisk. rektor-professzor évi jelentéséből	79
2—8. Lapszemelvények	80—84
9. Egy el nem mondott dikció (Nagy Béla)	85
V. A tiszdninneni ref. egyházkerületi közgyűlés határozata a sárospataki jogakadémia további fenntartása ügyében	86

